

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAMİDİYE ALAYLARI VE KORUCULUK SİSTEMİ
ALPARSLAN BAĞCI

DANIŞMAN
Doç. Dr. TÜRKMEN TÖRELİ

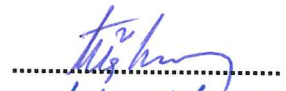
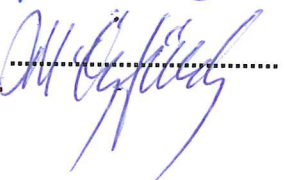
İZMİR - 2019

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : ALPARSLAN BAĞCI
Öğrenci No : 2013800466
Tez Başlığı : Hamidiye Alayları ve Koruculuk Sistemi

Savunma Tarihi : 18/07/2019
Danışmanı : Dr.Öğr.Üyesi Türkmen TÖRELİ

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Doç. Dr. Türkmen TÖRELİ	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Mustafa DAŞ	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Mustafa ÖZTÜRK	- İzmir Demokrasi Üniversitesi	

ALPARSLAN BAĞCI tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği ( ) / oy çokluğu ( ) ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Hamidiye Alayları ve Koruculuk Sistemi” isimli çalışmamın tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olunduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29.07.2019

Alparslan BAĞCI

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Hamidiye Alayları ve Koruculuk Sistemi

Alparslan BAĞCI

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı

31 Ağustos 1876 tarihinde tahta geçen II. Abdülhamid Han'ın Şark meselesi gibi çözmesi gereken pek çok mesele vardı. Sultan II. Abdülhamid, toprak kayıplarına çözüm olarak Panislamizm ideolojisini benimsemiştir. Devletin doğusunda yaşanan Rus tehlikesi ve Şark Meselesi sebebiyle Ermeni hareketlerine karşı Panislamizm politikası doğrultusunda Hamidiye Alaylarını kurmuştur. Hamidiye Alayları ile Ermeni meselesine çözüm aranmış, aynı zamanda Müslüman olan Kürtlerin merkeze bağlılığı sağlanmış, bu suretle Kürt aşiretleri kontrol altına alınarak saraya bağlı paramiliter bir ordu kurulmuştur.

1978 yılında Marksist-Leninist ideoloji doğrultusunda PKK terör örgütü kurulmuş ve 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında bu terör örgütü silahlı eylem faaliyetlerini başlatmıştır. Bu terör faaliyetleri karşısında Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Hamidiye Alayları gibi Kürt aşiretlerden faydalanmak isteğiyle, 1985 yılında Koruculuk Sistemi'ni oluşturmuştur. Kurulan bu sistem sayesinde hem terör örgütü PKK'ya karşı bölgeyi çok iyi bilen Kürtlerden yararlanılmaya çalışmış; hem de bu yolla Kürtlerin devlete bağlılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada gerekli literatür taramalarının ışığında Hamidiye Alayları ve Koruculuk Sistemi'nin kuruluş amaçları, sağlamış oldukları yararlar ve olumsuz etkileri çerçevesinde, söz konusu iki kurumun ortak noktaları belirtilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sultan II. Abdülhamid, Kürtler, Ermeni Sorunu, Hamidiye Alayları, Koruculuk Sistemi.

ABSTRACT
Master's Thesis
Hamidiye Regiments and Guard System
Alparslan BAĞCI

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of History
History of The Turkish Republic

When Abdul Hamid II came to power on August 31, 1876 there were many issues to solve such as the Eastern Question. Sultan Abdul Hamid II has adopted the ideology of Panislamism as a solution to the loss of land. Due to the Russian danger in the east of the state and the Eastern Question, it has established the Hamidiye Regiments against the Armenian movements in line with the policy of Panislamism. With the Hamidiye Regiments, a solution to the Armenian issue was sought, and it was aimed to ensure that the Kurds who were Muslims were both committed to the center and to take control of the Kurdish tribes.

In 1978, in line with the Marxist-Leninist ideology, PKK terrorist organization was established and after the September 12, 1980 coup, this terrorist organization initiated armed activities against the Turkish Government. The Republic of Turkey in the face of terrorist activities desired to benefit from the Kurdish Tribes like the Ottoman Empire with its Hamidiye Regiments. In 1985 the Turkish State constituted the village guard system. The Republic of Turkey in its struggle against the PKK tried to benefit from the Kurdish Tribes' knowledge of the region. In addition to this the government tried to establish Kurds' loyalty to the state. In the light of the literature review in this study, the common objectives of these two institutions were tried to be specified in the framework of the establishment objectives, the benefits and the negative effects of the Hamidiye Regiments and Guard System.

Keywords: Abdul Hamid II, Kurds, The Armenian issue, Hamidiye Regiments, Guard System.

HAMİDİYE ALAYLARI VE KORUCULUK SİSTEMİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
EKLER LİSTESİ	x

GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SULTAN II. ABDÜLHAMİD VE HAMİDİYE ALAYLARI

1.1. SULTAN II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ MESELELERİ	5
1.1.1. Büyük Güçler Karşısında Sultan II. Abdülhamid	5
1.1.2. II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-Rus <i>İlişkileri</i>	6
1.1.3. II. Abdülhamid'in Ortadoğu Politikası	8
1.1.4. II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası	11
1.1.5. Doğu Anadolu Aşiretleri	14
1.2. HAMİDİYE ALAYLARININ DOĞUŞU	17
1.2.1. Hamidiye Süvari Alaylarının Kuruluş Sebepleri	19
1.2.2. Hamidiye Alaylarının Kuruluşu	26
1.2.2.1. Birinci Nizamname	28
1.2.3. 1892-1895 Yılları	29
1.2.3.1. İkinci Nizamname	32
1.2.4. İttihat Terakki ve Hamidiye Süvari Alayları	33

1.3. GAZETELER	36
1.3.1. Sultan II. Abdülhamid Aleyhtarlığı	36
1.3.2. Feyz-i Hürriyet ve Kürt Meselesi	37
1.3.3. Hamidiye Alaylarına İç ve Dış Tepkiler	39

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRT SORUNU VE KÖY KORUCULUĞU

2.1. KÜRT SORUNU	
2.1.1. Osmanlı Döneminde Kürt Sorunun Başlangıcı	44
2.1.2. 1923 Sonrası Kürtler	45
2.1.3. Cumhuriyet Dönemi Kürt Sorununun Farkındalığı	46
2.2. GEÇİCİ KÖY KORUCULARI	48
2.2.1. Geçici Köy Koruculuğu Sistemi	48
2.2.2. Sistemin Yasal Dayanakları	55
2.2.3. Köy Koruculuğu İçin Aranılan Şartlar	56
2.2.4. Köy Korucularının Görevleri	58
2.3. KORUCU OLMA NEDENLERİ	61
2.3.1. Korucu Olmalarında Aşiret Yapısı	64
2.4. KORUCULAR VE KÜRT SORUNU	69
2.4.1. Korucuların Kürt Sorununa Yaklaşımı	71
2.4.2. Kürt Sorununun Varlığını Reddeden Korucular	74
2.5. KORUCULUK SİSTEMİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORUCULAR VE PKK-KORUCULAR VE DEVLET

3.1. KORUCULAR VE PKK	79
3.1.1. Kürt Sorununda PKK'nın Yeri	79
3.1.1.1. Korucuların PKK Terör Örgütünü Değerlendirmesi	82

3.1.2. PKK Açısından Koruculuk	91
3.2. KORUCULAR VE DEVLET	95
3.2.1. Korucuların Devlete Bakışı ve Yaklaşımı	95
3.2.2. Koruculuk Sisteminin Getirdiği Sorunlar	97
3.2.2.1. Sistemin Aşiretler Arasında Ayrışmaya Neden Olması	97
3.2.2.2. Korucuların Suça Karışmaları	98
3.2.3. Genelkurmay Başkanlığı'nın Koruculuk Sistemine Bakışı	102
3.3. HAMİDİYE ALAYLARI VE KORUCULUK	103
3.4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE UMUMÎ MÜFETTİŞLİKLER	105
3.4.1. Umumî Müfettişliklerin Kuruluşu	105
3.4.2. Umumî Müfettişliklerin Yapısı ve İşlevi	107
3.4.3 Umumî Müfettişlikleri Çalışmalarının Değerlendirilmesi	108
3.4.4. Cumhuriyet Döneminde Umumî Müfettişlikleri Hakkında Bir Değerlendirme	108
SONUÇ	109
KAYNAKÇA	112
EKLER	

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ARGK	Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu
Bk.	Bakınız
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Ed	Editör
ERNK	Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi
Haz	Hazırlayan
HRK	Kürdistan Kurtuluş Güçleri
OHAL	Olağanüstü hal
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
vb.	Ve benzeri

EKLER LİSTESİ

EK 1: Hamidiye Alayları İle İlgili Görseller

ek s.1

EK 2: Korucularla İlgili Görseller

ek s.4

GİRİŞ

21 Eylül 1842 tarihinde dünyaya gelen Osmanlı İmparatorluğu'nun otuz dördüncü padişahı Sultan II. Abdülhamid'in babası Albülmecid, annesi Tirimügân Kadın Efendi'dir. On bir yaşında annesini kaybeden Abdülhamid'e, babasının emriyle çocuksuz Pirüstü Kadın Efendi kendisine annelik yapmıştır.¹ II. Abdülhamid'in gençliği daha çok Tanzimat'ın ikinci dönem safhasına denk gelmiştir. Şahsiyeti ve karakteri önemli ölçüde bu dönemde şekillenmiştir.² Anayasal düzene bağlı meşruti bir yönetim kurmak isteyen Sultan Abdülhamit, Osmanlı İmparatorluğu tarihindeki siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan en zorlu zamanların birisinde 31 Ağustos 1876³ tarihinde Topkapı Sarayı'nda toplanan hükümet erkânı, ulema ve askeri ricalden oluşan Umumi Meclis'in huzurunda okunan fetva gereğince şer' an ve psikolojik rahatsızlığı nedeniyle tahttan indirilmesi ilan edilen erkek kardeşinin yerine "meşru ve tabîî vâris" sıfatıyla saltanat tahtına oturmuştur.⁴

II. Abdülhamid tahta geçtiği vakitten 93 Rus Harbi sonuna kadar (1877-1878) Tanzimat kurallarına bağlı kalmış, özellikle savaşın sevk ve idaresi hususunda mevcut idari kadroların öneri ve tekliflerine uyum göstermiştir. 1878 yılı sonrasında II. Abdülhamid, gözlemleri doğrultusunda Tanzimat politikalarını sorgulamaya başlamıştır. Tanzimat politikalarının pek çoğunu koruyup kimilerini geliştirirken bir kısmını da önemli ölçüde eleştirmiştir. 1878-1882 dönemi, II. Abdülhamid'in mutlak otorite ve iktidarını oluşturmak adına bir geçiş dönemidir.⁵ Sultan Abdülhamid devletin asli unsuru olan Müslüman tebaanın hükümetteki rolünü ve hâkimiyetini hiç mesabesine indiren ve yabancı devletlerin çeşitli politik ve ekonomik faydalar için telkin ettikleri Tanzimat müdahalelerine sırt çevirmiş ve onları siyasi zekâsıyla tesirsiz hale getirmeye çalışmıştır.⁶

---

¹ Cevdet Küçük, "II. Abdülhamid", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013, s. 216-217.

² Halil İbrahim Çelik, "II. Abdülhamid Döneminde Yönetimde Değişiklik", **Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Konya, Sayı:1, Cilt:1, Haziran, 2015, ss. 85-101.

³ 11 Şaban 1293 Perşembe.

⁴ Anthony Dolphin Alderson, Osmanlı Hanedanı, çev. Şerafettin Severcan, Kaya Matbaacılık, İstanbul, 1999, s. 293; Ziya Nur Aksun, **II. Abdülhamid Han**, Yayına Hazırlayan: Erol Kılınç, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2017, s. 13; Küçük, s. 217.

⁵ Çelik, s. 86.

⁶ Aksun, s. 15.

Sultan II. Abdülhamid devri yenileşme karşısında istibdatla geçmiştir. Avrupa'nın Bismarkları ve Kuzey'in Çarları, Osmanlı Padişahlarını onların yanında masum göstermiştir. Güçlü bir devletin sağlam ve merkeziyetçi bir idareyle mümkün olacağı kanısı; 1870-1871 de patlak veren Fransa-Prusya Savaşları, 1877 yılında yaşanan Osmanlı-Rus Savaşı ve 1876 yılında çıkartılan Kanun-i Esasi sonrasında daha da güçlenmiştir. Çok uluslu devletlerdeki yönetimin biraz zayıflaması o dönemin koşullarında isyan ve parçalanmalara kadar gitmekteydi. Yani koşullar neticesinde Abdülhamid Han otokratik bir düzen olarak da görülebilecek merkeziyetçi bir yönetim kurmak zorundaydı. Merkeziyetçi idare, parlamenter ve anayasal bir düzenden ziyade otokratik bir düzendir. Çünkü Abdülhamid Han Tanzimatçıların başarısızlığını imparatorluk yönetimindeki başıbozukluk ve zayıflığa bağlamaktadır; o dönemde merkez yeterince kuvvetli değildir. Bunun da en net göstergesi 1878 yılında Meclis-i Mebusan'ı kapatmasıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamında, resmi kurum ve kuruluşlarında onun fikirlerinin benimsenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bunu da kimi zaman da karşılıklı tavizlerle dahi, üstün bir siyasi zekâyla kabul ettirmiştir. Doğu Anadolu'da "Hamidiye Alayları" bu üstün zekânın bir parçasıdır. Merkeziyetçilik düşüncesi de Abdülhamid Han tarafından sadece bir gaye değil, aynı zamanda İslam Birliği ve reformlar adına bir vasıta olarak ele alınmıştır.⁷

Tanzimat ülküsü; Batı toplumlarının sosyal ve ekonomik gerçeğinin Osmanlı İmparatorluğu ve toplumsal yapısına aynen uygulamasıdır.⁸ 93 Harbi sonrasında, devletin batı hudutlarını elde tutamayacağını idrak eden sultan için Anadolu'nun ehemmiyeti artmıştır. Bu sebeple kimi araştırmacılar bu dönem için "Yeni Tanzimat" terimini kullanmaktadır. Bu anlayışta merkezileşme politikaları güçlendirilmiş halde olacaktır; idari, askeri ve iktisadi açıdan Tanzimat'ın ilerleyiş göstermeyen politikaları tekrardan daha kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır.⁹ 93 Rus Harbi'nin ahirinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu vilayetlerinde devlet otoritesi zayıflamıştır.

Tanzimat devrinin amacı; Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Müslüman ve gayrimüslim toplulukları, bir üst kimlik olarak "Osmanlı vatandaşı" çatısı altında toplamaktır. Bu amaçla gayrimüslimlere de siyasi haklar tanınmıştır. Fakat bu siyasi

---

⁷ Stephan Duguid, "The Politic of Unity: Hamidian Policy in eastern Anatolia", **Middle Eastern Studies**, IX , May, 1973, pp .139-141.

⁸ Türkmen Törel, **İttihat Terakki'nin Gizli Propaganda Faaliyetleri ve Abdülhamit**, Kripto Kitaplar, Ankara, 2012, s. 10.

⁹ Arsen Yarman, **Palu-Harput 1878**, Belge Yayıncılık, İstanbul, 2015, ss. 63-65.

haklar kanunlarla gerekli tedbirler alınmamasından veyahut esnek bırakılmasından ötürü çeşitli sorunlar doğurmuştur. Aslında Tanzimat devrinde; anayasal haklar ile birlikte otokratik düzenden çıkılmış, gayrimüslimlerin siyasi ve ekonomik hakları arttırılmıştır. Bu gelişmelerin ardından Osmanlı İmparatorluğu'nda sorunların başgösterdiği dönemde imparatorluk içinde başlayan isyanlar kendini göstermiş ve Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Hristiyan toplumların büyük bir kısmı imparatorluktan ayrılmaya başlamıştır. Bütün bunlara rağmen Abdülhamid Han siyasi ve askeri dehasıyla Tanzimat devrindeki açıkları ve sorunları kapatabilmiştir.

II. Abdülhamid, merkezîyetçi sistemi hilafet makamının manevi kuşatması altında, umudunu yitiren çaresizlik içindeki Müslümanları ümitlendirerek, padişah makamına ve hükûmete olan inanç ile sadakati arttırmış; bu surette İslam Birliğini gerçekleştirmeyi hedefleyerek imparatorluğun içte ve dışta güçlü hale gelmesini amaç etmiş ve bu doğrultuda izlediği siyasette de başarılı olmuştur. Nihayetinde dünyadaki Müslümanların tamamının koruyucusu ve halifesi olarak her yere kendini kabul ettirmiştir. Kendini kabul ettirme siyaseti sayesinde Doğu Anadolu'daki aşiretlerin dikkatini üzerinde toplamış ve bölgedeki aşiretlerin kendisine sadakatle bağlanmasını sağlamıştır.

Bahsi geçtiği üzere 93 Harbi ve Berlin Antlaşması'ndan sonra (1878) imparatorlukta yaşayan azınlıkların hakları, dış kuvvetlerin talebiyle devlet idaresini saymazdan genişletilmesi sonucu ortaya çıkan bir husustur. II. Abdülhamid zamanında Osmanlıcılık ideolojisinden vazgeçilerek Panislamizm fikri benimsenmiştir. Bu fikrin benimsenmesinde Sultan Abdülhamid; bu ideoloji sayesinde merkezi gücü kuvvetlendireceği ve halifelik makamını da kullanarak imparatorluğunun büyük kısmının Müslümanlardan oluşan kişilerle oluşturacağı kimlik inancı etkili olmuştur. Sultan Abdülhamid'in bu politikasında Müslüman ve gayrimüslimlerden oluşan ortak bir Osmanlı kimliğinden ziyade farklı Müslüman gruplarının bir İslami çizgide buluşması ve birlik sağlanması şeklindedir.¹⁰ İmparatorluk içinde Hristiyan nüfusun azalması ve Müslüman sayısının artmasıyla padişah ümmetçi politikasını takip etmiştir. Padişahın amacı dağılmaya yüz tutmuş Osmanlı Devleti'ni Müslümanlara dayalı halde devletini koruma ve kurtarma arayışıdır.¹¹

¹⁰ Yarman, ss. 67-68.

¹¹ Bekir Biçer, "Sultan Abdülhamid'in Kürt Politikası", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl: 9, Sayı: XXVI, Haziran, 2016, s. 63.

Abdülhamid Han iktidarı boyunca bir yandan Hristiyanlar için Tanzimat çizgisinde reformları uygularken, diğer yandan Müslümanlara Panislamizm'i kabul ettirmiştir. İzlediği denge siyaseti farklı ulusları ve güçleri devlet otoritesi altında birleştirmiştir. Muhafazakârlar ve batıcılar bu denge siyasetinde birbirlerine uyum sağlamışlardır. Abdülhamid Han hâkimiyeti süresince Batı medeniyetinden faydalanma ihtiyacını inkâr etmemiştir. Ancak izlenilen reformların devletin kontrolü altında olması inancı içerisindeydi. Bu düşünce; ortaya çıkan Batı hayranlığının başlamasından dolayı aydınların kontrol edilmesi gerektiği anlamını taşımaktadır. Dönemin önemli isimlerinden Said Halim Paşa ise “Tanzimatçılar Batı Medeniyetinin esasını tanıma ve Osmanlı toplum yapısını tahlil etme zahmetine katlanmadan taklitçilikte ustalık yarışına girdiler”¹² yorumunda bulunarak bu taklitçiliğe vurgu yapmıştır. Avrupa'ya giden Batı medeniyetini araştıran aydınlarımız kendi tarihlerini bir Avrupalı gözünden eleştirip tahlil etmesini öğrenmişlerdir. Bu aydınlarımız Osmanlı-Türk-İslâm tarihini batıcı ve Avrupalı bir gözle araştırmışlardır. Bu, Avrupa hayranlığı nezdinde Türk halkının ezilmesine sebebiyet vermiştir. Sultan II. Abdülhamid Han reformist siyaseti akılcı bir yöntemle yürütmüştür. Kendisine Osmanlı İmparatorluğu çatısı altında, batı sevdalı aydınları Panislamizm'i halk ile birleştiren dengeyi sağlayacak yolu gaye edinmiştir. Lakin devlet içindeki denge bozulmuştur ve 1890 yılından itibaren İttihat Terakki Fırkası ve Türkçülük akımı Abdülhamid Han devrinin sonunu getirmiştir. Gayrimüslimlerin isyan hareketleri ve Avrupa devletlerinin Osmanlı topraklarındaki faaliyetlerinin arttırması imparatorluğu zora sokmuş ve nihayetinde II. Abdülhamid devrini sona erdirmiştir.

---

¹² Said Halim Paşa, **Buhranlarımız**, 1001 Temel Eser, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1947, s. 107.

BİRİNCİ BÖLÜM SULTAN II. ABDÜLHAMİD VE HAMİDİYE ALAYLARI

1.1. SULTAN II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ MESELELERİ

1.1.1. Büyük Güçler Karşısında Sultan II. Abdülhamid

Bütün dünyada 1789 Fransız İhtilali ardından milliyetçilik akımı yayılmaları Osmanlı İmparatorluğu'nda da kendini göstermiştir. Ayrılmakçı etnik isyanların sonrasında ilk kez 1815 Viyana Kongresi'nde La Question d'Orient yani Şark Meselesi olarak bilinen Doğu sorunu gündeme gelmiştir. Doğu sorunu Avrupalıların Balkan Hristiyanlarını ve Türk olmayan Müslümanları Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopartma ve imparatorluğun doğusunda bulunan Vilayât-i Sitte yani altı vilayet olarak bilinen bölgeyi Ermenilere verme düşüncesidir. Buna göre Vilâyat-ı Sitte'de önce ıslahatlar, sonrasında muhtariyeti olan bir bölge veyahut bağımsız bir Ermeni devleti İngilizler ve Ruslar tarafından Ermenilere verilecek ve imparatorluktaki Türk olmayan Müslüman etnik grupları (Arnavut, Arap, Kürt ve Boşnak gibi) Osmanlılardan ayrıştırılacaktır.¹³

Ermenilerle ilgili ilk hak talebi 93 Harbi sonrasında imzalanan 3 Mart 1878 Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması ile Rusya tarafından gündem konusu olmuştur. Ermenilerin haklarıyla ilgili talepler, Ayastefanos Antlaşması'nın 16. Maddesinde şu şekilde yer edinmiştir.

“ Ermenistan'da Rusya'nın taht-ı istilasında bulunub Devlet-i Aliye'ye iadesi lazım gelen mahallerin tahliyesi oralarca devletynin münasebât-ı hasenesini muzır karışıklıklara mahal vereceğinden, Devlet-i Aliye'ye, Ermenilerin meskun ulunduğu eyaletlerde, menafai'i mahalliyyenin icab ettiği ıslahat ve tesisatı bilâ ifâte-i vakt icra etmeyi ve Ermenilerin Kürdlere ve Çerkeslere karşı emniyetlerini istihsal etmeyi taahhüd eder. ”¹⁴

93 Harbi sonunda Ruslar, Osmanlının Doğu vilayetlerinde çok önemli etkiye sahip olacak bir konum elde etmişlerdir. Bu durum İngilizlerin Osmanlı topraklarındaki hedeflerini ve çıkarlarını altüst etmiştir. Bu durumdan dolayı Tanzimat'ın bir an önce uygulanmasını sağlama yoluna gitmişlerdir. Tanzimat uygulamasını Avrupa'nın tamamı tarafından mercek altına alınmıştır; İngilizlere göre

¹³ Detaylı bilgi için bk. Bayram Kodaman, “II. Abdülhamit ve Kürtler-Ermeniler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 21, 2010, s. 131.

¹⁴ Mehmet Rezan Ekinci, “1897 Tarihli Hamidiye Hafif Süvari Alayları Taksimatı”, **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Kasım-2017, Cilt: 9, Sayı: 2, 2017, ss. 704-705.

bir Ermeni devletinin inşasıyla Rusların Irak tarafına inmesi engellenecek idi. Buna karşın Abdülhamid Han İngilizlere güvenmemekteydi. Çünkü Ermeni devletinin kurulmasını destekleyen İngilizler, Mısır'la birlikte Arap Yarımadası'ndaki planlarını açığa çıkarınca, Abdülhamid Han Ruslara yakın durmayı tercih ederek denge politikasındaki kabiliyetini bir kez daha sergilemiştir. Mısır'ın İngilizler tarafından işgal edilmesi Abdülhamid'i çok tedirgin etmiştir. Bunun üzerine Doğu Anadolu'da tedbir almaya yönelmiştir. Doğu Anadolu'nun sosyal ve coğrafik yapısı nedeniyle Osmanlı Devleti bu bölgeyi muhtarlık olarak kabul etmiştir. Şeyhlik ve ağalık sisteminin hüküm sürdüğü bu bölgede Osmanlı otoritesi tam manasıyla ilerleyemiyordu. Etnik kökenlerin çokluğu da bu durumu pekiştirmekteydi. Kürtler hükümete bağlı olsalar da İstanbul'un kontrolü dışında hareket ettiklerinden, kendi aralarında kavgaları, köylere yaptıkları saldırılar da vakidir.

Doğu Anadolu'da hükümet aleyhinde faaliyete başlamışlardı. Casuslar vasıtasıyla azınlıkların teşkilatlanıp tahrik edilmesi büyük kuvvetlerce desteklenmekte idi. Bu faaliyetler neticesinde Abdülhamid Han yabancı okulları kapatmıştır. Okulları kendi kontrolünde açmak istese de kontrolü tam manasıyla muvaffakiyetle neticelenememiştir. Bir Ermeni devletinin kurulmasına mâni olacak bir şey yapılması maksadıyla merkezîyetçi, reformcu ve dengeci tutumundan kimi zaman taviz vererek, ılımlı ve dengeli bir şekilde politika uygulanmıştır. Lakin imparatorluğu topraklarıyla birlikte ayakta tutmak, çöken bir çınarın diri tutulması kadar çok zor olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda gayri Müslimler için Batılı güçlerin baskısıyla Tanzimat ve Islahat fermanlarıyla birlikte Ayanlar Dönemi sonlanmış, yeni bir kimlikle daha modern bir yapıya dönüştürülerek yeniden organize edilmeye başlanmıştır. İktisadi olarak kapitalist dünyanın kurallarına dâhil olmaya başlanmıştır.

1.1.2. II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-Rus İlişkileri

*“1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan”*¹⁵ sonra Osmanlı Devleti'nin zayıfladığı anlaşılmıştır. 1480 Kiev şehrinde kara devleti olarak doğan

---

¹⁵ Bu antlaşma “Osmanlı Devleti ile Rusya arasında, 1768-1774 Osmanlı Rus Savaşına son veren ve Osmanlı Devleti'nde önemli toprak kayıplarına yol açan bir antlaşmadır. Güney Dobruca'daki Küçük Kaynarca kasabasında” imzalanmasından mütevellit bu adı alır. Osmanlı İmparatorluğu için 18. yüzyılın en ağır antlaşmalarının başında gelen Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı Devleti ilk kez

Rusya, 1480 yılında Altınordu Devleti'nin yıkılması ve parçalanması sonucunda Hazar Denizi'ne inmeye çalışmıştır. I. Petro¹⁶ ile Baltık Denizi'ne ulaşan Rusya, komutanlarına “sıcak denizler” diye tabir ettikleri Akdeniz ve Okyanuslara uzanmayı ve ele geçirmeyi hedef olarak göstermiş ve deyim yerindeyse bu amacı onlara adeta vasiyet etmiştir. Sıcak denizlere inme politikası açısından Osmanlı üzerinde ise azınlıkları destelemek, bölüp ayrıştırmak ve parçalamak siyasetini gütmüştür.¹⁷

Rus yenilgisiyle 21 Temmuz 1774 tarihinde Küçük Kaynarca Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalan Osmanlı İmparatorluğu, anlaşma gereği Ruslara Osmanlı'nın kendi iç işlerine karışma ve müdahale etme hakkını tanımıştır. Bu anlaşma gereği Ruslar da Fransızlar gibi kapitülasyon imkânlarından yararlanma hakkı elde etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içindeki Ortodoks Mezhebine bağlı azınlıkların himayesini de üstlenerek¹⁸ Osmanlı üzerinde baskısını arttırabilecekti.

Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Kırım Osmanlı topraklarından ayrılarak bağımsız olmuştur. Böylelikle Osmanlı topraklarından ilk kez bir Müslüman toprağı kendinden ayrılmıştır. Şahin Giray¹⁹, Ruslar tarafından Kırım'a atanmış ve Kırım'daki yönetimini sürdürmüştür. Bu gelişmeler ışığında, Ruslar ileride kurulması hedeflenen sözde Ermeni Devleti için Osmanlı Devleti'nin iç işlerine daha rahat karışma fırsatını oluşturmuştur. Ruslar bu şekilde Osmanlıdaki Kürtlerle irtibata geçme fırsatını yakalamıştır.

---

savaş tazminatı ödemiş, Ruslar ilk kez kapitülasyonlardan faydalanmış ve Karadeniz artık bir Türk gölü olmaktan çıkmıştır. Detaylı bilgi için bk. Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi Başlangıcından 1917'ye Kadar**, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara, 2014; Besim Özcan, “1877-1878 Harbi'ne Kadar Osmanlı Rus Münasebetleri”, **Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi**, Sayı: 22, 1995, ss.111-122.

¹⁶ Deli Petro olarak da bilinmektedir.

¹⁷ Süleyman Kocabaş, **Osmanlı İsyanlarında Yabancı Parmağı**, İstanbul 1992, ss. 10-15.

¹⁸ Mahmut Aybi, **II. Abdülhamid'in Ortadoğu Politikası**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi, 2009, ss. 1-2.

¹⁹ Küçük Kaynarca Antlaşması gereğince Kırım, zâhiren müstakil bir hanlık haline düşürülmüştü. Sıcak denizlere ulaşmayı hedefleyen Rusya, Kırım'ın ilhâkı ile önemli bir adım atmıştır. Kırım'ın müstakil bir hanlık haline gelmesinden sonra Ruslar kendileri için stratejik açıdan oldukça önem taşıyan Kırım Yarımadası'nı kesin olarak elde etmelerine fayda sağlamaları için Avrupa terbiyesi görmüş ve Venedik'te tahsilini gerçekleştiren Kırım Hanedanı'na mensup Şahin Giray'ı uygun görmüşlerdir. Ruslar tarafından bağımsızlık vaatleriyle Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kullanıldığını kavrayamayan Şahin Giray ve kendisi gibi bağımsızlık taraftarlarıyla birlikte Rus desteği altında 1777 yılında Kırım'a hakim oldu ve karşı olmasına rağmen 1779 yılında Osmanlı Hükümeti de kurulan bu hanlığı tanımak durumunda kaldı. Osmanlı İmparatorluğu tarafından Şahin Giray ve kurulan hanlık kabul görse de bir süre sonra Kırım'da Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı halk ayaklanmış ve Şahin Giray Kırım'ı terketmek zorunda kalmıştır. Detaylı bilgi için bk. Feridun M. Emecen, “Son Kırım Hânı Şâhin Giray'ın İdâmı Mes'lesi ve Buna Dair Vesikalar”, **Tarih Dergisi**, Sayı 34, 1984, s. 315-346.

Ruslar,⁹³ Harbi ve İran-Rus savaşlarıyla Kürtlerle olan ilk temaslarını gerçekleştirmişlerdir. Ruslara karşı Gülistan Anlaşmasını imzalamak zorunda kalan İran devletinin mağlubiyeti sonrasında Kürtler içerisinde Rusya saygınlığını ve sevgisini arttırmıştır. Bu durumdan dolayı ileride Osmanlı-Rus savaşında bazı Kürt aşiretlerinin Rusların yanında yer aldığı bilinmektedir.²⁰

1.1.3. II. Abdülhamid'in Ortadoğu Politikası

Osmanlı Devleti'nin inşasından bu yana, konar-göçer yaşamla çadırlarda hayatlarını sürdüren doğu aşiretlerinden (*"Konar-göçer toplulukların yaşadıkları coğrafi bölgelere göre kullandıkları Türkçe, Farsca ve Arapçanın etkisi ve karışımı ile oluşan ağızlar mevcut olup, bunlar genel olarak Kürtçe diye ifade edilmektedir."*²¹), askeri alanda yeterince yararlanılamamıştır. Aşiretlerin ikametleri sabit olmadığı için askerlik hizmetlerinde bir düzen sağlanamamıştır. "Osmanlıcılık" ismi etrafında tüm ülkede birlik ve beraberlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Göreceli bir kavram olan Ortadoğu bölgesinin sınırları; Mısır, Yemen, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri, Kabil, Irak, Suriye, Türkiye Lübnan, İran, Afganistan, Bahreyn, Kuveyt, Suudi Arabistan'dır. Sultan II. Abdülhamid, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki topraklarının parçalanıp elden çıkmasının ardından geri kalan toprakları elde tutma arayışına girişmiştir. Osmanlı Devleti'nin bütün çabalarına rağmen azınlık milletler tek tek bağımsızlıklarını kazanarak Osmanlı Devleti'nden ayrılmışlardır. Söz konusu ayrılmaların ardından Sultan II. Abdülhamid Han geri kalan ve çoğunluğu Müslüman olan bu coğrafyayı korumaya yönelmiştir.²²

Avrupa'da bu sıralarda Fransa ve İngiltere iki büyük güç olarak öne çıkmaya başlamıştır. Osmanlı, Kafkaslardan Balkanlar'a ve oradan da Arap Yarımadası'na kadar uzanan bölgede hüküm sürmekteydi. Fakat hükmü güç kaybıyla birlikte geçersiz kılınmaktaydı. Bu bölge Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesinde Avrupa'nın iştahını kabartan bir konum almaya başlamıştır.²³ Fransa, ticaret yoluyla Osmanlı ile

²⁰ Türkmen Törelî, **PKK Terör Örgütü(1978-1998)**, Türkiye Alim Kitapları, 2015, s.27

²¹ Törelî, s.13

²² Nuri Yavuz, "Şark Meselesi Açısından Ortadoğu Gelişmeleri", **Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Birinci Ortadoğu Semineri**, Elazığ, 2003, ss. 39-46.

²³ Yavuz, s. 39.

ilişkilerini ilerletiyordu. Hatta Fransız zenginleri Süveyş Kanalı Projesinin hisse senetlerini kapışmışlardır. Bu suretle Osmanlı devletinin tahvillerini alarak borç bile vermişlerdir. Stratejik açıdan “*Cezayir’i, Tunus’u ve Fas’ı işgal ederek*” üç önemli deniz üssünü elde etmişlerdir.²⁴

İngiltere; Hindistan ve Afganistan üzerindeki yetkisini arttırarak Ortadoğu’daki nüfuzunu arttırmayı planlamaktaydı. İzledikleri politikaları doğrultusunda Mısır’ı ve Kıbrıs’ı alarak Hindistan’a giden yolun güvenliğini sağlamışlardır.²⁵ Bütün bunlar yaşanırken yeni bir güç olarak Almanlar ortaya çıkmıştır. Gücünü pekiştirmek ve Ortadoğu’da elbette söz sahibi olmaları gerekmektedir. Almanlar, Sedan Savaşı ile Fransa’yı mağlup etmişlerdir. Avrupa devletleri ile ilişkilerini Fransa’yı desteklemesinler diye iyi tutmuştur. Almanların Osmanlılara yaklaşımı daha farklı idi. Osmanlı İmparatorluğu’nu kendi etkisine ve nüfuzuna almayı amaç edinmişlerdi. Ayrıca Almanların hiçbir İslam devletine karşı işgalde bulunmaması ve Ermeni sorununda Osmanlı’nın yanında olması, Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Müslümanların dostu olduğunu açıkça beyan etmiş olması Osmanlı-Alman yakınlaşmasına yardımcı olan etkenlerdir. Ayrıca Almanlar Ortadoğu bölgesini ekonomik yayılma alanı olarak seçmişlerdi ve siyasi ittifaktan çekinen Abdülhamid’in iktisadi ilişkiler sayesinde Osmanlı İmparatorluğu’nun kalkınacağı ümidinin farkındaydılar.²⁶

II. Wilhelm’in Müslüman olduğu haberlerini sınırların en uç noktasına taşıyarak propagandalarını başlatmışlar. Böylece Wilhelm gittiği her yerde büyük bir coşkuyla karşılanıyor ve halkın sempatisi kazanılmış oluyordu. Propagandaları doğrultusunda kazanılan sempati ile Müslüman nüfus üzerinde etki sağlamaya çalışmaktaydılar. Bu şekilde Hindistan ve Afganistan’da etkili olmayı planlamışlardır. Almanlar Hindistan’a kadar uzanan bölgelere demiryolu ağı çekmeye çalışmışlardır. Askeri yardımlarda bulunarak bu bölgeleri Rus ve İngilizlerin işgaline karşı koruma altına almışlardır. Aslında yapılan bu Alman yardımları Osmanlı için büyük bir fırsat oluşturmuştur. Bu şekilde Osmanlı İmparatorluğu içini saran, Trakya’dan Hindistan’a kadar uzanması hedeflenen demir yolunun tüm giderleri ve masrafları Alman

---

²⁴ Mim Kemal Öke, “Şark Meselesi ve 2. Abdülhamid’in Garp Politikaları (1876-1909)”, **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 3, İstanbul, 1982, ss. 249-250.

²⁵ Hüner Tuncer, **19. Yüzyılda Osmanlı Avrupa İlişkileri**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2001, s. 100.

²⁶ Küçük, II. Abdülhamid, s. 220.

Hükümeti'ne ait olacaktır.²⁷ Osmanlı tarafı II. Abdülhamid, Almanya'nın kendi ekonomik yatırımlarını koruma adına Osmanlı topraklarına dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı koyacağı inancını taşımaktaydı.²⁸

II. Abdülhamid Avrupa ülkelerinin kendi aralarındaki güç mücadelelerinin bilinciyle bu durumu çok iyi değerlendirmiş ve bu çekişmeden faydalanma işine girişmiştir. Sultan Abdülhamid Han Ortadoğu'da dönen oyunların farkında bir halde, imparatorluğunun gücünü göz ardı etmeden, mümkün olduğunca emperyalist devletlerin arasındaki rekabeti körüklemiştir.²⁹

Abdülhamid'in izlediği dış politika prensipte basit, uygulamada zordu. Dış politikadaki temel amaç; imparatorluğun toprak bütünlüğünün korunması ve Osmanlı halkının huzur içinde yaşamasını sağlamaktı. Her ne kadar tüm devletlerin Osmanlı toprakları üzerinde planlarının yoğunlaştığı bir dönemde böylesine bir politikayı uygulamaya koymak epey zor olsa da Sultan II. Abdülhamid, Avrupa devletlerinin Osmanlı toprakları üzerinde birbirleriyle çelişen menfaat ve ihtiraslarından faydalanabilmeyi bilmiştir. Abdülhamid'in dış politikasına bakıldığında 1878 yılından 20. yüzyılın başlarına kadar bağımsız bir siyaset tatbik ettiği, hiçbir devletle sürekli anlaşmaya girişmediği görülmektedir. Büyük devletleri mümkün olduğunca birbirlerinden ayrı tutabilmek için II. Abdülhamid tarafından çeşitli faaliyetlere girişilmiştir. Sultan Hamid'in Osmanlı Devleti'nin varlığı için en tehlikeli gördüğü cebbar İngilizlere karşı Rus devleti ile dostluk kurarak yakınlaşmaya yönelmesi II. Abdülhamid tarafından izlenilen siyasetin bir örneğidir.³⁰

Fransa ve İngiltere'yi sürekli bir çekişme ortamı içine sürüklemesi bu politikanın gereği idi. Misal verilecek olursa; zayıf bir Osmanlı yönetiminin sürekliliğinin sağlanması yerine; Mısır'ı başkalarının çekişmesine bırakmayı tercih etmiştir. Almanların demiryollarıyla Hindistan'a ulaşma isteğini II. Abdülhamid desteklemiş ve Almanlar ile İngilizlerin ihtilafa düşmelerine sebep olmuştur. Bu, Almanların Basra Körfezi'ne kadar uzanma hayali ve bu bölgede İngiliz çıkarlarının

---

²⁷ II. Abdülhamid'in en başarılı yönlerinden birisi de uyguladığı dış politikadır. “*Dünyadaki politik gelişmeleri yakından takip etmek üzere sarayda bir çeşit bilgi merkezi kurup, Osmanlı İmparatorluğu hakkında tüm dünyada çıkan yazılar ve dış temsilciliklerden padişaha gelen raporlar burada toplanır ve değerlendirilirdi.*” Detaylı bilgi için bk. Küçük, s. 219-220.

²⁸ Küçük, s. 220.

²⁹ Vahdettin Engin, **II. Abdülhamid ve Dış Politika**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2017, s. 37.

³⁰ Küçük, s. 219-220.

zarar görebileceği manasını oluşturmuştur. Fransa ve İtalya ise Tunus ve Libya için mücadele içindeydi. Bu kavga, II. Abdülhamid Han için iki devletin Kuzey Afrika'da birbirlerine düşmesi anlamını taşımaktadır.³¹ Sultan II. Abdülhamid Ortadoğu'da olduğu gibi Balkanlar'da da devletlerin birleşmemeleri ve ittifak kurmalarını engellemek için büyük güçleri her fırsatta birbirleriyle karşı karşıya getiren politikasını burada da kullanmıştır.

II. Abdülhamid'in, büyük güçleri birbirlerine düşürme politikası haricinde uyguladığı bir diğer politika; Ortadoğu'daki Müslüman halk üzerinde, birleştirici unsur olan hilafetin gücünü kullanmak olmuştur.³² Şüphesiz II. Abdülhamid'in İslâm'ı ve hilafet makamını kullandığı birleştirici siyasete Panislamizm denilebilir. Halifelik makamından faydalanarak Panislamizm ideolojisini yaymaya çalışmıştır. "Hatta halifelik sıfatını Osmanlı padişahları arasında en çok kullanan kişi II. Abdülhamid'tir."³³

1.1.4. II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası

Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilere "millet-i sadıka" ismi verilmiştir. Anadolu'da yaşadıkları süre zarfında hiçbir vakit tam bağımsız olamayan Ermenilere, Osmanlı İmparatorluğu'nun üst kademelerinde birçok vazife verilmiştir.³⁴ XIX. yüzyılda Tanzimat'ın Osmanlı azınlıklarına verdiği haklar neticesinde ve milliyetçilik ideolojisinin de güçlenmesiyle Ermeniler de kendi milli şuurlarını geliştirip örgütlenmeye başlamışlardır. Batılılarla iş birlikteliği yapan Ermeniler, yaşadıkları yerlerin Avrupalılarca kendilerine bırakılacağını düşünmüş ve neticesinde Müslüman Kürtler ve Ermeniler arasındaki ince bağ kopma sürecine girişmiştir.³⁵ Yüzyıllardır fitnenin başı olan Rusya, İngiltere ve Fransa, Anadolu'nun doğusunda azınlık ve dağınık halde yaşayan Ermenilerle ilgilenip onları tahrik etmeye başlamışlardır.

³¹ Detaylı bilgi için bk. Cevdet Küçük, "2. Abdülhamid'in Dış Politikası", **Abdülhamid Dönemi Paneli (ii)**, İstanbul, Kasım 2000.

³² Selim Deringil, **İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)**, Doğan Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 189.

³³ Küçük, II. Abdülhamid, s. 220.

³⁴ Erkem Memiş, "Ermenilerin Kökeni ve Geçmişten Günümüze Türk-Ermeni İlişkileri", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2005, s. 5; Uğur Kurtaran "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 8, 2011, s. 61.

³⁵ Yarman, s. 63.

Osmanlı-Rus Savaşı sebebiyle kaybedilen Balkanlar'daki toprakların şoku ardından Batılı devletlerin Doğu Anadolu'daki faaliyetleri Osmanlıyı tedirgin etmiştir. Bilindiği üzere Ruslar İstanbul'dan Akdeniz'e inip, Balkanlardan Doğu Anadolu'ya uzanmayı ve bu şekilde sıcak denizlere kavuşmayı eskiden beri istemekteydiler. Buna karşın Batılı devletler Kafkaslarda Balkanlar'daki kadar tesirli ve etkili değildi. Kafkaslarda Batılı devletlerin bu etkisizliği Ruslar tarafından bölgenin işgalini kolaylaştırmıştır. Kafkasların işgali sırasında Ermenilerin gösterdiği destek ve yardımlar, Rusların işgalini kolaylaştırmıştır. Ermeniler tarafından gösterilen yardımlar ve destek Rusları heveslendirmiş, Ermenilerin bulunduğu yer olan doğu Anadolu üzerinden Ortadoğu'ya ve Suriye'ye, oradan da Akdeniz'e ulaşmayı planlamıştır.

Rusya Ortadoğu'nun sıcak petrolüyle ilgilenmekteydi. Bu bölgeye uzanmayı Doğu Anadolu toprakları üzerinden sağlayacaktı. Ruslar bu mevcut uzanma politikasını da Doğu Anadolu'da yaşayan Ermeniler üzerinden gerçekleştirecektir. Bu aşamada Berlin Antlaşması'nın 61. Maddesi gereği Ermenilerin yaşadıkları bölgede Osmanlı Devleti'nin ıslahat yapacağı hususu Rusların eline fırsat vermiştir. Berlin Antlaşması'na İngilizler de Ermenilerin menfaatine bir madde koyarak, “Ermeni Meselesi” diye bir sorun oluşturmuştur. Batılıların Şark meselesi olarak tabir ettikleri Doğu Anadolu'daki mesele için İngiltere ve Rusya Ermenileri kullanmaya başlamışlardır. İngilizler adına Ruslara karşı bir Ermeni Prensliği hiç de fena bir fikir değildi. İngilizler Rusların sıcak denizlere inmesini engellemek ve Ortadoğu'daki vilayetlere ulaşma hayallerine mâni olmak için Doğu Anadolu'ya bir taşeron devlet olan Ermeni devletini kurmayı hedeflemiştir. İngiltere, Doğu Anadolu'da inceleme yapmak üzere bir heyet hazırlayarak Ermenilere hamilik yapacaklarını hissettirmiştir.³⁶ Buna karşın Sultan Abdülhamid nazarında Panislamizm gereği Doğu

---

³⁶ İsmail Müştak Mayakon, **Yıldız'da Neler Gördüm?**, Hazırlayan: Ali Yılmaz, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 150-151. Sultan II. Abdülhamid Han'ın Ermeni meselesinde sonuna kadar direktliği ve Ermenilerin yaşadığı vilayetlerde ıslahat yapılmasının bir Ermeni muhtariyetini doğuracağını ileri sürerek “Ölürüm de 61. maddeyi uygulamaya koymam” söylemini aktaran Küçük'e göre başta İngiltere olmak üzere Batılı büyük devletlerin tüm tehditlerine karşın bu konuda kesinlikle taviz verilmediği aktarılmaktadır. Keza II. Abdülhamid Doğu vilayetlerindeki çoğunluğun Müslüman tebaaya ait olduğu, Ermeniler için özel ıslahat yapılamayacağını ileri sürmüş ve meselede en ufak bir taviz veren sadramaz ve nazırları hemen azletmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Küçük, II. Abdülhamit, s. 220.

vilayetleri çok önemli bir yer tutmuştur. Abdülhamid, “Kellemini veririm Doğu’yu vermem” diyerek verdiği önemi dile getirmiştir.³⁷

Ayastefanos Antlaşmasının 16. Maddesinde yer alan ibareler Berlin Antlaşması’nın 61. Maddesinde hemen hemen aynı şekilde yer etmiştir. Neredeyse dalga geçermiş gibi sadece maddenin numarasındaki rakamlar yer değiştirilerek bilinçli bir şekilde hareket edilmiştir. Farklı olarak bu kez Ermeni hakları meselesi direkt olarak Avrupalı güçler tarafından garantörlük altına alınıp bu güçlerin nezaretine bırakılarak açıkça uluslararası bir sorun haline dönüştürülmüştür.

1877 yılında Hınçak, 1890 yılında da Taşnak cemiyetleri kurulmuş ve bu iki örgütler silahlı mücadeleye başlamıştır. Avrupa desteğiyle silahlı mücadeleye başlayan Ermeniler ciddi bir iç güvenlik meselesi olmaya başlamışlardır.³⁸ II. Abdülhamid saltanatı sürecinde, Ermeni meselesinin baş muhatabı olmuştur. Ermeniler Sultan II. Abdülhamid’in saltanatı sürecinde devamlı olarak isyanda bulunmuşlardır. Osmanlı idaresi bu olayları engellemek adına çeşitli tedbirler aldığı anda dünya kamuoyuna “Ermeniler katledilmekte” şeklinde yansıtılmış ve yoğun propagandalarla kendisine “Kızıl Sultan” denilmiştir. Sultan Abdülhamid devlete isyan eden Ermeniler ile devletine bağlı olanlar arasında bir ayırımında bulunmuştur. Padişahlığı sürecinde çok sayıda Ermeni, Osmanlı İmparatorluğu’na ait çeşitli devlet kurumlarında görevlerde bulunmuştur. Sultan Abdülhamid, Ermeni isyanlarını tüm millete mal etmeyerek Osmanlı kültürünün ve toplumunun bir parçası olarak gördüğü Ermeni milletini devletin yanında tutmayı çabalamıştır.

Ermeni meselesinin arka planında Berlin Antlaşması’nın 61. Maddesinde öngörülen reformlardan biri olan vergi tahsilatı yatmaktadır. Bu tahsilat olayının en önemli kısmı zaptiyelerin yeniden yapılandırılarak vergi tahsilatında kullanılmamasıdır.³⁹

Sonuç olarak Rusya ve İngiltere başta olmak üzere batılı Hristiyan devletler, dindaşları Ermenileri kollamak amaçlı Hristiyanlık siyasetini gütmüştür. Bunun karşısında, Osmanlı devleti de toprak bütünlüğünü koruma gayretleri içine girerek

---

³⁷ Biçer s. 65.

³⁸ Kodaman, ss. 133-135.

³⁹ Nadir Özbek, “Anadolu Islahatı, Ermeni Sorunu ve Vergi Tahsildarlığı: 1895-1903”, **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar**, Sayı: 9, 2009, ss. 59-85.

“İslamcılık siyaseti” uygulamış ve Kürt aşiretlerinden bu konuda faydalanmak istemiştir.

1.1.5. Doğu Anadolu Aşiretleri

Aşiret sözcüğü Türk Dil Kurumu (TDK) “*dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplumsal, ekonomik, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk*”⁴⁰ olarak açıklanmaktadır. Martin Van Bruinessen ise aşiret tanımını “gerçek yahut varsayılan atalara ve kan bağına dayanan, özgün bir içyapıya sahip, sosyopolitik ve genellikle de bölgesel sosyal birim” olarak tarif etmektedir.⁴¹

Aşiret, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde en çok görünen ve egemen toplumsal biçimdir. Kürt aşiretler üzerine ilk ciddi araştırmayı “Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler” isimli çalışmasıyla literatüre sunan Ziya Gökalp’e göre üç aşiret tanımı mevcuttur. Bunlar; eğer bir aşirette ağırlık noktası klan ise semiyevi aşiret, ağırlık noktası amere kuruluşunda ise amerevi aşiret, eğer ağırlık noktası kabileden ise bunlara kabilevi aşirettir.⁴²

Osmanlı Devleti’nin Kürt aşiretlerle tarihsel süreçte üç mühim ilişki dönemi vardır. Bunların birincisi Yavuz Sultan Selim Dönemi, ikincisi II. Mahmut dönemi ve üçüncüsü de II. Abdülhamid dönemidir.⁴³

Kürtlerin Osmanlı Devleti ile kader birliği Yavuz Sultan Selim devrine denk düşmektedir. Çaldıran Savaşı’nda (1514) Sünni Kürtlerle ittifak yapan Osmanlı Safevi Devleti’ni yenmiştir. Bunun üzerine Sultan Selim, Bitlis Emiri İdris-i Bidlisi’yi Umuriye Gölü’nden Malatya’nın batısına dek Kürt emir ve komutanlarını Osmanlıya dahil etmek için Doğu Anadolu’ya yönlendirmiştir. “*İdris-i Bitlis’inin görüşmeleri neticesinde yöre beyleri Osmanlı Devleti çatısı altına alınmış ve Ermi, Esni, Soran,*

⁴⁰ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=A%C5%9E%C4%B0RET, Erişim Tarihi: 19.08.2018.

⁴¹ Martin van Bruinessen, **Ağa, Şeyh, Devlet**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 51.

⁴² Ziya Gökalp, **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik İncelemeler**, I. Baskı, Komal Yayınları, 1975, s. 35.

⁴³ Hekimoğlu Süleyman Özcan, **Kürt Tarihi Aşiretler ve İsyanlar**, Akis Kitap Yayınları, 2007, s. 174.

Sosun, Bitlis, İmâdiye, Hasankeyf, Hizan ve Ömeriye emirleri Osmanlı Hakimiyetini kabul etmiştir.”⁴⁴

Osmanlılar fethettikleri bölgelerde mutlak merkeziyetçi olmamış, ihtiyaca göre çeşitli idare şekilleri oluşturmuştur. Bu anlayışla Doğu Anadolu’da “Ekrad Sancağı ve Hükümet isimli bir tür sancak beyliği” kurulmuştur. Böylelikle de Doğu Anadolu, Kuzey Irak ve İran hudutlarına yakın taraflarda Kürtlerin varlıklarının sürdürmelerine imkân tanınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Kürt coğrafyasında çeşitli zamanlarda ve farklı idari yapılarla hüküm sürmüştür. Bölgeyi sancaklar ve eyaletler ile ayırmıştır. Kürt hükümet ve sancaklarının varlıklarına müsaade edilerek bölgede yer alan Kürt beylerinin nüfusundan yararlanıp bölgeyi merkezi otoriteye tabi tutmuşlardır. Böylelikle de aşiretlerin gücünden yararlanmışlardır. Kürt beylikleri iç işlerinde bağımsız iken İstanbul’a bağlı bir feodal yönetim anlayışı içinde tutulmuşlardır.⁴⁵

Osmanlı İmparatorluğu’nun Kürt aşiretlerle ikinci mühim ilişkisi II. Mahmut zamanındadır. Bu dönemde yönetme erkini ifade etmesi sebebiyle “saray” kavramına vurgu yapılmıştır.⁴⁶ Saray vurgusunun yapılması bu dönemde keyfe keder değildi. Keza padişah, sosyal ve siyasal yapının temel taşıdır. İktidarın, hükümdarın, hükümetin ve merkezi idarenin de yeri başkentte bulunan saraydır.⁴⁷ Bilindiği üzere özellikle II. Mahmut döneminde Kürt aşiretler ile saray ilişkileri daha önemli hale gelmiştir. Sarayın, ıslahat hareketleriyle merkezileşme çabası ve Kürt aşiretlerin bölgedeki etkinliklerinin azaltılması çalışmaları, Kürt aşiretleri ve isyanlarla vuku bulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun Kürt aşiretlerle önemli üçüncü ilişkisi de bahsi geçtiği üzere II. Abdülhamid zamanındadır. II. Mahmut döneminde Kürt aşiretler ile yaşanan sorunlardan sonra, Panislamizm ile Müslüman Kürtlerden faydalanmak isteyen II. Abdülhamid, doğrudan savaşmak yerine Ruslara ve Ermenilere karşı yürütülen politikalar ve dini farklılıkların üzerinde durarak bir politika seyretme çabasına girişmiştir.⁴⁸

⁴⁴ Daha detaylı bilgi için bk. Mehdi İlhan, **Amid (Diyarbakır)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000, ss. 73-74.

⁴⁵ Biçer, ss. 58-60.

⁴⁶ İlber Ortaylı “saray” kavramına yönelik yaklaşımın oryantalist kavram dahilinde olduğunu belirterek Avusturya, Prusya ve Rusya gibi devletlerle kıyaslandığı zaman Osmanlı İmparatorluğu’nda sarayın daha niaf bir hal taşıdığını söylemektedir. Detaylı bilgi için bk. İlber Ortaylı, **Osmanlı’yı Yeniden Keşfetmek I**, 27. Baskı, Timaş Yayınları, 2008, s. 92.

⁴⁷ Robert Mantran, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**, 8. Baskı, Alkım Yayınları, 2007, s. 208.

⁴⁸ Özcan, s. 175.

Şark meselesi ile İngiltere'nin Ortadoğu'yu işgal etme düşüncesinin hemen ardından Rusya da harekete geçerek Kafkasya ve Anadolu'da işgal ettikleri topraklarda doğrudan Kürtlerle temaslarda bulunmuş ve Kürt aşiretlerini hâkimiyetleri altına alarak, İran ile Osmanlı'ya karşı kullanabilmek için yoğun çalışmışlardır. Rusya Osmanlı üzerindeki siyasi hesaplarını Ermeniler ve Kürtler üzerinden hesaplamıştır. Rus politikası ve propagandaları Kürt milliyetçiliğinin doğmasında önemli yer edinmiştir.⁴⁹

Doğu Anadolu'da bazı aşiret reislerinin İngilizler tarafından kandırılması, Sultan II. Abdülhamid'in diğer aşiret reislerinin kendine bağlaması gerekliliğini göstermiştir. Çünkü bazı aşiretler Osmanlı İmparatorluğu'na karşı örgütlenmeye başlamıştır. Bunun üzerine II. Abdülhamid, Hakkâri'de aşiret reislerini toplamış ve aşiret liderlerini silah, malzeme ve çeşitli hediyelerle onurlandırmıştır. Ayrıca eğitimleri için emekli subay göndermiştir.

İslamcılık politikasıyla Türk olmayan milletleri bir arada tutmaya çalışan Sultan Abdülhamid, Müslümanlardan bilinçli bir ümmet oluşturmak istemiş ve Doğu'daki Kürt topluluklarını Batı'ya karşı kullanmaya çalışmıştır.⁵⁰ Sultan II. Abdülhamid'in bu hareketi İngilizleri epeyce endişelendirmiştir. Çünkü Ermeni devletinin temellerini atan İngilizler, Panislamizm fikriyle Osmanlı'nın doğusunda aşiretlere hamiliğini gösteren ve birleştiren Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi işlerini zora sokacağını ferasetleriyle görmeleri kaçınılmazdı. Ayrıca Şia İran, Panislamizm politikasıyla kendi bünyesindeki Sünni aşiretlerin Osmanlı lehinde tutum takınacağı korkusuyla Osmanlıya karşı şüpheli yaklaşım içerisinde idi. II. Abdülhamid Han, Rusya ile dost olduğu müddetçe İngiltere'ye ve İran'a karşı Doğu Anadolu'da daha rahat hareket edeceği inancı içerisindeydi. Neticede Rusya, Doğu Anadolu'da kurulması planlanan İngiltere'nin kontrolündeki bir Ermeni devlete karşıydı. 1884 yılından itibaren Abdülhamid Han'ın aşiretleri kendine bağlama yöntemlerini, Erzurum'daki Rus Konsolosu Dinit'in şu şekilde ifade etmektedir: "*Osmanlı Hükümeti mahalli yöneticilere emir vererek aşiret reisleri ile samimi ilişkiler kurmalarını ve onlarla tatlı sözlerle, iyi davranışlarla kendilerine bağlamalarını istedi.*"⁵¹ 1884 yılında Hakkâri Valiliğine atanan Ethem Paşa iyi bir siyasetle aşiretleri

---

⁴⁹ Biçer, ss. 60-61.

⁵⁰ Biçer, s. 64.

⁵¹ Halfin, **19.Yüzyılda Kürdistan Üzerinde Mücadele**, Komal Yayınları, Ankara, 2008, s. 122.

hükümete bağlamayı başarmıştır. Silah dağıtarak, iltifatlarda bulunmaktaydı. Bu dağıtım aşiretlerin ruhlarını okşamaktayken, merkezi otoritenin gücüne itaate zorlamıştır.

1.2. HAMİDİYE ALAYLARININ DOĞUŞU

Hamidiye Alayları kurulmazdan evvel Ermeniler, Avrupa'nın teşvik ve yardımıyla Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmak suretiyle bir Ermeni devleti kurabilmek için çeşitli eylem hazırlıklarına girişmişler ve örgütsel faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ardından Müslüman halka karşı harekete geçmişlerdir. Öyle ki Ermeniler Erzurum'da, 20 Haziran 1890 tarihinde ilk isyanlarını gerçekleştirirken, ikinci ayaklanmaları da ise Temmuz 1890'da İstanbul'da Kumkapı olaylarıyla baş göstermiştir.⁵²

II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu'da önlem alma isteğinin temelinde yatan gelişmeler aşağıdaki gibidir;

- 1- Büyük devletlerin, Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açmasını önleyememeleri,
- 2- Berlin Antlaşması'nın 61. Maddesi gereği ilk defa Şark Meselesinin Müslümanların yoğun olduğu Doğu vilayetlerine intikal ettirilmesi ve bölgenin hukuksal ve siyasal konjonktürünün tartışılmaya açılması,
- 3- Ermenilerin meşru devletlerine karşı isyan etme şeklindeki faaliyetleriyle düşmanca tavırları,
- 4- Doğu Anadolu bölgesinde Rus işgalinin sempatiyle karşılanması ve kimi tarafların Ruslarla işbirliği içine girerek Müslümanlara kötü davranış sergilemesi,
- 5- Ermeni Patrik Nersesi'in Rus Başkomutanı Nikola'dan imzalanacak olan Ayastefanos Antlaşması'na, Ermenilere muhtariyet öngören bir maddenin konulmasını talep edişi,

---

⁵² Mehmet Hocaoglu, **Arşiv Vesikalarıyla Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler**, And Dağıtım, İstanbul, 1976, s. 182.

6- İngiliz Elçi Layard'ın teşviki sebebiyle bir Ermeni heyetinin Berlin Konferansı'na gönderilmesi ve antlaşma metnine Ermeniler için özel reformlar konularak 61. Maddenin eklenmesi,

7- Ermeni milletinin Doğu Anadolu'da silahlı çeteler kurup eylem hazırlıkları yapmaları,

8- "Taşnak ve Hınçak silahlı cemiyetlerinin, her yerde şubelerini açarak propagandalarına hız vermeleri."⁵³

Kurulacak olan Hamidiye Süvari Alaylarının kuruluş amaçları şunlardır:

1- *"Merkezi otoriteyi esas kılmak,*

2- *Doğu Anadolu'da devletin güçlü olabileceği yeni bir sosyopolitik denge kurmak,*

3- *Aşiretlerden askeri güç olarak istifade etmek,*

4- *Ermenilerin isyan ve işgallerine engel olmak,*

5- *Rus saldırısından ve İngiliz politikasından Doğu Anadolu'yu korumak,*

6- *Panislamizm politikasını ve stratejisini yürütmek olarak gösterilmiştir."*⁵⁴

Hamidiye Alaylarının kurulmasında dört ana unsur mevcuttur. Bunlar, merkezileşme, dış tehditlerle mücadele, iç güvenlik ve Kürt milletinin imparatorlukla entegrasyonudur.⁵⁵ Bunların arasında şüphesiz en etkili olanı Vilayât-ı Sitte'de bir Ermeni devletinin kurulma çabasıdır. 1878 Berlin Antlaşması sonrasında Osmanlı İmparatorluğu Doğu Anadolu'da mecburi önlemler almak durumunda kalırken, Kürtler açısından bölgedeki Müslümanların Ermeni hâkimiyetine girme ve azınlık olma endişesi kendilerini kurulacak Ermeni devletine karşı tedbir almaya zorlamış ve Kürtler zorunlu olarak Osmanlı sultanı II. Abdülhamid ile iş birliğine sebebiyet vermiştir.⁵⁶

⁵³ Vahidettin Engin, **Hamidiye Alayları ve Hüseyin Paşa**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 23.

⁵⁴ Bayram Kodaman, **Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası**, TKAE Yayınları, Ankara, 1987, s. 30.

⁵⁵ Daha fazla bilgi için bk. Osman Aytar, **Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna**, Medya Güneşi Yayınları, İstanbul, 1992.

⁵⁶ Bıçer, s. 76.

1.2.1. Hamidiye Süvari Alaylarının Kuruluş Sebepleri

18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'daki milliyetçilik akımları Osmanlının batısında büyük kan kaybına sebebiyet verdiği gibi, Osmanlının doğu tarafında da benzer bir tehlike oluşturmuştur. Bazı Ermeni çetelerin, askeri eğitimlerini Ruslardan alması ve Doğu bölgelerinde olaylara karışması, Sarayı huzursuz etmiştir. Osmanlının doğusunda Ermenilerin bazı isyan ve baskınlarda bulunması ve kimi Kürt beylerinin hukuksuz davranışları bölgede karışıklığa sebebiyet vermiştir. Bu sorunlar büyük bir otorite boşluğu meydana getirmiştir. Bu otorite boşluğunu doldurmada Ermeni gruplar ile Kürt aşiretleri gayret içerisine girmiştir. Kendisini çok rahatsız eden bu durum karşısında çözüm bulmanın yollarını arayan Sultan II. Abdülhamid, *“Şeyh Şamil'in torunlarından Müşir Zeki Paşa'yı incelemelerde bulunmak üzere Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine göndermiştir. Gezi sırasında, Rusların bazı Kazak aşiretlerini silahlandığı, sınırlarını koruması için görevlendirdiğini gören Mehmet Zeki Paşa, durumu Sultan Abdülhamid'e bildirmiş ve Kürt aşiretlerinden de benzer şekilde yararlanılabileceğini ifade etmiştir.”*⁵⁷

II. Abdülhamid, Müşir Zeki Paşa'nın düşüncelerinden etkilenmiş ve Doğu'da yaşayan aşiretlerden hem söz konusu noktalardan faydalanma hem de aşiretleri asayiş altına almakla beraber Kürt aşiretleri saraya bağlama adına bu fikri benimsemiştir. Bunu gerçekleştirirken aşiretler arasındaki mezhepsel, iktisadi ve sosyal farklılıklardan yararlanmıştır.⁵⁸

II. Abdülhamid'in İttihad-ı İslam siyaseti yanında ordunun içinde bulunduğu durum ve Osmanlı coğrafyasına yönelik yoğun emperyalist kuşatma Hamidiye Alaylarının kurulmasındaki temel nedenlerden olduğu gözlerden kaçırılmamalıdır. Osmanlı coğrafyası üzerindeki emperyalist kuşatmaya karşı pasif bir denge siyasetiyle yetinmeyen II. Abdülhamid, İttihad-ı İslam siyasetinin bir yanı sıra emperyalizm karşıtı bir tutum barındırmış ve bu tutumun emperyalist girişimlere açık bölgelerde salt devlet tarafından bir strateji olmanın ötesinde halkla ortak geliştirilen bir stratejiye dönüştürülmüştür. Doğu Anadolu'daki Rus ve İngiliz çıkarlarının çakıştığı bir alan olarak emperyalist çıkarların çakıştığı bir coğrafyaya dönüşmesinin haricinde, Berlin

---

⁵⁷ Aytar, s. 54.

⁵⁸ Aytar, s. 55.

Antlaşması sonrasında daha da güçlenen Ermeni milliyetçiliği Kürtlerden oluşan bir alay teşkil edilmesine neden olmuştur.⁵⁹

Sultan II. Abdülhamid tarafından imparatorluğun merkeze en uzak vilayetlerini kontrol altına alma ve devlet dışı aşiret bölgesini aşiret dışı devlet uzamlarına dönüştürme hamlesinin bir parçası olarak oluşturulan⁶⁰ Hamidiye Alayları sayesinde Osmanlı Devleti, aşiretleri kontrol altına alarak onları İstanbul'la barıştırıp hem Ermenilerin hem de isyancı Kürt aşiretlerin de kontrol altına alınmasını kolaylaştıracağını ve denge unsurunun sağlanacağını düşünmüştür. Aşiretlerin devlet ile olan yakınlığı aracılığıyla da bölgede etkin bir ayrıcalık kazanılması planlanmıştır. Zamanla alay kuran aşiretlerin bölgedeki hâkimiyetlerini arttırmaları ve başka aşiretler üzerindeki otoriteye sahip olmaları alaylara katılımlarda artış göstermesine sebep olmuş ve kısa sürede Hamidiye alaylarının sayısı hızla artmıştır.⁶¹

İngilizlerin Osmanlı topraklarının parçalanıp taksim edilmesi gerekliliğini beyan etmesi üzerine Ruslar, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü savunmuştur.⁶² Rusların Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü savunması kendi politikaları gereği idi. Zira Ruslar sıcak denizlere ve Ortadoğu'nun sıcak petrolüne, oradan da Hindistan ve Afganistan'a ulaşmak için uğraşmaktaydılar. İngiliz devleti de Ruslara engel olmak ve Hindistan ile Afganistan'ı ele geçirmek için Ermenileri kullanmışlardır. Rusya ve İngiltere arasındaki bu kavga Sultan Abdülhamid'in siyasi stratejisinin en önemli parçası olmuştur. Bu stratejinin siyasi ve askeri uygulama aşamasındaki fikir; Ermenilere karşı gelebilecek, Rus ve İngiliz çıkarlarını refüze edecek bir askeri birliğin dizayn edilmesi olacaktır. II. Abdülhamid tam bu manaya uygun düşen bir harekette bulunarak Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki aşiretlerden yararlanmıştır. Bilindiği üzere II. Mahmut döneminde aşiretlerin yetkileri çok kısıtlıydı ve bu kısıtlama da aşiretlerin yetkilerini arttırmak maksadıyla fırsat

⁵⁹ İbrahim Özcoşar ve Abdüllesam Ertekin, "II. Abdülhamid'in İttihad-ı İslam Siyasetinin Milis Kuvvetleri: Hamidiye Alayları- Afrika Örneği", **II. Abdülhamid'in Jeostratejisi ve Mirası Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, 2018, ss. 253-254.

⁶⁰ Janet Klein, **Hamidiye Alayları: İmparatorluğun Sınır Boyları ve Kürt Aşiretleri**, çev. Renan Akman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 113.

⁶¹ Daha fazlası için bk. Kemal Süphandağ, **Büyük Osmanlı Entrikası Hamidiye Alayları**, Komay Yayınları, 2006, s. 152.

⁶² Mustafa Küçük, "Şark Meselesi Çerçevesinde ve İkinci Meşrutiyete Kadar Olan Dönemde Osmanlı Devletinin siyasi Vaziyeti", Ed: Güler Eren, Osmanlı, Cilt: 2 Siyaset, **Yeni Türkiye Yayınları**, Ankara, 1999, ss. 51-62.

kollamalarına yani Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıf anında isyan etmelerine sebebiyet verebilirdi. Ama bu isyanlar, o dönemde İngilizlerin Osmanlı İmparatorluğu'na askeri manada tam destek vermesinden ötürü Osmanlı'nın devlet bütünlüğünü bozmaya yetmemiştir.⁶³

Asakir-i Hamidiye Süvari Alaylarının kuruluş gerekçeleri için Mikhail Semenovitch Lazarev *"Hamidiye Alayları ile, Kürtleri Rusya karşısında güçlü bir siper, İran'a karşı saldırı aracı durumuna getirme amacı yanında önemli amaçlarından biri, Kürtleri Türk idari makamlarının sıkı gözetimi altında durmaya çalışmaktı. Bununla birlikte, Hristiyan ulusal azınlıkların, özellikle de Ermenilerin yükselen özgürlük hareketlerine karşı kullanmak amacıyla kuruldu"*⁶⁴ yorumunda bulunurken, Nihat Gültepe Hamidiye Süvari Alaylarının kuruluş gayesini şöyle açıklamaktadır:

*"Hamidiye Alaylarının kurulması ile şunlar amaçlanmıştır: Askeri disiplin içine alınan aşiretlerden Doğu Anadolu için kolluk kuvveti olarak faydalanmak, düzenli süvari birlikleri oluşturarak olası bir Rus işgaline karşı elde hazır kuvvet oluşturmak, dış tahriklere kapılan isyana ve kalkışacakları açık olan unsurları yola getirme, iskân ettirmek ve bunları medenileştirmek; onları disiplin altına alarak eğitmek, aşiret kavgalarına son vererek bu yöndeki bütün potansiyel devlet lehine kullanmak, bu vesileyle yol, köprü, okul binaları vs. yaparak Doğu Anadolu'nun imarına çalışmak"*⁶⁵.

Sultan II. Abdülhamid ilk zamanlarda dış devletlere karşı bazı aşiret reislerini desteklemiştir. Lakin desteklediği Kürt reisler zamanı gelince herhangi bir beis görmeden silahlarını Osmanlı İmparatorluğu'na çevirmekte hiç zaman kaybetmediler ve tabiri caizse ihanet edebileceklerini gösterdiler. Bu durum II. Abdülhamid'i endişelendirmiştir. Nitekim İran'a karşı Şeyh Ubeydullah'ın⁶⁶ desteklenmesi ve ona yardımda bulunması başlarda çok isabetli bir hareket gibi görünürken, kontrolsüz güç Osmanlı İmparatorluğu'nun aleyhine dönebilirdi. Sultan II. Abdülhamid'in bu endişesi gerçek olmuş ve kısa sürede Şeyh Ubeydullah gücünü ve silahını Osmanlı İmparatorluğu'na karşı çevirmiştir. Kürtler çıkarttıkları isyanlarla İstanbul Hükümeti'ni zorlamaktaydılar. Bu durumda Kürtlere silah vermek ve düşmanlarına

⁶³ Mehmet Şerif Fırat, **Doğu İlleri ve Varto Tarihi**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 93.

⁶⁴ Mikhail Semenovitch Lazarev, **Emperyalizm ve Kürt Sorunu (1917-1923)**, Öz-Ge Yayınları, İstanbul, 1993, s. 151.

⁶⁵ Nihat Gültepe, **Hayat Tarih Mecmuası**, Temmuz, 1976, s. 48.

⁶⁶ Sultan II. Abdülhamid devrinde çıkan en önemli isyan Şeyh Ubeydullah hareketidir. Şeyh Ubeydullah'ın Kürtler üzerindeki nüfuzu oldukça çoktu ve Osmanlı ile İran topraklarında iki yüz köye sahipti. Özellikle Şeyh Ubeydullah isyanı ve dış müdahaleler Sultan'ın Kürt politikasını etkilemiştir. Olumsuz tecrübelerden ders çıkaran padişah Kürt aşiretlere yönelik yeni siyasetler ve stratejiler oluşturmuştur. Detaylı bilgi için bk. Biçer, ss. 65-68.

karşı desteklemek çok riskliydi. Neticesinde aşiretlerin merkezi otoriteye bağlı olduğu ve devamlı kontrol altında tutulabileceği bir sistemin geliştirilmesi zaruriydi ve bu zorunluluk doğrultusunda bölgeye 26 kadar emekli subay yollanmıştır.⁶⁷

Bu subaylar, bölgedeki aşiretler ile iyi geçinerek onların Osmanlı otoritesine biat etmelerini sağlamaya yönelik halkla irtibata geçmiştir. Bu şekilde Hamidiye Süvari Alaylarının ilk temelleri de bu şekilde atılmış oldu.

Abdülhamid Han kaleme aldığı anılarında Hamidiye Süvari Alayları ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

“Kürt Alaylarını teşkil ettiğim için, Avrupa gazeteleri acı tenkitlerde bulunuyorlar ve bu teşkilatlar meydana geldiğinden beri Kürtlerin Şark vilayetlerindeki Ermenilere daha vahşice davrandıklarını iddia ediyorlar ve bizim tarafımızdan teşkilatlandırılan bu Kürtlerin istiklallerini ilan etmek için bize karşı isyan edeceklerinden endişe ettiklerini söylüyorlar.

Her ne kadar paşalarımızdan bazılarının da “Kürt Kazakları” ile teşkil ettiğimiz alaylara itiraz ettikleri bir hakikat ise de, bu fikir Erzurum’daki eski 4.Ordu Kumandanı, Zeki Paşa’ya ait olduğundan, bu meslektaşlarını kıskanmış olmalarına delalet edebilir.

Rusya ile Harp vukuunda, disiplinli bir şekilde yetiştirilen bu Kürt Alayları, bize çok büyük bir hizmetlerde bulunabilirler. Ayrıca orduda öğrenecekleri “itaat” fikri, kendileri içinde faydalı olacaktır. Zabit unvanı verdiğimiz Kürt ağaları ise yeni mevkileriyle övünecekler, bir miktar zapt-u rapt altına girmeye gayret edecekler. Çıraklık devirlerini bu şekilde tamamlayacak olan “Hamidiye Alayları” sonunda kıymetli bir ordu haline geleceklerdir.

Kürt ağalarının bazılarının çocuklarını, İstanbul’a getirip memuriyete yerleştirdiğim için tenkit edildiğimi biliyorum. Senelerdir Hristiyan Ermeniler nazır mevkilerini işgal etmişlerdir. Bundan sonra da kendi dinimizden olan Kürtleri kendimize yaklaştırmakta ne gibi zarar olabilir? Aynı Şekilde Bedirhan oğullarını himaye ettiğim ve merkezde muhafaza ettiğim için bunların memleketin huzurunu bozacakları söylenerek de tenkit ediliyorum.”⁶⁸

Fahrettin Altay Paşa "On Yıl Savaş ve Sonrası" adlı eserinde Hamidiye Alayları hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Sultan Hamid, Rus Kazak Alaylarına karşı bizde de Hamidiye Süvari Alaylarını oluşturmuştur. Bunlar iki gruptu: Birincisi, Erzurum-Van arasındaki sınır boylarında aşiretlerden; ikincisi, Mardin-Ürfa arasındaki çölün kuzey kısmında bulunan aşiretlerden oluşmuştu. Alay ve bölük komutanları aşiret reislerinden binbaşı veya yarbay rütbesi ile Alay Komutan yardımcısı yapılmışlardı. Aşiretin diğer ileri gelenleri de teğmen rütbesi ile görevlendirilmişlerdi.

Her alaya bir taraftan Kur'an'dan bir ayet, diğer taraftan padişah arması ile işlenmiş kırmızı atlas sancaklarla, beyaz ipek bir kumaşa yaldızla yazılı fermanlar verilmişti. Bu fermanlarda, alayların nasıl eğitim görecekları son derece açık bir şekilde yazılmıştı. Ne yazık ki bunların hepsi yazıda kalmış, yıllardır bu alaylar ne eğitim görmüş ne de yoklamaları yapılmıştı. Aksine kontrolsüzlük yüzünden şırmamışlardı. Bazı kasabalarda askerlik çağına gelmiş gençler de bu alaylara yazılarak gerçek bir askeri görevden kaçmaktaydılar.

Meşrutiyet ilanında hükümet bu alayları yok etmekten, yeniden düzenlemelerini uygun görmüştü. Bu maksatla iki komisyon oluşturulmuştu. Birinci komisyon Trabzonlu Hamdi

⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Bayram Kodaman, “Hamidiye Hafif Süvari Alayları (II.Abdülhamid ve Doğu Vilayetleri)”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, 1979, ss. 427-480; Biçer, s. 62.

⁶⁸ Sultan Abdülhamid, **Siyasi Hatıratım**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1987, ss. 74-75.

Bey komutasında kuzeydeki grup için; İkinci komisyon ise benim komutamda çöl alaylarının yeniden düzenlenmeleri için oluşturulmuştu”⁶⁹

*“Rus-Kazak süvari alayları var. Sultan Hamid döneminde en son Anadolu ıslahat genel müfettişi diyebileceğim Müşir Şakir Paşa diye bir komutan var ki bir ara Osmanlı Dönemi’nde Rusya’da elçilik de yaptı, deniyor ki Rusya elçisiyken Kazak ordularını yakından tanıdı, geldi bunu Abdülhamid’e önerdi. Abdülhamid de bu fikri çok uygun görerek oradan hareketle kendi yapılarına göre yeni bir proje üretti. Bu fikre modernleşmede olan bütün askeri, idari Osmanlı paşaları, hükümetleri, vezirleri hep karşı çıkmışlardır. Baktığımızda Şakir Paşa ve Zeki Paşa var. Abdülhamid ısrarla bunlara güvenerek bu projeyi sürdürmüştür. Kimisi de diyor ki Zeki Paşa Abdülhamid’in damadıdır. Damadı olduğu için kimseyi takmıyor. Damadı ne diyorsa onu yapıyor. Bu kolay değil, esas olarak bunu savunanlar azınlıkta olmuşlardır ama Sultan Abdülhamid işin arkasında olduğu için bu işi belli bir dönem götürebilmişlerdir. Ta ki Abdülhamid düşürülinceye kadar. Abdülhamid düşürülünce sizin sorduğunuz diğer komutanlar Türk komutanlarıdır”*⁷⁰

II. Abdülhamid, Panislamizm politikasıyla tüm dünyadaki Müslümanları Halifelik altında toplamak istemiştir. Bu şekilde “Batı sınırında bulunan Müslüman Arnavutlara, güney kısımda bulunan Arap kabile şeflerine, doğu bölgesinde bulunan Kürt, Çerkez, Kara Kalpak aşiretlerine aynı politikayı uygulamıştır.”⁷¹ Aşiret Mektepleri, Saray Muhafızları ve Hamidiye Alayları altında imparatorluğun bütünlüğünü koruma politikasını benimsemiştir.

Abdülhamid Han Hamidiye Süvarilerini kurarak birçok hedefi gerçekleştirmek istemiştir. Hedeflenen bu hususular şu şekilde sıralanabilir:

- Doğu Anadolu’da otoriteyi tesis etmek,
- Merkezi otoriteyi kurmak,
- Aşiretleri, Rusya sözde Ermeni Devleti, İngiltere, İran gibi devletlere karşı kullanmak,
- Rusya’ya karşı olabilecek bir savaşta, “bölge şartlarına alışık” bu gerilla tarzı savaşan birliklerde yararlanmak,
- Panislamizm politikası; bu yapı içinde daha rahat gerçekleştirebilme düşüncesi.⁷²

⁶⁹ Detaylı bilgi için bk. Sinan Meydan, **Cumhuriyet Tarihi Yalanları**, 2. Kitap, İnkılap Kitabevi, 2011, İstanbul.

⁷⁰ Murat Ali Ciwan, “Hamidiye Alaylarına Farklı Açılardan Bakışlar”, <http://atarikcelenk.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 12.03.2018.

⁷¹ Metin Hülâgü, “Dünden Bugüne Bir İmparatorluk Projesi Olarak Hicaz Demiryolu”, **Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid**, Cilt III, Yeni Zamanlar Dağıtım, İstanbul, 2011, s. 147.

⁷² Erdal Aydoğan, **İttihat ve Terakki’nin Doğu Politikası (1908-1918)**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007; Levon Panos Dabağyan, **Türkiye Ermenileri Tarihi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 491; Garo Sasuni, **Kürt Ulusal Hareketleri ve 15. Yüzyıldan Günümüze Ermeni-Kürt İlişkileri**, Peri Yayınları, İstanbul, 1992, s. 73.

Sultan II. Abdülhamid, Hamidiye Alaylarının kurulmasıyla İstanbul'daki merkezi otorite ile aşiretler ve şehir eşrafları arasında denge ve irtibat sağlamıştır. Şehir eşraflarının otoritesini de göçebe yaşayan aşiretlerle kırmayı hedeflemiştir. Ama aşiretlerin askeri güç olarak kullanılması düşüncesi Abdülhamid'in bu alayları kurmasına en büyük etkendir denilebilir. Ayrıca Kürt aşiretlerinin, padişahın ve dolayısıyla merkezi otoritenin himayesinde ve takdirinde olması, çeşitli iltifatlara tabi tutulması onları onurlandırmış ve önemsendikleri hissiyatıyla otoriteye bağlılıkları arttırmıştır. Abdülhamid Han Doğu Anadolu'nun coğrafi yapısını çok iyi bilmekteydi. Düzenli ordudan ziyade gerilla usulü savaşan düzensiz ordunun oralarda barınmasının daha kolay olduğu düşüncesini savunmaktaydı. Ayrıca Doğu Anadolu'daki askeri birliklere lojistik destek sağlamak o günün şartlarında çok zor olacaktı. Hâlbuki o bölgede yaşayan, araziye çok iyi tanıyan ve bilen, ihtiyaçlarını kendi bünyelerinden tedarik edebilen, merkezi otoriteye yük olmayacak, savaşçı, nişancı, göçebe yaşayan, her türlü hava şartlarına alışık, mukavemet getirebilen ve hayatlarını idame ettirebilen bir askeri güç, Osmanlı Ordusu'nun büyük bir yardımcısı olabilirdi. Bu askeri güç Hamidiye Alayları olarak Abdülhamid Han'ın isminden teberru etmiş, onun has ordusu, silahlı gücü ve himayesindeki kuvvet olarak isimlendirilmiştir. Aynı zamanda Müslüman halkın Ermenilere karşı teşkilatlanması da Hamidiye Alaylarının kurulmasıyla birlikte planlanmıştır. Nitekim 1891 yılından sonra Ermenilerin, Hamidiye Alaylarının kaldırılma talebi bu fikrin ne kadar gerçekçi olduğunu göstermektedir. Muhtemel Rus saldırısına karşı olarak da kullanılması düşünülen bu alaylar, aslında "Rus Ordusundaki Kazak Alaylarından esinlenerek kurulduğu tezini de kuvvetlendirmektedir".⁷³ Abdülhamid Han'ın Hamidiye Süvari Alaylarını tam manasıyla desteklemesiyle siyasi ve askerî açıdan ne kadar dâhiyane bir politika güttüğü anlaşılmıştır. "Hamidiye Süvari Alayları erlerinin askerlik mecburi hizmet süresi yirmi üç yıl olarak kabul edilmiştir."⁷⁴

Hamidiye Alaylarını yorumlayan bazı yazarlar tarafından milislerin Osmanlı Hükümetinin XIV. yüzyıl sonunda izlediği Ermeni karşıtı politikalar çerçevesinde kurulduğunu ileri sürülmüş olsa da Hamidiye Alaylarının 1894-1896 Ermeni olaylarını

---

⁷³ Hamit Pehlivanlı, **Rus General Mayewski'nin Doğu Anadolu Raporu Van ve Bitlis Eyaletleri Askeri İstatistiki**, çev. Mehmet Sadık, Van Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, Van, 1997, s. 9.

⁷⁴ **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi**, Cilt III, Genelkurmay Basımevi, 1977, s. 224.

destekleyecek elle tutulur bir kanıt sunulmamaktadır. Halbuki alayların haritadaki yerleri en azından kuruluşuyla devletin bir Rus-Ermeni fesadı olduğuna inanılan tehdidi kontrol altına alma ve yoğunlaşan Ermeni faaliyetlerini bastırma arzusu arasında bir bağlantı olduğunu somut bir biçimde gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra, bu çok yönlü misyonun tek dürtüsü olmasa da Ermeni milliyetçi faaliyetlerini bastırmanın özellikle alayların kuruluşunu izleyen yollarda önem kazandığını gösterir.⁷⁵

Alayların kuruluşunda sadece askeri yararlar değil yöre halkının medeniyet yolunda da ilerleme kaydedilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle konargöçer aşiretlerin devlet sayesinde hayat seviyeleri de yükselecekti. Aşiretlerin hayat tarzına uydurulacak iptidaî okullar ile aşiret çocuklarına eğitim verilecektir.⁷⁶ Bu birlikler sayesinde bölge şeyhlerinin nüfuzlarının da azaltılması çaba edinilmiştir. Çünkü aşiret reisleri şeyhlere nazaran daha kolay denetim altına alınabilmekteydi.⁷⁷

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nda aşiretleri çok iyi kullanmıştır. Adeta sırtını onlara yaslamıştır. Cumhuriyet dönemi başlayıncaya kadar bölgesel yönetimlerini, büyük ölçüde Hamidiye Alaylarını teşkil eden aşiretlerden oluşturmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce yönetimdeki boşluk nedeniyle, ülkenin her yerinde eşkıyalar türemiştir. Hamidiye Alaylarının yavaş yavaş pasifleştirilmeye başlandığı bu dönemde bazı bölgelerde âdete suç makinasına dönen eşkıyanın önüne bir türlü geçilememiştir. Çiftçilerin mallarını korumak amacıyla 1914 yılında Kır Bekçileri Kanunu çıkarılarak eşkıyalara karşı köylüyü korumak görevi kır bekçilerine verilmiştir. Ancak bu tarafta köylüyü koruma görevi yeniden Hamidiye Alaylarına verilmiştir.⁷⁸

Osmanlı Devleti'nin alayları oluştururken güttüğü hedefleri gözden geçirilirse, aşiretlerin Ermeni faaliyetlerine karşı koymanın yanı sıra hükümetin o zamana kadar kısmi özerkliğe sahip bir bölge üzerinde kontrol sağlamasına aracılık etmelerinin de gayesi bulunduğu anlaşılmaktadır. Alaylar Osmanlı Devleti'nin devlet dışı uzamları bünyesine katar ya da tarafsızlaştırırken devlet uzamlarını genişletmeyi hedefleyen daha büyük projesinin parçasıdır. Kürtler bir kez Osmanlı saflarına çekildikten sonra

---

⁷⁵ Klein, s. 50.

⁷⁶ Engin, s. 23.

⁷⁷ Robest Olsen, **Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Sait İsyanı**, çev. Bülent Peker – Nevzat Kırac, Özge Yayınevi, Ankara, 1993, s. 35.

⁷⁸ Tapan, s. 74.

iskân edilecek, vergiye bağlanacak, zorunlu askerliğe tabi tutulacak ve daha medenileştirilmiş hale getirileceklerdir.⁷⁹ Ayrıca Kürtlerin birincil halde seçilmesinin bir nedeni vardı: “Ermeni bölgelerinde yani Altı Vilayet’te ve Rusya ve İran’la olan tehdit altındaki değişken sınır boylarında hâkim Müslüman unsur” olmalarıdır.⁸⁰

Sonuç olarak; Hamidiye Alayları ile Abdülhamid Han, dağınık Kürt aşiretlerini devletin kontrolü altında tutmayı amaçlamıştır. Bunların dışında, iki önemli amacı daha vardır. Birincisi, Kürt aşiretlerinden paramiliter bir ordu teşkil ederek Rus saldırılarına karşı Doğuda bir mevzi teşkil etmek, ikincisi; Kürt aşiretlerini İran’a karşı kullanmaya hazır hale getirebilmektir. Bu şekilde paramiliter bir yapı altında birleştirilip askeri bir güç haline getirilen Kürt aşiretleri Ermeni çetelerinin silahlı eylemlerine karşı doğu vilayetlerindeki güvenliği sağlayacaklar, aynı zamanda dağınık yapılarının paramiliter yapıyla düzenli bir hal alması neticesinde Saraya bağlı, kontrollü bir güç haline gelerek yabancı devletlerin güdümü altına girmelerinin engellenmesinin sağlanması imkânına sahip olunabilmesi gibi hususlar amaçlanmıştır. Nitekim amaçlanan hedeflere de ulaşılmıştır. Böylelikle Abdülhamid Han, Hamidiye Alaylarının kurulması ile ferasetli, yüksek bir siyasi zekâyâ malik bir hükümdar olduğunu tüm dünyaya göstermiştir.⁸¹

1.2.2. Hamidiye Alaylarının Kuruluşu

1890 yılında ordu komutanları ve valiler aracılığıyla aşiret reislerine yapılan ziyaretler, Hükümetin aşiretlerle irtibatını arttırmış ve merkezi otoriteye itaatın pekişmesine yardımcı olmuştur. Rusya’nın ve İngiltere’nin tehdit ve tehlikelerine karşı, Müşir Zeki Paşa aşiretlerden silahlı bir güç olarak yararlanma fikrini, II. Abdülhamid Han’a sunmuştur. Diğer paşaların itirazına rağmen Sultan II. Abdülhamid, araziye çok iyi bilen, avcı ve göçebe olan Kürt aşiretlerinin, Rusların ve İngilizlerin Doğu’daki faaliyetlerine karşı kullanılmak üzere bir askeri birlik olarak teşkil edilmesi fikrini benimsemiştir. Böylelikle Hamidiye Alayları, Müşir Zeki

---

⁷⁹ Klein, s. 80.

⁸⁰ Klein, s. 99.

⁸¹ Van Bruinessen, s. 287; Tapan, s. 17.

Paşa'nın⁸² teşebbüsüyle kurulmaya başlanmış ve 20 Ekim 1890⁸³ tarihinde kurulmuştur.⁸⁴

Bu arada belirtmek gerekir ki Hamidiye Alayları Osmanlı Devleti'nin Kürtlerden askeri olarak yararlandığı ilk örnek değildir. Osmanlılar, Kürt topraklarına hükmetmeye başladıkları XVII. yüzyıl başından itibaren sınırları dâhilindeki Kürt emirlikleriyle askeri anlaşma yapmışlardır. Osmanlıların doğuya doğru genişlemesi sırasında Doğu Anadolu'da yaşanan Osmanlı-Safevi çatışmasında, başını mirlerin çektikleri Kürt aşiret birlikleri Safevi ordularına son darbeyi vururken Osmanlılara yardımcı olmuşlardır.⁸⁵

Aşiretler kurulacak ordu için atlarını kendileri temin etmişlerdir. Bu şekilde süvari birlikleri teşkil olunmuştur. Bu atlar deftere kaydedilerek damgalanmıştır. Silah temini, yiyecek ve maaşların ödenmesi gibi diğer levazımatlar devletin vazifesiydi. Takım komutanları, teğmen rütbesinde olup, mutlaka aşiretlerin içerisinden seçilirlerdi. Bu şekilde Kürt aşiretleri onurlandırmıştır. Tabur komutanları ise nizami ordudan gönderilmiştir. Yıldızlı fermanlar her alaya takdim edilmiştir. Bu fermanlar bir yanında "Kuran'ı Kerim'den bir ayet, diğer yanında padişah arması işlenmiş kırmızı atlastan"⁸⁶ bir sancaktan oluşmaktadır. 1890 yılında kurulan bu süvari alayları, Doğu Anadolu'nun sosyoekonomik ve tarihi gelişimlerinde etkili olmuştur. Sultan II. Abdülhamid Han'ın hükümdarlığı müddetince Hamidiye Süvari Alayları, devletin ciddi bir politikası olmuştur. Gösterilen ilgi ve alaka Kürt aşiretlerinin Abdülhamid Han'a tam bir bağlılık göstermesine sebep olmuştur. Belki de Abdülhamid Han'ın şahsiyeti bu bağlılığı sağlamıştır.

---

⁸² Zeki Paşa, merkezi Erzincan'da bulunmakta olan IV. Ordu'nun komutanı ve karısı tarafından sultanın akrabasıdır. Bk. Klein, s. 18.

⁸³ 7 Rebiyülevvel 1308

⁸⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Evrakı, Kısım 13, Evrak No: 76/1, Zarf 76, Karton 81, Tarih 14 Nisan 1307, Bu iki belge Yaver-i Ekrem Şakir Paşa tarafından II. Abdülhamid'e sunulmuş tezkerelerin suretidir

⁸⁵ Klein, s. 83.

⁸⁶ Bayram Kodaman, **Şark Meselesi Işığı Altında Sultan II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası**, Orkun Yayınevi, İstanbul, 1983, s. 45

1.2.2.1. Birinci Nizamname

1891 yılının Mayıs ayında Kürt aşiret liderleri yahut onların büyük erkek evlatları Sultan II. Abdülhamid tarafından başkente davet edilmiş ve aşiret reisleri de bu davete icabet ederek yaklaşık bir ay boyunca Sarayda kalmışlardır. Sultan, Kürt liderleri ve şeyhleri huzurunda kabul ederek onlara çeşitli unvanlar vermiş ve onların muhabbetini kazanmıştır. Bu görüşmenin ardından padişah kendisine talep edilenlerin büyük bir kısmını yerine getirmiştir.⁸⁷

Alaylarla ilgili ilk matbu nizamname 1891 tarihinde çıkarılmıştır.⁸⁸ Hamidiye Süvari Alaylarının kurulmasını icap eden gerekçeler şöyledir:

“Memleketin, teaddiyat ve tecavüzat-ı ecanibden muhafazası zımında tertibi muktezi olan hayat-ı askeriye’nin terkihi ol memleket ahalisinin nüfus-i umumiye sine ait mükellefiyet cümlesinden olup, bu mükellefiyetten ahaliden bir kısmının istisnası kuvve-i umumiye’nin noksanını icap edeceği der-kar bulunduğu ve bu kaideni-meşru anın Memalik-i Mahruse-i Şahanede bi-hakkın mer’i tutulmasıyla kuvve-i umumiye-i Osmaniye’nin tezyid ve teksir olunması maksad-ı meşru asma binaen hususiyet-i halleri hasebiyle şimdiye kadar tamamıyla intizam-ı askeri altında olarak hizmet-i askeriyede bulunamayan ve cundilik ile meşhur ve meluf oldukları halde hayme-nişin (çadırdaki oturan) olan efrad-ı aşairden müceddeten Asakir-i Hamidiye namı celiliyle süvari Aşa ir Alayları teşkili mukteza-yı irade-i seniyye-i hilafet penahidir.”⁸⁹

Yukarıdaki metinden anlaşılacağı üzere; Sultan II. Abdülhamid, Osmanlı topraklarının düşmana karşı savunulması görevinin tüm ferdi ilgilendirdiğini ve aşiretlerinde bu savunmaya katılmaları gerektiğini işaret etmektedir. 53 maddeden hâsıl bu nizamname Hamidiye Süvari Alayları hakkında bilgi edinmemize kâfi gelecektir.

Nizamnamede yer alan VI. Madde gereği aşiretler ve kabileler, “17-40 yaş arasındaki bütün erkeklerin nüfus sayımı yapıp bir deftere yazılarak Dâhiliye Nezaretini Hamidiye Umum kumandanlığını ve Merkezi Ordu-yı Hümayuna bildirecektir.” Bu nüfus sayımı devlet yönünden şüphesiz çok önemli idi. Devlet, aşiretlerin sayısını, nüfusunu, gücünü bu vesile ile öğrenmiş olacaktı. Bütün aşiretlerdeki 17-40 arası erkekler asker olarak sayılırdı. Alaylara dâhil olan aşiretlerin

⁸⁷ Biçer s. 78.

⁸⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız evrakı, Kısım 37, Evrak no 47/27, Zarf 47, Karton 113. “Tensikat-ı Askeriye cümlesinden olarak Hamidiye süvari Alaylarına Dair Kanunname” Der Saadet 1308

⁸⁹ Bkz. Aynı yer.

kayıtları “*Künye ve Nüfus-ı Hamidiye Defterleri*”nde tutulmuştur.⁹⁰Hamidiye Süvari Alaylarındaki erkekler üç kısımdan oluşmaktaydı. “17-20 yaşında olanlara Efrad-ı iptidai, 21-23 yaşında olanlara Efrad-ı Nizamiye ve 40 yaşında olanlara da Redif Efrad ismi verilmiştir.”⁹¹ Hamidiye Süvari Alaylarına katılan subayların 14 sene mecburi hizmetleri vardı. İstifa edemezlerdi. Toplantılara katılmakla mükellef idiler. Gelenekler, örf ve adetler Aşiretlerin karşılaştıkları cezalarda cezalarını hafifletemezdi. Ayrıca aşiret reislerinin halifeyi ziyaret etmesi dikkat çekici iken, bir defaya mahsus çeşitli suçların affedilmesi olayı da bölge halkının devlete olan sempatisini arttırmıştır.⁹²

Kısacası Hamidiye Alayları resmi olarak “*ülkeyi yabancı saldırılardan ve tecavüzlerden korumak ve Osmanlı İmparatorluğu ordusuna nispeten az asker veren bir bölgeden asker toplamanın bir halini bulmak için oluşturulmuş ve buna uygun olarak kuruluşu Osmanlı kuvvetlerinin kudretini artırma ve mevcudunu çoğaltma haklı gayesine*” bağlanmıştır.⁹³

1.2.3. 1892-1895 Yılları

İlk kuruluş nizamnamesi çıktıktan sonra Hamidiye Süvari Alaylarının teşkilatlanması başlatılmış olup, kısa sürede alayların sayısı 36’ya yükselmiştir.⁹⁴

Bu dönemde Hamidiye Alaylarına aşiretlerin yoğun bir ilgisi mevcuttur. Bu bağlamda kendilerine alay kurma izni verilmeyen kimi aşiretler alay kurma adına gösterge olarak padişaha veyahut Zeki Paşa’ya Osmanlı Devleti’ne bağlı, sadık ve itaatkâr olduklarını açıklayan dilekçeler gönderip, kendilerine alay kurma izni verilmelerini istediklerini belirtmişlerdir.⁹⁵

⁹⁰ Resulayn Kazası Ağnam Tahkikat Memurluğu’na telgraf için bkz. BOA., DH.TMIK.M., 74/6, 10 Nisan 1315/22.04.1899; BOA., DH.TMIK.M., 71/20, 23 Z 1316 /04.05.1899; BOA., DH.TMIK.M., 71/20, 20 Ks 1314/01.02.1899

⁹¹ Berivan Tapan, **Terörün Bekçileri Hamidiye Alaylarından Günümüze Koruculuk**, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 74.

⁹² Cezmi Eraslan, “Hamidiye Alayları”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1997, Cilt 15, s. 463.

⁹³ Klein, s. 43.

⁹⁴ Fırat, s. 95.

⁹⁵ Engin, s. 64.

Sınır bölgelerindeki çeşitli aşiretlerin bir an evvel teşkilatlandırılması için IV. Ordu⁹⁶ Komutanı Müşir Zeki Paşa derhal faaliyete geçmiş ve bu amaçla da Mirliya Mahmut Paşa Van, Malazgirt, Hınıs ve Varto'ya gönderilmiştir. İkinci bölge ise, Mardin-Urfa vilayetleri arasındaki arazinin kuzey taraflarında ikamet eden aşiretleri kapsamaktadır.⁹⁷ Yani kurulan iki bölge, Rus ve İngiliz güçlerine karşı bir tampon oluşturacak coğrafi konuma sahiptir. Kurulan alayların alay ve bölük komutanları nizami ordu subaylarından tayin edilirken, yardımcıları ise aşiretlerden tedarik edilmiştir. Diğer rütbelere de aşiretlerden seçilmiştir. Böylelikle resmi unvanlarla onurlandırılmanın haricinde sorumluluk yüklenmişlerdir. Aslında bir imparatorluk kimin kontrolü ve yetkisindeyse o milletten birileri tarafından yönetmeli idi. Osmanlı Devleti'nde bu çok iyi yapılmaktaydı. Komuta kademesi Türklerden seçiliyor, yardımcılar ise diğer milletlerden tedarik edilmekteydi.

Ordunun kapsadığı bu bölgeler Osmanlıların doğudaki komşuları ile savaştıkları cephe hattıydı ve mücadelelerin büyük bir kısmının bulunduğu bölgelerdi. IV. Abdülhamid'in tahta geçmesinin hemen ardından patlak veren Osmanlı-Rus Savaşı da yine bu topraklarda gerçekleşmiştir. Tüm bu sebeplerden ötürü Osmanlılar için bu bölge gün geçtikçe daha da önem arz etmekte ve Ermeni milliyetçilerinin faaliyetlerinin yükselmesine neden oluşturan bölge idi.⁹⁸

Kurulan her Hamidiye Süvari Alayına “bir tarafında Kur'an-ı Kerim'den bir ayet, diğer tarafında padişah arması ile işlenmiş kırmızı atlastan sancaklara, beyaz ipek kumaşa yıldızla yazılı fermanlar verilmiştir.”⁹⁹

Alayların eğitim programları ve diğer hususlar bu fermanlarda son derece anlaşılır bir şekilde belirtilmiştir. Fakat uygulamada tam olarak müfredatı ne yazık ki sadık kalınmamıştır. 22 Ekim 1893 tarihinde yaşanan Sasun olaylarından sonra, Hamidiye Alaylarının kontrolünde zafiyetler meydana gelmiştir. 1893 yılının Ekim ayında Ermeniler Bitlis'in Sasun kazasında isyan etmişlerdir. Bu isyanda Müslüman ve Ermeni halkları arasında çok şiddetli olaylar meydana gelmiştir. Müşir Zeki Paşa bu olayların üzerine Sasun'a giderek olayları bastırmış, devletin gücünü gösterdiği

⁹⁶ IV. Ordu, Rus Cephesi olarak bilinmekte ve “Ağrı Dağı'nın kuzey tarafından günümüzde İran, Irak ve Türkiye sınırlarının birleştiği köşeye, güneybatıda Erzincan'a dek uzanan çok geniş ve mühim bir” araziye kapsamaktaydı. Bk. Klein, s. 19.

⁹⁷ Fırat, s. 95.

⁹⁸ Klein, s. 19.

⁹⁹ Kodaman, s. 45.

gibi, aşiretlerin gözünde de merkezi otoritenin itibarını arttırmıştır. Ayrıca, IV. Ordu Komutanı olan Müşir Zeki Paşa aşiretlerin gözünde kendi otoritesini fazlalaştırmıştır. Bilindiği üzere kurulan alayların tamamı IV. Orduya bağlıydı. Merkezi Otorite ile Mülki Otorite arasında sorun olmaya başlayan aşiretlere valiler söz geçirememektedir. Fakat aşiretlerle arasında kuvvetli bir irtibat sağlayan Müşir Zeki Paşa merkezi otoriteyi temsil eden tek otorite idi.

Tüm ziyaretçiler önce Erzincan'a gelerek İstanbul'a padişah huzuruna çıkmaktaydılar.

“Alaylara, alay numarasını gösteren 1'den 56'ya kadar numara verilmiştir. Bunlardan sadece 51, 52, 53, 54 ve 55. Alaylar yakınlıkları dolayısıyla Suriye'de bulunan 5. Ordu-yu Hümayuna bağlanmışlardır. Diğer 51 alay ise doğrudan doğruya merkezi Erzincan da bulunan 4.Ordu-yu Hümayun'a bağlı idiler.4. Orduya bağlı Hamidiye Alaylarının 20 sine Miralay (Albay) gerisine ise Kaymakam (Yarbay) kumanda ediyordu. Bu alayların henüz hepsi de ilk nizamnamelere göre tanınan altı yıllık geçiş sürecini doldurmuş değillerdi. Bu yüzden, eğitim görmüş, düzenli birlikler karakterini kazanamamışlardır”¹⁰⁰

Hamidiye alaylarına dahil olan aşiretler, diğer aşiretler üzerinde fiilen otorite kurması sebebiyle, başlangıçtaki süvari alay sayısı 13 iken 1895 yılına gelindiğinde 65'e ulaşmıştır.¹⁰¹ Kodaman'a göre 65 alayın 63'ü Kürt, 2'si Karapapak'tır. Alay kuran Kürt aşiretlerinin bir diğer özelliği Sünni-Şafii mezhebinden olmalarıdır.

Bu dönemde yaşanan meselelerden birisi de Hamidiye Alaylarına girmeyi reddeden aşiretlerin Osmanlı kuvvetlerinin Van, Muş, Bitlis, Tunceli ve Erzurum bölgelerinde asker toplamasını zorlaştırmalarıdır. Özellikle Tunceli'de yaşayan Alevi Kürt aşiretler alaylara katılmamak için 1892-1893 yıllarında sürekli ayaklanmışlardır. Her ne kadar vergi ödemelerinin iptali karşılığında alay kurmak isteseler de fiiliyatta başarı sağlayamamışlardır. Ayrıca alaylar kurulurken meselelerin birisi de gözetilen mezhep farklılıkları idi. Tunceli'deki isyan hareketinin ardından Abdülhamid her ne kadar aşiretlerin alaylarına alınma kararını vermişse de bir süre sonra kararından vazgeçmiştir.¹⁰²

¹⁰⁰ Kodaman, Hamidiye Hafif Süvari Alayları, s. 341-379.

¹⁰¹ Biçer, s. 78.

¹⁰² Tapan, s. 34.

1.2.3.1. İkinci Nizamname

İlk nizamnamenin dört yıllık uygulanması sonucunda karşılaşılan sorunlar, edinilen tecrübeler ve Ermenilere karşı Hamidiye Alaylarının Avrupa devletleri tarafından suçlanması sonucunda, ikinci bir nizamname ile aşiretlerin dizginlerinin sıkılmasına, 1 Mayıs 1896 (1312) tarihinde yürürlüğe giren ikinci nizamnameyle karar verilmiştir. Bu nizamname 12 kısım ve 1 zeyilden ibaret 121 maddeden oluşmaktadır.

*“ Nizamnameye göre alayların Hamidiye hafif Süvari Alayları veya hafif Süvari Alayları adıyla anılacağı ve dört alayın bir liva (tugay) itibar edileceği ve gerektiğinde Erkan-ı Harb-i Umumi kararıyla alaylardan fırka kurulabileceği belirtilmiştir. ”*¹⁰³

Bu nizamname ilk nizamnamenin çıkışından sonraki dört yıllık süre zarfında pratikte çıkan meseleler, sosyopolitik ve idari anlamda ortaya çıkan gelişme ve sorunların üstesinden gelinmesi ve alayların oluşturduğu sıkıntıların çözümlenip kontrolün yeniden tesis edilmesi adına çıkartılmıştır.

Yeniliklerle beraber yayınlanan ilk nizamnamenin temel mantığının korunduğu bu nizamnamede, Süvari alaylarına müdahil olan aşiretler vergiden muaf tutulmuştur.¹⁰⁴ Osmanlı İmparatorluğu bu adımını oldukça akılcı bir sebepten atmıştır. Keza bölge merkeze uzaktı ve devletin burada varlığını göstermekte uzaklık ve arazi gibi sebeplerden ötürü sağlayamıyordu. Padişahın halife sıfatıyla kendi adını vererek alayları himayesi altında bulundurması olabilecek en yüksek sahiplenme derecesini göstermektedir¹⁰⁵.

İkinci değişiklik ise alayların “Hamidiye Hafif Süvari Alayları” ya da “Hafif Süvari Alayları” olarak adlandırılacak olması ve tugayların (liva) dört alaydan teşkil edileceği ve gerekirse Erkan-ı Harp-i Umumi kararları ile alaylardan fırkalar yani tümenler teşkil edilebileceği belirtilmiştir.¹⁰⁶

Bu nizamname ile Heyderan aşiret lideri Kör Hüseyin Paşa ve Milan aşiret lideri İbrahim Paşa mirliva olarak atanmışlardır. İbrahim Paşa daha sonrasında Sultan II. Abdülhamid ile yakınlığı sebebiyle beylerbeyi rütbesiyle ödüllendirmiştir.¹⁰⁷

---

¹⁰³ Kodaman, s. 341-379.

¹⁰⁴ Biçer, s. 79.

¹⁰⁵ Engin, s. 26.

¹⁰⁶ Kodaman, Şark Meselesi Işığı, s. 54.

¹⁰⁷ Eyüp Kıran, **Kürt Milan Aşiret Konfederasyonu**, Elma Yayınları, İstanbul, 2003, s. 176.

II. Abdülhamid alaylar sayesinde Kürt nüfus arasında bir tür Osmanlı yurttaşlığı oluşturmak isteği içindeydi. “Kürtleri yoğurup kendimize mâl etmek şarttır ve orduda öğrenecekleri itaat fikri yararlı olacaktır”¹⁰⁸ sözleri bu fikri desteklemektedir.

1.2.4. İttihat Terakki ve Hamidiye Süvari Alayları

İttihat ve Terakki iktidarı ile birlikte II. Abdülhamid’e karşı olan muhalefet daha da çok sertleşmiştir.¹⁰⁹ Yeni kurulan iktidar birçok alanda II. Abdülhamid dönemi siyasetini çok alanda sorgulamıştır. Şayet sorgulanan alanlardan birisi de Hamidiye Hafif Süvari Alayları olmuştur. İttihat ve Terakki iktidarı, II. Abdülhamid eseri Hamidiye Alaylarının kaldırılmasını ve tasfiye etmek istediklerini düşünce ve icraatlarıyla belli etmişlerdir. Aşiretler ise bu düşünce doğrultusunda gerçekleşen IV. Ordu Kumandanı Zeki Paşa’nın görevden alınması ve yerine Abdullah Paşa’nın tayin edilmesi olayıyla II. Abdülhamid döneminde elde ettikleri gücün ellerinden gideceği hissine kapılmıştır. Bu gelişmelerin ardından İttihat ve Terakki emriyle gözdağı verme gayesiyle tutuklamalara başlamıştır. Baskılar neticesinde çözüm arayan kimi aşiret reisleri İran’a geçmiştir. Durumun neticesinde İttihat ve Terakki Hükümeti acil çözüm arayışına girişmiştir. Zira aşiretlerin boşaltmış olduğu sınırlar bir anda koruyucusuz kaldığından geniş çaplı ayaklanma ihtimali oluşmuştur. Hudutlarda yaşanan sorunların ciddi mahiyet alması neticesinde İttihat ve Terakki iktidarı Alayların kaldırılması düşüncesinden vazgeçmiştir. Alayların lağvedilmesi yerine yeniden düzenlenmesini uygun bulan İttihat ve Terakki bu doğrultuda iki komisyon kurarak alayları genel bir kontrolden geçirmiş ve aşiretlere yeni düzen vermek maksadıyla bir nizamname hazırlanmıştır. 17 Ağustos 1910 tarihli bu nizamname, alayları dönemin modern askerî metotlarıyla gerilla savaşı yapabilecek şekilde örgütlendirmeye çalışmış, görev ve yetkilerini sınırlandırmıştır.¹¹⁰

1911 yılında “Cerâd Nizamı” isimli çıkarılan bir talimatname ile paramiliter bir ordu gibi dizayn edilen alayların görev ve eğitim sistemleri düzenlenmiştir. Buna göre; düşman birliklerini kırmak, onları yanıltmak, düşmanın keşif unsurları olan öncü

---

¹⁰⁸ Aytar, s. 64..

¹⁰⁹ Törelî, s. 15.

¹¹⁰ Detaylı bilgi için bk. Engin, ss. 106-127.

birliklerini bozguna uğratmak, düşman kuvvetlerini oyalamak suretiyle Osmanlı ordusuna zaman kazandırmak, savaş sonunda geriye çekilen düşman birliklerini imha etmektir. Yani kısaca söylemek lüzum olacaksa gerilla tarzı savaş yapmak şeklinde yeniden düzenlenmiş ve 1912 yılında alaylar birleştirilip “aşiret süvari fırkaları” meydana getirilmiştir.¹¹¹

II. Meşrutiyet ile birlikte alayın ismi “Aşiret Hafif Süvari Alayları” olmuştur.¹¹² 1909 yılında II. Abdülhamid’in devrilmesinden sonra yapılan ilk olan bu değişiklik sembolik olmasının yanı sıra oldukça mühimdir¹¹³: Alaylar artık Abdülhamid’in koymuş olduğu ve kendisini hatırlatıp temsil eden “Hamidiye” adıyla anılmayacaktır.

1908 yılında II. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte kısa bir zaman içinde II. Abdülhamid tahttan indirildi. II. Meşrutiyet’in ilanı ile yeni bir siyasi görüş meydana geldi. Fakat halen bölgede mevcut olan yönetimin geriye dönen Ermeniler hakkında onların lehinde kararlar alması bölge halkı üzerinde sosyal tepkilere yol açmıştır. Bu durum aşiretler arasında devlete muhalif olanlar için iyi bir kozdu. Hükümetin muhalif aşiretler arasında Devlet aleyhinde yaptıkları propagandalara kuvvet veren bu siyasi tercihi, idarenin Ermeni azınlığı kayırdığı propagandasını kuvvetlendirmiştir. Binbaşı Hacı Hamdi Bey ve Fahrettin Bey başkanlığındaki iki heyet güneydoğu Anadolu ve Rus sınırlarındaki süvari alaylarını düzenlemek için görevlendirilmek suretiyle gönderilmiştir.¹¹⁴

Temmuz 1908 tarihinde iktidarı ele alan İttihat ve Terakki tarafından alaylar sürdürülmüş olsa dahi, Hamidiye kesinlikle bir “Abdülhamid” kurumudur. Bununla birlikte, pek çok defa birbirine yüz seksen derece zıt düşen iki rejimin birbirine zıt olmaktan ziyade, benzer oldukları görülmüştür. Alayları Ermeni milliyetçilere karşı kullanmayı ve buna ek olarak, nihayetinde devirdikleri sultanın amaçlarından çok da farklı olmayan kendi modernleştirme ve merkezileştirme misyonları açısından değerlendirmeyi seçmişlerdir. İki rejim de asıl büyük süreç olan modern devlet idaresine geçişle ilgiliydiler ve aynı kaygıyı taşımaktaydılar.¹¹⁵

---

¹¹¹ Eraslan, s. 464.

¹¹² Edward J. Erickson, “Armenian Massacres: New Records Undercut Old Blame, Reexamining History”, **Middle East Quarterly**, Volume: 13, No: 2, 2006, s. 75.

¹¹³ Klein, s. 197.

¹¹⁴ Eraslan, ss. 464.

¹¹⁵ Klein, ss. 81-82

Alaylarla ilgili ilk baştaki planlar çok yönlüydü ve alayların görevlerinden birisi de şüphesiz Kürt aşiret topluluklarının Osmanlı Devleti'ne bağlarını sağlamlaştırmak ve bünyesine katılmayı sağlamaktır. II. Meşrutiyet döneminde Hamidiye nizamnamesinde gerçekleştirilen düzenlemeler artık hükümeti kontrol etmekte olan görüşlerini de sunmaktadır. Hamidiye Alaylarını kendileri de Kürtler adına medenileştiren bir misyon, Kürtlerin düzen, modernlik, Osmanlı vatandaşlığı ve Türklükle tanışmasına aracılık edecek bir örgütlenme olarak görüp ve idealize etmişlerdir. Büyük vizyonları ise “halk oluşturma” sürecini bir başka düzeye taşımıştır. Artık hedefte sadece kimlikleri bu şekilde netleştirmekte olan Ermeniler değil, Müslüman olan Kürt ve Türkler de mevcuttur. Yeni rejimin Kürt aşiret gruplarıyla ilişkisi bu amaçta önemli rol oynamıştır.¹¹⁶

Merkezi komuta sağlanması için tümenler kurulmuş, kadrolarındaki merkezi ordu subaylarında artışa gidilerek bir aşiret müfettişliği teşkil edilmiştir. Yeni ismiyle Aşiret Alaylarından Karakeçili ve Milli aşiretleri üç alay tahsis etmiş¹¹⁷ ve alaylar Balkan Savaşlarında da çatışmışlardır.¹¹⁸ I. Dünya Savaşı'nın başlaması sonrasında Aşiret Alayları, “İhtiyat Süvari Alayları” şeklinde tekrardan organize edilerek nizami birliklerin emri altına sokulmuştur. Bu tarihte toplam bölük sayısının 135 olduğu düşünülmektedir.¹¹⁹ İttihat Terakki her ne kadar harp esnasında alayları toplamaya çalışmış olsa da alaylar etkisini sağlayamamıştır. Sınırlı olsa da süvarilerden oluşan aşiretlerden süvari birlikleri teşkil edilerek doğu cephesinde faydalanılmıştır.¹²⁰

Alayların ne vakit lağvedildiklerine dair kesin bir tarih bulunmamaktadır. Konu üzerine çalışmalarda bulunan kimi araştırmacılar tarafından yeni kurulan Cumhuriyet emri altında 1920'li yıllardan sonra da en az on yıl olmak üzere alayların çeşitli iç güvenlik hizmetlerinde bulundukları¹²¹ düşüncelerine yer verilse de Genelkurmay Başkanlığı tarafından Hamidiye Alaylarına Kürt kimliği oluşumunda etkili olmasından ötürü Cumhuriyet yönetimi tarafından tercih edilmediği düşüncesi

---

¹¹⁶ Klein, ss. 196-198

¹¹⁷ Eraslan, s. 464.

¹¹⁸ Aytar, s. 136.

¹¹⁹ Waide Jwaideh, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi: Kökenleri ve Gelişimi**, çev. İsmail Çekem ve Alper Duman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 252.

¹²⁰ Hıdır Göktaş, **Kürtler İsyan-Tenkil**, Cilt I, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991, s. 94.

¹²¹ Detaylı bilgi için bk. Klein.

ağır basmaktadır.¹²² Göktaş da Cumhuriyet döneminde alayların ortadan kalkmasının ardından isyan devrinin baş gösterdiği, Cibranlı Haliz Azadi örgütünün kurucusu olduğu ve Şeyh Sait İsyanına katıldığı, İran'dan dönüş yapan Heyderan aşireti ve onunla birlikte Hesanan, Celali, Cibran aşiretlerinin Celali aşireti lideri Berho komutasında Ağrı Dağı'na sığınarak Ağrı'da isyan başlattığı, Şeyh Sait İsyan sonrasında ise Ağrı Dağı'na sığınan Celali, Hesanan, Cibran ve Heyderan aşiretlerinin Berho liderliğinde bir yan merkezi kurup hazırlıklara başladıkları söylenmektedir.¹²³

1.3. GAZETELER

1.3.1. Sultan II. Abdülhamid Aleyhtarlığı

II. Meşrutiyet döneminin gazetelerinden Feyz-i Hürriyet gazetesinde yer alan Sultan II. Abdülhamid karşıtlığı dikkate şayandır. Feyz-i Hürriyet gazetesinde hürriyetle ve meşrutiyetle bağdaşmayacak bir halde dışarıya gösterilerek kamuoyu oluşturulan Sultan II. Abdülhamid; devleti yöneten bir büyük lider değil, adeta hürriyet, adalet ve eşitlik gibi kavramların düşmanı olarak okuyucuya sunulmuştur.

Sultan II. Abdülhamid'in otuz üç yıllık yönetimi gazetede şöyle tenkit edilmektedir:

“Otuz üç senedir meşveret, meşrutiyet olsaydı. Ahkâm-ı celile-i karâniye. Kanuniye tatbik ve icrâ edilseydi rahmet-i mennan-ı Mevlâ bize veda eder miydi? İslamiyet'in itilâ-yı nûrâniyet eylemesi, kıblegâhı kudsiyet olması mikyâs hükümetinin bir kuvve-i kudsiyesisidir ki o da adalettir. Bir başka yazıda Sultan II. Abdülhamit dönemi şöyle anlatılır: İdare-i sabika-i müstebiddenin sine-i zehr-i nâniyle tesmim etmiş, vicdanında ne dilsiz yaralar peydâ eylemiş, hevâ-yı mahsur ile cihaz-ı teneffüsü tazyik edilmiş gözlerinde alâim-i mevt, çehresinde reng-i humret.”¹²⁴

Gazetenin Sultan II. Abdülhamid yönetimine bakışı aşağıda görüleceği üzere oldukça dikkat çekicidir.

“Millet babası cennetmekân Mithat Paşa Millet Meclisini açtı, fakat hükümet gördü ki bu Kanun-ı Esasi ve Millet Meclisi millete zulmetmesine beytûlmalı yağma eylemesine şeriat ve nizama mugayir emirlerine itaat etmek istemeyenleri asıp kesmesine istediğini paşa ve istediğini esir etmesi uşaklarını vali yapması gibi fenalıklarına karşı duruyor. Moskof muharebesiyle millete gelen zebunluktan fırsat buldu. Bu meclisi kapattı, Mithat Paşa'yı Taif'te boğdurdu. Milletin ağzına kilit ayağına zincir vurdu”¹²⁵

¹²² Veysel Keser, **Kürtler: Yerel İdareleri ve Özerklik (Kürt-Türk İlişkilerinin Tarihsel Kökeni)**, Do Yayınları, İstanbul, 2015, s. 171.

¹²³ Göktaş, s. 94.

¹²⁴ Vicdânî, Cilt 13, Sayı 13, 1990, ss. 2-3.

¹²⁵ Vicdânî, Cilt 13, Sayı 1, 1990, ss. 2-3.

Feyz-i Hürriyet II. Abdülhamid dönemini “Devr-i rezil-i istibdat” şeklinde nitelendirmektedir.¹²⁶

1.3.2. Feyz-i Hürriyet ve Kürt Meselesi

Feyz-i Hürriyet gazetesi eskiden beri baş gösteren ve günümüzde de hala yerini koruyan Kürt meselesiyle ilgili önemli tespitlerde bulunmuştur. Feyz-i Hürriyet gazetesi Kürt meselesiyle ilgili sadece tespitlerde bulunmakla yetinmemiş, aynı zamanda çözüm yollarıyla ilgili çeşitli ihtimaller ve konunun çözümüyle alakalı neler yapılabileceği hususunda da fikirler beyan etmiştir. Yavuz Sinan Ulu’nun Feyz-i Hürriyet gazetesi üzerine yapmış olduğu çalışma incelendiğinde, gazetenin çeşitli sayılarında Kürt meselesinin Ali Sâcit tarafından kaleme alınan “Anadolu’da Kürdiler ve Hamidiye Alayları”, “Kürtlüğe Bir Nazar”, “Kürt Kardeşlerimize”, “Kürt Kardeşlerimize”, “Kürt Kardeşlerimizi Tebrik” başlıklı yazılarıyla ele alındığı gözlemlenmektedir.¹²⁷

Feyz-i Hürriyet gazetesi Kürt meselesini aşağıdaki halde yorumlamıştır:

“İşi gücü barkir sırtında çapulculuk etmek Türklerin, Ermenilerin, Süryanilerin velhasıl hangi cinse hangi ırka, hangi dine, hangi millete mensup olursa olsun bir meskende mukîm felâhatiyle ziraatiyle geçinen, namusuyla yaşayan medenilerin mesai ve ikdâmât-ı temrelerini alıp, çarpıp, çalıp aşırıp hatta birbirini daima vurup kırmakla harap eyleyen büyük bir kısım Kürdün meşgale-i hürriyetin gece yarısı karanlığı içinde bulunan o Kürdistan (!) dağları ovaları, yerleri yurtlarına aksi üzerine bu gece kuşlarının gözlerinin kamaştırarak parıltılarına hücumla başladıklarını savletlerinin ilk tahribatını zavallı eshabını say ve namus hakkında kemal-i dehşetle ikâ ettiklerini umum-ı Osmanlı matbuatı söyledikleri gibi "Feyz-i Hürriyet" dünkü nüshamızda şedid bir sadâ ile bu insaniyet hâdimlerinin, bu eshab-ı katl ve cinayet vurulmasını, şediden tedibini talep ediyordu. Ruhunun en derin noktalarından, kalbinin en hücrâ köşelerinden taştan telehhüf ve teessüf ve rahm ve şefkat-i eser olarak inleyen sızlayan "Feyz-i Hürriyet" "in bu feryadını biraz da soğukkanlılık ile düşünelim acaba esbab-ı mucibe-i asliyye nedir? Ne gibi tedâbir ittihaz edilmelidir? Ve bu tedâbir nasıl kabil-i tatbik ve icradır.”¹²⁸

Ali Sâcit, Sultan II. Abdülhamid dönemi politikasında Kürt meselesini Ermeni meselesiyle birlikte değerlendirir:

“Osmanlı diyarında eşkıya heyetinin daire ve muhit cevlanına (Ermenistan) ism-i tarihisine devr-i vezil-i istibdat müessirriyetkârîsinden (!) olarak güya mukabeleten güneş ziyası bulunan hakayık-ı tarihine üzerine siyah ve çürük perde çekmek kabilinden (Kürdistan) denildi. Bu muhaddes isim şimdiye kadar ne tarih sahifelerinde görülmüş ne de (ilm-i ecnâs-ı milel) kitaplarını işgal etmiştir. Yalnız uyanmaya başlayan Ermeni efkâr-ı umumiyesine güya bir cevap olmak ancak, fi hadd-i zata âlem-i insaniyete karşı oyuncak şeklinde bulunmak üzere echel entrikacı devr-i rezil-i istibdadın her vakit tatbikine uğraştığı naçiz bir hadaa idi. O vakitlerde

¹²⁶ Ali Sâcit, Feyz-i Hürriyet, sayı 4, s. 1.

¹²⁷ Yavuz Sinan Ulu, “İkinci Meşrutiyet Dönemi Türk Basını ve Feyz-i Hürriyet Gazetesi”, **Turkish Studies Dergisi**, Sayı: 9/6, Ankara, Bahar 2014, ss. 1051-1062.

¹²⁸ Ali Sâcit, Feyz-i Hürriyet, sayı 7, s. 1.

uyanmaya yüz tutan Ermeni efkâr-ı umumiyesi yüz bulmaya başlayan Kürtlerle ayrılmış, açılmış ve bu iftirakın, tebâüdün ilk eseri (Musa Bey) hadisatı olmuştur.... Bedirhan Paşa ailesinin ve bendegân mensubiyetinin zaten harap yapan hazine-i milleti çekirge gibi yiyip bitirmekten sarf-ı nazar mutasarrıf ve kaymakamlıkla; ferîk ve livalıkla vesâire, vesâire nâtüvân-ı giryân cism-i devlette husûle getirdikleri darbeleri ve nedbeleri ve zavallı Millet-i Osmanîyye'ye ettikleri zulümleri, irtikâpları, irtişalleri, taaddîleri unutmak bilmem nasıl kabul olur? ”¹²⁹

Ali Sâcî, Sultan II. Abdülhamid yönetimini şöyle eleştirir:

“ Ermeniler me'vus, makhur olmuş; Kürtler yüz bulmuş, şımartmış bulunduğundan iftirak, tabaat; tezat, teâküs şeklini aldı. ... Kürtler kendilerine yıllarca yüz verilmesi, şımartılması, kabarıklığını duydular işte taşımaya başladılar hâl-i temâsta bulunan zavallı ahaliyi yıkıp yakıp harap ediyorlar. ... Bâb-ı Âli daha doğrusu Yıldız bir taraftan Kürtlere yüz vermekte, şımartmakta devam ediyor, diğer taraftan Ermenileri ezdirip harap ettirmekten başka me'vus ve makhur etmekte bulunuyordu. ”¹³⁰

Ali Sâcî meseleyle ilgi tespit ve çözümleri için alınması gereken tedbirleri şu şekilde sıralar:

“Evet Kürtler, vurulmalı, te'dip edilmelilerdir. Fakat bu öyle bir tedbirdir ki hücum-ı deme uğramış bir şerriyândan, kanın selâmet-i ceryânı için kan almaya benzer. Ondan sonra yapılacak birinci tedbir Hamidiye Alayları'nı ref' etmek, ikinci tedbir Kürtleri İslam etmek (Çünkü maatteessüf Kürdistan'da taassub-ı vahşiyâneden başka hakikî Müslümanlık hiç yok gibidir.) Üçüncü tedbir Kürtlerin ulemasından birçok zevatı İstanbul'a davetle celb ü iknâ ve badehu bil-iâde nesâyih-ı lâzimeye va'za sevk eylemek. Dördüncü tedbir Kürtlere yine Kürt hocalarının tavassutıyla mektepler açmak, adam yetiştirmektir. Vâkâ bu son tedbir Osmanlı memleketinin her yerine elzem ve tatbiki lâ-büdd ise de Kürtlere daha ziyade elzemdir. Bu elzemiyyet ve eveliyyete Arnavutluk ve Lazlık ve Yemen ve Hicaz kat'iyeleri de dahildir. Kürtlerin en ziyade merbût bulundukları nokta hocaları ve ulemasıdır. Kürtler rüesâ-yı rûhâniyyeye o kadar merbût ve hatta mutîdirler ki kendi hocalarından ulemasından sarf-ı nazar Ermeni papazlarına yalnız reis-i rûhânî oldukları için fevk-al-hadd hürmet ve rivayet ederler. Silahlarını toplamaya kalkışmak bir aks daha ziyade tevhiş etmektir. Başlıca top olarak silahla te'dip ancak asâyiş-i iâde zımnında tatbik edilmeli ba'de-l-te'dip harekât-ı askeriye hemen terk ve tatil olunmalıdır. Me'murîn-i hükümet kat'iyyen zulm ve ta'dide bulunmamalı, asker daha dün te'dip ettiği halde bugün kardeş kardeş muâmelesi göstermelidir. Me'murîn-i muktedire ve genç zâbıtlar daima nesâyih-ı lâzimeye ve va'za bulunmalıdır. Irzca son dereceye kadar muhafaza-i iffet etmelidir. ”¹³¹

Ali Sâcî, Kürt isyanlarına karşı öncelikle askeri müdahalede bulunulması gereğini savunmakta ve alınacak bu tedbir doğrultusunda Hamidiye Alaylarının kalkındırılmasına inanmaktadır. Sorunun çözümünde sadece askerî bir müdahalenin yeterli olmayacağını belirten Ali Sâcî, sorunun sosyolojik açıdan da ele alınmasına değinerek Osmanlı Kürtlerinin hakiki İslâm dinine (hakiki Müslümanlığa) geçişinin sağlanmasını öne sürmektedir. Daha sonrasına ise Kürtlerin liderleri ile ulemasının başkent İstanbul'a çağrılarak ikna görüşmelerinin yapılması gereğini belirtir. Çözüm arayışında en etkili yöntemin eğitim olacağını savunan Ali Sâcî Kürt halkının

¹²⁹ Ali Sâcî, Feyz-i Hürriyet, ss. 1-2.

¹³⁰ Ali Sâcî, Feyz-i Hürriyet, sayı 6, ss. 1-2.

¹³¹ Ali Sâcî, Feyz-i Hürriyet, Sayı 7, ss. 1-2.

hocalarına ve ulemasına oldukça bağlı olduğunu göstererek, Kürt hocalar tarafından devletin de göstereceği destek ile eğitim verilmesine vurgu yapmaktadır.¹³²

Ali Sâcit'in özellikle gazetenin VII. sayısında kaleme aldığı "Anadolu'da Kürdîler ve Hamidiye Alayları" başlıklı yazısı dünyada da çok büyük dikkat çekmiştir. Bunun üzerine Şark gazetesinde Malatyalı Bedri adlı bir yazar Ali Sâcit'in bu yazısına mukabil olarak "Kürdistan" isimli bir yazı neşretmiştir. Malatyalı Bedri tarafının yazısında şu ifadeler yer alır:

*"Kürdistan Feyz-i Hürriyet gazetesinin (Anadolu'da Kürdîler ve Hamidiye Alayları) serlevhasıyla yazdığı makalede Kürdistan'da asayişin muhtell bulunduğu dair ifadâtı resmen tekzip edilmiş ve dördüncü ordu-i humayun mıntakası dahilinde yedi redif taburunun terhisi de bunu suret-i vazihede te'yid etmekte bulunmuştur. Şu vak'a-i Milli aşireti re'isi İbrahim Paşa'nın mavzerle ....(okunamadı) dokuz yüz avenesiyle çöl tarafına firar etmiş bulunmasının azamından ibarettir. Bu aşiret esasen evvelden beri yeksuret itaat göstermediği için şimdiki hareketle Kanun-i Esasi'nin ilanı arasında münasebet yoktur. Filvaki Diyarbekir ve o havalıyı dolaşmış olanlar, Kürtler içinde fikri münevver ve ...(okunamadı) biri hürriyetperver olanlarının hayli olduğunu bilir. Kaldı ki bir kavim içinde salih ve talih(in) her türlü sü bulunabileceğinden Hamidiye Suvari Alayı zabitleri vaktiyle büyüklerinden(!) gördüğü derslere imtişal ve bulundukları yerlerde ahaliyi de memurları da bi-zar ediyorlardı. Şimdi kumandanlarının firarı bu belanın mendufî olacağına bir fiil hayır ad'olunur."*¹³³

1.3.3. Hamidiye Alaylarına İç ve Dış Tepkiler

Hamidiye Alaylarına bakıldığında, zaman zaman olumlu tespitlerin yanı sıra pek çok olumsuz manada tepkinin ve tespitin yapıldığı gözlemlenebilmektedir. Bölgenin özellikle Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki mülki, askeri amirlerin hükümete yazdığı raporlar ve tespitler mevcuttur. Amirlerin, Hamidiye Alayları ile olumsuz tespitlerinin yanı sıra bölge şehir eşraflarının bir kesimi de Hamidiye Alayları hakkında olumsuz görüşlere sahip olmuşlardır. Hamidiye Alayları hakkında olumsuz olarak değerlendirme yapan üçüncü kesim ise dış güçler; Ruslar, İngilizler ve Fransızlar, onların diplomatları, misyonerler ve gezginlerdir. Bankacılar, finans çevreleri ve tüccarların raporlarına baktığımız zaman, onların da Hamidiye Alayları hakkındaki ilgili raporları olumlu değildir. Keza Hamidiye Alaylarının Doğu Bölgesi'ndeki gayrimüslim topluluklara karşı olumsuz tutum içinde bulundukları, sürekli buradaki insanlara haksızlık ettikleri, talan ettikleri, öldürüp mallarına el

¹³² Ulu, ss. 1051-1062.

¹³³ Murat Issı, "Ömür Boyu Süren Osmanlılık Serüveni Bir Osmanlı Kürd Aydını Malatyalı Bedri", **Toplumsal Tarih**, No: 212, Ağustos 2011, 2005, ss. 30-37.

koydukları ile ilgili raporlar vermişlerdir. Bilindiği üzere zaten hâlihazırdaki yabancı devletler, Osmanlı toprakları üzerinde ikamet eden gayri müslim azınlıkların hak ve özgürlükleriyle alakalı olarak anlaşmazlık içinde bulunmuşlardır. Kırım Savaşı'ndan önce Tanzimat ve Islahat ile özellikle de Kırım Savaşı ahirinde gelen, Berlin Antlaşmasıyla Osmanlı hükümetinden azınlıklarla ilgili hususan Ermenilerle alakalı birtakım istek ve talepleri olmuş ve bunlar için sürekli olarak Osmanlı yönetimi ile pazarlıklar arayışına girişmişlerdir. Bu pazarlıklar nezdinde değerlendirildiğinde, Hamidiye Alayları ile ilgili olumsuz tespitlerinin olduğu aşikâr olarak görülmektedir. Alaylarla ilgili olarak yapılacak tespitlerden birisi de Ermenilerin tespitleridir. Ermenilerin Doğu'daki Kürtlerle hem yaşadıkları alanlarda, hem de siyasi alanlarda birtakım taleplerle ortaya çıktıkları vakit, genel olarak Kürt aşiretlerini karşılarında görmüş oldukları şeklindedir. Ayrıyeten belirtmelidir ki Kürtler Hamidiye Alayları üzerine önemli tespitlerde bulunmuş ve o dönemdeki yayınlarda bunlar yayınlanmıştır.¹³⁴

Hamidiye Süvari Alaylarının kurulması bölgede karışıklıklardan fırsat arayan ve bunun için de Ermenileri kışkırtan İngilizler ile Rusları rahatsız etmiştir. Nitekim Hamidiye Alayları, İngiliz Parlamentosu'nda tartışma konusu dahi olmuştur. 29 Mart 1892 tarihli gerçekleştirilen oturumda söz alan bir milletvekili, IV. Ordu Kumandanlığının Ermenileri Hamidiye Alaylarına bedelsiz beygir tedarik etmeye zorladığı iddiasıyla konuşma yapmıştır. İngiliz milletvekili beygirlerin verilmesinde Ermenilerin isteksiz olduğunu dile getirmekle beraber aynı zamanda Ermeni halkının şiddetli baskılar altında tutulduklarını söylemiştir. Hamidiye Süvari Alaylarının kuruluşundan rahatsızlık duyan İngilizlerin iddiaları üzerine Sadrazam Cevad Paşa konunun araştırılmasını IV. Ordu Komutanlığından istemiş. İngilizlere ait bu iddiaların yapılan tahkikatlar neticesinde asılsız olduğu anlaşılmıştır.¹³⁵

Hamidiye Alayları konusu Ermeniler tarafından çokça çarpıtılmış konulardan birisidir. II. Abdülhamid'in "Hamidiye Alaylarını özellikle 'Ermenilerin en kötü düşmanları' olan Kürtlerden kurarak soykırımı sistematik bir şekilde yapmak istediği" şeklindeki iddialarla suçlamışlardır. Hâlbuki Hamidiye Alayları tamamen Kürtlerden teşkil değildir; Amaç Doğu bölgesini Rus ve Ermeni istilasından, araziye iyi tanıyan

¹³⁴ Bkz. Ciwan, "Hamidiye Alaylarına Farklı Açılardan Bakışlar".

¹³⁵ Engin, s. 35.

ve iyi okuyan bölge halkın mensuplarından müteşekkil bir orduyla koruma olduğundan, Kara papak Türklerinin ve Arapların mevcut olduğu birden fazla milleti içinde barındırmıştır. Bu, aynı zamanda Ermenilerle birlikte Kürtleri de kullanarak Osmanlı toprakları üzerindeki oyunlarını sürdürmek isteyen Cebbar İngiliz devletinin kirli emellerine mani olan bir uygulamadır. Toplam asker sayıları 29 bin 193'dir.¹³⁶

Öte yandan Hamidiye Süvari Alayları kuruluşundan itibaren İngilizleri olduğu gibi Rusları da rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlığın karşılığı olarak Rusya çeşitli propagandalar yapmış ve bunun için de kendi çıkarları doğrultusunda oluşturdukları en etkin yöntem olan 'Ermenilere zulüm yapıldığı' şeklindeki söylemlerini kullanmışlardır. Bu söylem doğrultusunda Osmanlı resmî makamlarına başvuru yapmaktan, alay mensuplarının cezalandırılması veya alayların ortadan kaldırılması isteklerini dile getirmekten geri kalmayan Rusların iddiaları çoğu zaman asılsız çıkmakta idi. Ruslar kendi çıkarları doğrultusunda Ermenileri yönlendirme çabası içindeydi ve bunu çoğunlukla bölgedeki görev yapan konsoloslar gerçekleştirmekteydi.¹³⁷ Rusların rahatsızlığı şüphesiz Alaylar sayesinde bölgede asayişin sağlanması ve Rusya'nın Ermeni isyanı çıkartamamasından kaynaklanmaktadır.

İngiltere ve Rusya gibi Ermeniler de Hamidiye Alaylarının icraatından epeyce şikâyetçiydiler. Ermeniler alay mensuplarının Ermeni köylerine baskınlar düzenlediğinden, insanlara zarar verdiğinden, yağmacılık yapıldığından ve köylerindeki hayvanların kaçırıldıklarından yakınmaktadır. Bu yakınmalar doğrultusunda İstanbul'dan bölgeye müfettişler gönderilmiş ve çeşitli incelemeler bulunulmuştur. Ermeniler kendilerine yapılan saldırılar konusunda neredeyse tüm aşiretlerden şikâyetçi olmuşlardır. Aşiretler ise Ermenilerin iddialarını reddetmişlerdir.¹³⁸

Örneğin Diyarbakır halkı Milli Aşireti Alay Komutanı İbrahim Paşa ve askerleri hakkında şikâyetlerde bulunmalarına rağmen Osmanlı Hükümetinin herhangi bir girişimde bulunmadıkları düşüncesiyle 1905 yılında toplu halde telgrafhaneyi

---

¹³⁶ Ayvarov, **Osmanlı-Rus ve İran Savaşları'nda Kürtler**, çev. Muhammed Varlı, Sipan Yayıncılık, 1995, s. 227.

¹³⁷ Engin, ss. 60-61.

¹³⁸ Engin, ss. 64-65.

basarak seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bunun üzerine ise Hamidiye Paşası İbrahim Paşa bölgeden uzaklaştırılmıştır.¹³⁹

Söz konusu şikâyetler ve İbrahim Paşa olayı üzerine Ziya Gökalp “Şaki İbrahim Destanı” isimli eserini kaleme alarak eleştirilerini ve eşrafın tepkisini dillendirmiştir.¹⁴⁰ Sultan II. Abdülhamid Kürtlerin Ermenilere şark vilayetlerinde vahşice davrandığı ve Kürtlerin özgürlüklerini ilan etmek için isyan edecekleri endişelerine karşı cevaplarda bulunmuştur. Kürt alaylarını teşkil ettiğinden Avrupalı gazetelerin konu hakkında başkentten oturdukları rahat köşklerinden Ermeni görüşleri doğrultusunda mütalaa ederek acı tekniklerde bulunduğunu dile getiren padişah, bu Kürt alaylarının Osmanlı İmparatorluğu’na büyük hizmetlerde bulunabileceğine ve zaman geçtikçe alayların sonunda imparatorluğa itaat edecek kıymetli bir paramiliter ordu haline geleceklerini vurgulamıştır. İstanbul’a getirilerek tedrisat alan bazı aşiret reisi çocukları için de eleştirildiği bahsine değinen Sultan II. Abdülhamid “Senelerdir Hristiyan olan Ermeniler Nazır mevkilerini işgal etmişlerdir. Bundan sonra da kendi dinimizden olan Kürtleri kendimize yaklaştırmakta ne zarar olabilir?” şeklinde soru sorarak cevabını vererek kendi kabul ettiği Kürt politikasında doğru yolda olduğu kanaatini yinelemiş, fikrin en muvafık yolu gösterdiğini ve her ele aldıkları meselenin tenkit edilmesinden dolayı, sonunda tenkit edilmeye alıştığını belirtmiştir.¹⁴¹

Rusların, İngilizlerin ve Ermenilerin olumsuz tepkilerinin haricinde Alayların kurulması hakkında olumlu yorumlamalarda bulunan taraflar da olmuştur. Nitekim Viyana’da yayınlanan “Toboglat” gazetesi, Sultan II. Abdülhamid’in doğum günü sebebiyle 22 Şubat 1894 tarihli nüshasında, Hamidiye Alayları hakkında bir yazı yazmıştır. Yazıda şunlar denilmektedir:

“Şark öteden beri akıllara durgunluk veren güzelliklerin memleketidir. Osmanlı Devleti’nin bazı müşkül durumlara ve müessif vaziyetlere düşmüşken şimdi istenilen dereceye gelmesi hakikaten bu güzelliklerin yüksek numunesidir. Mülkiye, Maliye ve Harbiye işleri, velhasıl idarenin bütün kısımlarında vaktiyle görünen parçalanma alâmetleri öyle bir dereceye varmıştır ki artık bunun onarımı mümkün görünmemekteydi. Geçenlerde Avrupa’ya gelen bir habere göre, Hamidiye ismi altında güzel bir askeri yenilik teşkilatı sayesinde devlet bünyesinin bir kat daha kuvvetlendiği anlaşılmıştır. Askerî işlerin özendirilmesi hususunda tutturduğu terbiye ve medeniyet yükselmesinden askeri gelişmelerin umumun yararına hizmet ettiğinden umumiyetle kanaat hâsıl olduğu şu zamanda bu haberin önemini anlatmaya lüzum yoktur.

Hamidiye Alaylarının teşkilatı sayesinde, padişah askerleri harp dâhilinde yüz süvari alayına çıkacaktır. Bu büyük teşkilatın asker ve hayvanları, devletin şark tarafında bulunan kabileler ile Kürt aşiretleri tarafından tedarik olunmaktadır... Osmanlı Devleti’nin askeri

¹³⁹ Tapan, s. 62.

¹⁴⁰ Naci Kutlay, **İttihat Terakki ve Kürtler**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015, s. 26.

¹⁴¹ Kutlay, s. 29.

kuvvetinde o kadar önemli bulunan bu alaylar hakikaten Hamidiye'nin yüksek ismiyle müşerref olmuşlardır. Çünkü bunların teşkili özellikle padişah hazretlerinin ilhamından kaynaklandığı gibi, kuruluşuna ait büyük küçük bütün durumlar yine padişahın yüksek görüşlerinin eseridir. Gereklerrinin yerini getirilmesi hakkınsa özel emirler çıkarılmaktadır: Kürt ve Bedeviler gibi şimdiye kadar intizama ve askerî hizmetlere hazır olmamış olan kabilelerin, bu suretle zapturapt altına alınması hakikaten fevkalade zor bir işti. Bütün bunlar, şevketli sultan II. Abdülhamid'in ulvî fikirleri, sebat ve metanet ışığıyla, çalışmaları ve inayetleri ile ortaya çıkmıştır: Sultan II. Abdülhamid, devletin bütün kademelerini canlandırarak ıslahatperver, yüksek görüşlü, şevketli bir padişah olduklarını bilfiil ispat buyurmuşlardır.

Askerî işlere büyük önem vermemiz nedeniyle, Hamidiye alaylarının teşkili hususu, Sultan II. Abdülhamid'in emsalsiz bir eseri olarak gazetemizi onurlandırdı... Yukarıda beyan ettiğimiz surette şark memleketi görülmemiş harikalar memleketidir. Bu bakımdan Osmanlı Devleti'nin yeni baştan canlanması sadece Sultan II. Abdülhamid Han'ın eseridir.”¹⁴²

---

¹⁴² Engin, ss. 59-60.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRT SORUNU VE KÖY KORUCULUĞU

2.1. KÜRT SORUNU

2.1.1. Osmanlı Döneminde Kürt Sorunun Başlangıcı

Kürt meselesi üzerine Mesut Yeğen “Son Kürt İsyanları” isimli eserinde şu açıklamayı yapmıştır:

“Kürt sorunu herkes tarafından farklı algılanmaktadır. Kürt sorununu bir imparatorluğun çöküşünden sonra gasp edilmiş bir hak sorunu ya da milli bir iradi rejimin merkezileştirme ve millileştirme çabasına bir karşı duruş olarak algılayanlar mevcuttu. Bunların yanı sıra, Kürt sorunu etnik bir topluluğun otantik kültürünü devam ettirmesinin önünde bazı engellerin oluşması durumu ya da coğrafi bölgeler arasında eşit olmayan bir iktisadi dağılımdan ibaret olduğu şeklinde yorumlayanlar da bulunmaktadır.”¹⁴³

Osmanlılar döneminde Kürt sorunu, ilk olarak Tanzimat Fermanı sonrasında farkındalık hissettirmiştir. Kürt beyleri, Yavuz Sultan Selim zamanında yaptıkları anlaşma neticesinde birtakım ayrıcalıklar edinmiş, cizye dâhil bölgelerdeki tüm vergileri toplama, kendi müstakil ordularını kurmaya kadar yetki sahibi olmuşlardır. Ancak Tanzimat Fermanı ile birtakım düzenlemeler getirilmiştir. Bunlar, “idari örgütlemeye düzeltmeler yapılması, eyalet sancak ve kaza sınırlarının tekrar dizayn edilmesi, her valiliğin yanına bölge kuvvetlerine komuta edecek bir muhafız ve maliye işleri için bir defterdar verilmesi, eyalet ve sancaklarda yerel meclisler kurulmasıdır. Ayrıca Hristiyan ve Müslümanlar, nüfus oranlarına göre bu meclislerde temsil edilip, aşar vergilerinin devletin maliye memurları tarafından, cizyenin ise patrikhaneler” tarafından toplanmasına karar verilmiştir. Yapılan bu düzenlemelere, kendi statülerinin tehlikeye girebileceği ve beyliklerinin tasfiye edileceği kaygısıyla Kürt beyleri ve mirleri tarafından itiraz edilmiş, bu itirazlar aşiret isyanları şeklinde gerçekleşmiştir.¹⁴⁴

Osmanlı İmparatorluğu’nun XIX. yüzyıl savaşları bu döneme damgasını vurmuştur. Bu savaşlar Kürtlerin çoğunlukla yaşadıkları bölgelerde yaşanmıştır. Bu, Kürt beylerinin ve mirlerinin imtiyaz kaybı uğramasına neden olmuştur. Kürt

¹⁴³ Mesut Yeğen, *Son Kürt İsyanı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 12.

¹⁴⁴ Graham E. Fuller ve Henri J. Barkey, *Türkiye’nin Kürt Meselesi*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 27.

aşiretlerinin isyanlarının 19.yüzyıl sonlarına kadar devam ettiği görülmektedir. Toplamda yirmi sekiz kez isyan hareketleri vuku bulmuştur. Osmanlılar Kürt aşiretlerini kontrol altında tutmaya çalışmış, ancak tam anlamıyla hiçbir zaman tam bir kontrol sağlayamamıştır. Bu konudaki tek istisna Sultan II. Abdülhamid olmuştur. Abdülhamid Han neredeyse tüm aşiretleri Hamidiye Alaylarına dâhil ederek teşkilatlandırıp merkeze bağlama yoluyla devlet kontrolüne geçmelerini sağlamıştır.

İttihat ve Terakkinin başa geçmesiyle Kürt meselesi farklı bir boyut kazanmıştır. Şubat'ın 4'ü ile 9'u arasında (1902) Paris'te yapılan kongrede tüm etnik ve dini gruplar için ıslahat vaadinde bulunan ve her halkın kendi diline, geleneklerine ve dinlerine göre yaşayabileceğini belirten İttihatçılar, 1909 yılında kabul ettikleri programlarında her etnik yapının ilkokullarda kendi anadiliyle eğitim yapabileceklerini açıkça belirtmişlerdir.¹⁴⁵

Kürt tarihinde milliyetçilik fikri ilk olarak Suriye sınırları içerisindeki Xoybun (1927) adlı Kürt kabilesinde görülmüştür. Jön Türklerin yaptığı askeri darbe neticesinde bazı kültürel dernek ve vakıflar kurulmuştur. Bu kuruluşlarda, kitleleri milli menfaatler dışına çıkaracak, ayrılıkçı siyasi projeler hiç olmamıştır. Dolayısıyla kitleler arasında 1908 yılından itibaren Kürt entelektüelleri arasında var olan, devlet yanlısı, Osmanlılıktan güçlülükle ayrılabilen bir çeşit Kürkçülükten söz edilebilmektedir. Bağımsızlık düşünceleri, Kahire veya Avrupa'ya sürgün olan okumuş kesim dışında hemen hemen hiç olmamıştır. Bu bakış açısıyla, 1925 yılındaki Şeyh Said isyanına kadar Kürtler arasında Kürt olma farkındalığı ve Kürt milliyetçiliğinin fazla yaygın olmadığı düşünülebilir.¹⁴⁶

2.1.2. 1923 Sonrası Kürtler

Lozan antlaşması, 24 Temmuz 1923'te Lozan Konferansının nihayet bulmasıyla imzalanmıştır. Türkiye'nin uluslararası kuruluş belgesi olan Lozan Antlaşması'nda elbette ki Kürtlere de yer verilmiştir. Mim Kemal Öke bu konu ile ilgili şu sözleri yazmıştır.

“Aslında Kürt meselesinin Uluslararası bir mesele olmaktan çıkartılarak, sadece sınırlarıyla muhkem kaldığı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bir iç meselesi haline getirilmiştir.

¹⁴⁵ Altan Tan, **Kürt Sorunu**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 108-109.

¹⁴⁶ Nejat Abdulla, **İmparatorluk Sınır ve Aşiret: Kürdistan ve 1843-1932 Türk-Fars Sınır Çatışması**, Çev: Mustafa Aslan, Avesta Yayınları, İstanbul, 2009, s. 151.

Lozan görüşmeleri sırasında Kürtlere sadece Musul konusunda yapılan görüşmelerde yer verilmiştir ve adları sadece burada anılmıştır. Bu dönemlerde neredeyse tamamen önemini kaybeden Kürt Cemiyetleri de konferansa herhangi bir başvuru yapmamıştır. Yapsalardı bile bu o zaman için kabul edilemezdi. Çünkü kimsenin Kürtlere bakacak hali yoktu.” Zaten Konferansa katılan İsmet İnönü Kürtlerin de Mecliste mebus olduklarını, Türkler kadar ülke yönetimi ve idaresine müdahil olduklarını belirtmiştir.”¹⁴⁷

Mustafa Kemal, Kürt milletvekillerinin Kürtlerin Türklerden ayrılmak isteyip istemediklerini gizli bir oturumda öğrenmek istemesi üzerine Hasan Haşri söz alarak, Kürtlerin Türklerden ayrılmayacaklarını kesin bir dille açıklamıştır. Bunun üzerine Kürt milletvekilleri Lozan Konferansı’na telgraflar çekmiş ve Kürtlerin Türklerden ayrılmayacaklarını bildirmişlerdir.¹⁴⁸

İngilizler Lozan’da azınlık meselelerinde bile etnik değil dini azınlıkların olduğunu ileri sürerek Kürtleri gözden çıkarttığı apaçık görünmektedir. Azınlık meselelerinde bile etnik değil dini azınlıkların olduğunu ileri sürmüştür.¹⁴⁹

Neticede İngilizler Lozan Konferansı’yla Kürtlerin ve Kürdistan meselesinin kalmadığını sarih bir süratte açıklamıştır. Bununla birlikte Kürtler, Lozan Antlaşması sonrası üç ayrı devlet sınırları içerisinde kendi iddia ettikleri haklarını gerek örgütlenerek gerekse isyan çıkartarak istemişlerdir 1924 yılında Hakkari’de yaşanan Nesturîler isyanı, Türkiye Cumhuriyeti’ndeki ilk Kürt isyanıdır.¹⁵⁰

2.1.3. Cumhuriyet Dönemi Kürt Sorununun Farkındalığı

Aşiret Alaylarının Doğu Anadolu’da savaşmayı kabul etmelerinin baş sebebi Sultan II. Abdülhamid’in kendilerine imtiyazlar tanımasıdır. Bu imtiyazlar zamanla şehirleşmenin, iktisadi ve ticari gelişmelerin önündeki bir ciddi faktör olup geriye hem dinsel hem de etnik bir düşmanlık bırakmıştır. Ne yazık ki Kürtler arasında seçkin bir tabaka doğmasına da neden olan komutanları daha sonrasında yaşanan 1925 Şeyh Sait İsyanında askeri yönetimin kurmay tabakası olmuşlardır.¹⁵¹

¹⁴⁷ Mim Kemal Öke, **Belgelerle Kürt-İngiliz İlişkilerinde Musul Kürdistan Sorunu 1918-1926**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, s.121.

¹⁴⁸ Mehmet Nuri Dersimi, **Kürdistan Tarihinde Dersim**, Dilan Yayınları, Diyarbakır, 1992, s. 189.

¹⁴⁹ Ömer Kürkçüoğlu, **Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978, s. 260.

¹⁵⁰ Törel, s.38-39

¹⁵¹ Tapan, s. 72.

İsyanlar ve isyanların ardından doğan baskılar Kürt milliyetçiliğini tetiklemiştir. Daha önceleri kaçakçılık, asayiş ve dış güçlerin tahriki olarak adlandırılan sorunlar artık Kürt sorunu olarak anılmaya ve tanımlanmaya başlamıştır.

Günümüzde de Kürt sorunu etnik bir sorundan ziyade etnik referansları olan siyasi bir mesele olarak ta değerlendirilebilir. Yeğen, bu savı bütün Kürtlerin bu sorunun içinde yer almamasına dayandırarak açıklamaktadır. Yeğen'e göre Kürtlerin üçte biri gibi bir bölümü, bu mesele ile ilgilenmektedir ve Kürtlerin üçte birini bu meselenin içine çeken Kürtlükleri değil, Kürtlüklerine atfen yapılan siyasi faaliyetlerdir. Yani Kürt sorunu Kürtlerle değil, mevcut ulusal meseleye itiraz eden Kürtlerle ilgili bir meseledir ve tamamıyla siyasidir.¹⁵²

Kürt sorununa ilişkin ilk rapor Mustafa Kemal'in isteği üzerine "Şark Islahat planı" olarak yirmi yedi madde halinde hazırlanmıştır. Şark Islahat Planı ile yapılmak istenen, Türklerin Kürtlerin bölgelerine, yanlarına yerleştirilmesi ve Kürtçeyi yasaklayarak Kürtlerin Türkleştirilerek devlet için potansiyel bir düşman olmalarını engellemektir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan isyanlar nedeniyle devlet yetkilileri huzursuz olmuş, sonraki yıllarda da Kürt politikaları oluşturulmaya devam etmişlerdir. Bölge 1925-1950 yıllarında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi "yasak bölge" olarak tanımlanmış, 1964 senesine kadar bölgeye girişler büyük bir kontrole tabi tutulmuştur. *"Kurulan beş umumi müfettişliğin üçü, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde açılmıştır. Olağanüstü Hal (OHAL) en son 2002 yılında tamamen kaldırılmış, bölge 1978 yılından 2002 yılına kadar olağanüstü yönetim düzeni içerisinde tutulmuş ve bölgede bazı hak ihlalleri olmuştur."*¹⁵³

Türkiye'de Kürtlerin varlığının kabul edilmesi durumu, her zaman durulması gereken tehlikeli bir husus olarak algılanmıştır. Ancak bu konuda resmi söylemin dışına çıkan kişiler ve siyasi partiler de olmuştur. Kürtlerin varlığını resmen kabul eden ilk siyasi parti olan Türkiye İşçi Partisinin 1970 yılında gerçekleştirilen IV. Kongresinde Kürt sorunu tartışılmış ve "Türkiye'nin doğusunda yaşayan bir Kürt halkı vardır" denilmiştir.¹⁵⁴

---

¹⁵² Yeğen, s.66.

¹⁵³ Hüseyin Yayman, **Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası**, SETA Yayınları, Ankara, 2011, s. 20.

¹⁵⁴ Kemal Kirişçi ve Gareth M. Winrow, **Kürt Sorunu Gelişimi ve Kökeni**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, s. 129.

1989 yılının Haziran ayında kendisinin Kürt kanı taşıdığını söyleyen dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Kürt meselesinde farklı bir adım atmıştır.¹⁵⁵

Aslında Turgut Özal 1989'daki Kürt meselesiyle ilgili ifadesinde, Kürt realitesinden bahsetmiş gibi görünürken, Kürtlerin; milletvekili, bakan, başbakan, hatta cumhurbaşkanı bile olabildiğini, dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti gündeminde bir Kürt sorunu olmadığını açıkça ve güzel bir dille belirtmiştir.

Cumhuriyet döneminde Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde iç tehdidin ve merkezileşme sorunsalının devam ettiği görülmektedir. İç güvenlik tehdit değerlendirmesinde bu sefer etnik unsur olarak sadece Kürt nüfus ve buna bağlı olarak mikro milliyetçilik bulunmaktadır. Bölgede Cumhuriyetin ilanından PKK'nın¹⁵⁶ 1984 tarihli eylemine kadar 24 Kürt isyanı cereyan etmiştir.¹⁵⁷

2.2. GEÇİCİ KÖY KORUCULARI

2.2.1. Geçici Köy Koruculuğu Sistemi

Ülkeler, iç çatışma ve savaş tehlikesi gibi durumlarda paramiliter¹⁵⁸ teşkilatlanmalar şeklinde birtakım uygulamalara gitmiştir. Halkın bir kısmının silahlandırılması ve eğitilmesi bu suretle olmuştur. Bu uygulama çok yaygındır. Kazak Alayları gibi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Hamidiye Alayları da bu örnektendir.

Hamidiye Alayları sayesinde Kürtlerin devlete bağlılıkları sağlanmış ve bu suretle bölgede güvenlik için silahlı bir güç oluşturulmuştur. Bu silahlı güç gerekirse düzenli orduya takviye olarak kullanılacak, gerektiğinde bölgesel savunmada istihdam edilecek ve durum iktiza ettiğinde halkın kendi içinde emniyetini sağlayacak ve suç potansiyelini düşürmesi gayesiyle planlanmıştır. Köy Koruculuğu sisteminin kökleri 1891 yılında kurulan Hamidiye Alaylarına kadar götürülmektedir.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Kirişçi ve Winrow, 2010, s. 135.

¹⁵⁶ Partiya Karkerên Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)

¹⁵⁷ Törel, ss. 39-41

¹⁵⁸ Paramilitarizm sözcüğü militarizmden türemiştir. Yunanca “ilgili, bağlantılı, yanında” anlamını veren “para (παρά)” ön eki kullanılarak türetilen paramilitarizm sözcüğü Türkçe’ye yarı askerlik olarak tercüme edilebilmektedir. Detaylı bilgi için bk. Hatice Şahin, “Türkçe’de Ön Ek”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 10, 2006, ss. 65-77.

¹⁵⁹ Ertan Beşe, “Geçici Köy Koruculuğunun Ortaya Çıkışı, İşlevleri ve Hukuki Temelleri Nedir?”, Ed: Ümit Cizre, **Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2006, s. 134.

Geçici Köy Koruculuğu Cumhuriyet'in ilk döneminde var olan Köy Koruculuğu kurumunun geliştirilmiş halidir. Klein, Geçici Köy Koruculuğu ile Hamidiye Alaylarına ait dinamiklerin aynı olduğunu söylemektedir.¹⁶⁰ Yani her iki kurumun da askeri, sosyolojik, coğrafi, tarihi, kültürel bağlamlarının ve devletin tehdit algılamasının aynı olduğunu anlamını taşımaktadır.

Aslında koruculuk uygulamasının başlangıcı 1923 tarihli İzale-i Şekavet¹⁶¹ Kanunu'na kadar götürülebilir. Bu kanun gereğince İçişleri Bakanlığı tarafından eşkıya (şaki) ilan edilenlerin teslim olmaları için bir müddet tanınmakta ve süre sonunda eşkıyaların herkesçe öldürülmesine imkân tanınmıştır. Yasa, eşkıyalara yardım edenleri başka yörelere sürmeyi öngörmüş ve çete arkadaşlarını ele vereceklere koşullu af vaat etmiştir.¹⁶² Bu kanun aykırılık iddiasıyla gündeme gelmiş ve düzenli bir kolluk kuvveti oluşturmadan bireysel şiddete izin vereceği şeklinde eleştiri almıştır. Kaldırılması ancak 1962 yılında mümkün olmuştur.¹⁶³

Koruculuğun daha net bir mevzuata ve resmiyete kavuşup bugünkü haliyle bu sistemin temelleri 1924 yılında Köy Kanunu ile atılmıştır. Köy Kanununun 68. Maddesi; "*Köy sınır içinde herkesin ırzını, canının ve malını korumak için köy korucuları bulundurulur*" ifadesini kapsamaktadır. Bu kanunun ilgili maddeleri yereldeki güvenlik açığının kapatılması amacı taşır. Zira kurum yerel karakterdedir ve olası bir tehdide karşı tedbir amaçlı istihdam edilmiştir.¹⁶⁴

Hamidiye Alayları sağladıkları faydaların yanı sıra kimi sorunlar da teşkil etmiştir. Aşiretlerin bu teşkilata dâhil olmaları güç odaklarının oluşumuna sebep olmuş ve bölgedeki diğer etnik gruplarla gerilime kadar gitmiştir. Omurgası 1923 İzale-i Şekavet ve 1924 Köy Kanunu olan Koruculuk Sistemi ise 1985 senesinde Köy Kanunu'ndaki değişikliklerle meydana gelmiştir.¹⁶⁵

Bu düzenlemeyi yapmaktaki sebep 1984 ve 1985 senelerinde PKK'nın eylemlerini arttırması ve bölge köylerde katliam girişimlerinin çoğalmasıdır.¹⁶⁶ Köy

---

¹⁶⁰ Klein, ss. 309, 311.

¹⁶¹ Eşkialığın Önlenmesi Kanunu.

¹⁶² Serdar Öztürk, "Eşkialar, Kabadayılar, Külhanbeyiler ve Silah Toplama", **Bilgi ve Bellek Dergisi**, Sayı: 5, 2006, s. 145.

¹⁶³ Aytar s. 194.

¹⁶⁴ İbrahim Arap ve Veysel Erat, "Bir Kamu Politikasının Analizi: Türkiye'de Geçici Köy Koruculuğu", **Mülkiye Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 4, 2015, ss. 76-77.

¹⁶⁵ Beşe, s. 134.

¹⁶⁶ Beşe, s. 134.

koruculuğu sisteminin köy güvenliği için geliştirilmesinin yanı sıra, teorik olarak da “Düşük Yoğunluklu Çatışma Teorisi”ne¹⁶⁷ dayandırıldığı iddiası mevcuttur.¹⁶⁸

Hüseyin Yaymana göre Düşük Yoğunluklu Çatışma Teorisi’nin “önemli araçlarından biri olan koruculuk sistemi, İngiltere ve Fransa tarafından kurulup geliştirilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında Güneydoğu Asya ve Afrika ülkelerinde kullanılan bu sistem, yerli halkın ayaklanmasına karşı yöre halkının yönetim taraftarı bölümlerinin silahlandırılması yöntemine” dayandırılmıştır.¹⁶⁹

1968’li yıllar, üniversitelerde öğrenci hareketlerinin doruk noktasını gördüğü yıllardır. Bu hareketlenme sadece Türkiye’yi değil tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Sol fikirli öğrenci hareketlerin karşısında sağ görüşlü öğrenciler oluşmuş ve bu karşıt öğrenciler, 1980’li yıllara gelindikçe şiddetlenerek büyük bir kargaşa ortamının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Böyle bir ortamda karşıt görüşlü grupların çatışmasının yanı sıra sağ ve sol cenahlar kendi içlerinde de çeşitli fraksiyonlara ayrılmış ve grup içi çatışma ve çelişkiler de yaşamıştır. Bu sıralarda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisi olan ve Ankara Yüksek Öğrenci Derneği (AYÖDER) Başkanlığını yapan Abdullah Öcalan¹⁷⁰, etrafında toplanan Marksist-Leninist görüşlü yandaş bir grup, Diyarbakır Lice Fiş köyünde ilk toplantılarını 27 Kasım 1978 tarihinde yapıp partileşme kararı alarak Kemal Pir, Mahsum Korkmaz, Hakkı Karer, Mazlum Doğan, Hayri Durmuş ve Kesire Yıldırım

---

¹⁶⁷ “Düşük Yoğunluklu Çatışma; bir askerî-siyasî çatışmadır. Klasik bir savaş yöntemi olmadığı gibi tam bir gerilla mücadelesi de değildir. Devletler arasında ortaya çıkabileceği gibi devletle grup veya grupların kendi arasında da ortaya çıkabilir. DYÇ, yıkıcı faaliyetlerden başlayıp, silahlı kuvvetlerin kullanılmasını gerekli kılacak biçimde devam edebilir. Bu mücadele de kullanılacak imkânlar siyasî, ekonomik, enformasyonel ve askerîdir.” Bk. Yayman, s.87.

¹⁶⁸ Yayman, s.37.

¹⁶⁹ Yayman, s.73.

¹⁷⁰ Bu şahıs “terör Örgütü PKK’nın kurucusu ve ilk lideridir. 4 Nisan 1949 Şanlıurfa ili Halfeti ilçesi Amara köyünde doğdu. Babası Ömer, Kürt kökenli ve annesi Üveyş Ermeni kökenlidir. 1966-1968 yılları arasında Ankara Anadolu Tapu ve Kadastro Meslek Lisesi’nde okudu. 1970 yılında İstanbul’da Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) şubesi üyesi olarak faaliyete başlamış ve yine bu yıllarda Markist-Leninist THKP/C örgütü ile ilgilenmiş, Nisan 1972 tarihinde Şafak Grubu’nun bildirilerini dağıtırken yakalanarak 7 ay Mamak Askeri Cezaevi’nde tutuklu kalmıştır. 28 Nisan 1999 tarihinde Türk Ceza Kanunu’nun 125. Maddesine göre “Vatana İhaten” suçu gereğince ölüm cezası istenmiş, 29 Haziran 1999 tarihinde silahlı terör örgütü kurmak ve yönetmek suçuyla idama mahkûm edilmiş, cezası Avrupa Birliği uyum yasaları gereğince Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası’na çevrilmiştir. Şu anda İmralı Cezaevi’nde hapis yatmaktadır.” Bk. Bedran Akdağ, **PKK, Korucular, Jitem, İtirafçılar v Diğerleri**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2012, ss. 28-29.

ile beraber PKK¹⁷¹ olarak bilinen terör örgütü Kürdistan İşçi Partisi'ni kurmuşlardır.¹⁷² Kısa bir süre sonra Suriye'den örgütün eylem planlarını yönetmeye başlayan Öcalan, "Öldürelim, otorite olalım açıklamalarında bulunmuştur."¹⁷³

Terör örgütü PKK'nın kuruluşlarında;

- 1 *"Kürtlerin Türklerden farklı olduğu ve Türk devletince sömürüldüğü (siyasal, ekonomik ve kültürel),*
- 2 *Kürdistan dedikleri bölgenin Kürt toprağı olduğu ve en büyük toprağın da Kuzey Kürdistan olarak nitelendirilen Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi olduğu, amaçlarının da bu parçaları birleştirerek "Bağımsız Sosyalist Kürdistan Devleti" kurmak olduğu,*
- 3 *Hedeflerine ulaşmak için Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya gidip yöre halkına propaganda yaparak düşüncelerine inandırıp ulusal mücadele başlatmak gerektiği sonucuna varmışlardır."*¹⁷⁴

Kısacası PKK, Türkiye Cumhuriyeti'ni işgalci ve emperyal bir kuvvet olarak kabul ederek üzerinde hak iddia edilen Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da bağımsız bir Kürdistan kurma amacı taşımaktadır.¹⁷⁵ PKK'nın amacı ve faaliyetleri 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na göre Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmasını sağlamaktadır.¹⁷⁶

1977 yılında PKK bildirisinde, Kürt halkının düşmanı faşist Türkler, "devletin ajanları ve onları destekleyenler, Kürt sorunun solcu bir devriminin ertesine bırakan

---

¹⁷¹ Türkiye'nin yanı sıra dünyada Avrupa ülkelerinin çoğu, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Japonya, İran, Irak, Avusturalya ve Yeni Zelanda gibi pek çok ülke PKK'yı terör örgütü listesine almıştır. ABD 1997 yılından beri, Avrupa Birliği ise 2004 yılından beri PKK'yı "terör örgütü olarak tanımıştır. Ayrıca NATO'nun çeşitli belge ve açıklamalarında PKK'ya terör örgütü şeklinde atıflarda bulunulmuştur. Eylemlerinde sivil, asker, polis, köy korucusu, kadın ve çocuk ayrımı yapmayıp tedhiş duygusu yaratmaya çalışan PKK terör örgütü haraç, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi faaliyetlerde de bulunmaktadır. Terör örgütü PKK, başta ülkenin güneydoğusu olmak üzere Türkiye'nin turizm, ekonomik altyapısı, eğitim kurumları, sağlık tesisleri, kamu teşebbüsleri ile özel girişimleri hedef almaktadır. Bunlara ek olarak pusular ve suikastlar düzenlemekte, sivil infazlar ve adam kaçırmalar gerçekleştirmekte ve şehir merkezlerinde de intihar bombacıları kullanarak terör saldırıları düzenlemektedir. PKK Avrupa ülkelerinde gençleri sistematik olarak kadrolarını katmaya ve bu kişileri kamplarında eğitmektedir. İran, Suriye ve Irak'ta PKK ile bağlantılı örgütler vardır. Terörist elebaşı Öcalan'ın lideri olduğu KCK, PKK ile aynı örgüttür. KCK İran'da PJAK, Irak'ta Tavgari Azadi ve Suriye'de de PYD/YPG olarak adlandırılmaktadır." Detaylı bilgi için bk. Dışişleri Bakanlığı Resmi Web Sitesi <http://www.mfa.gov.tr/pkk.tr.mfa>

¹⁷² Özcan, s. 42; Akdağ, s. 29.

¹⁷³ Akdağ, s. 28.

¹⁷⁴ Akdağ, ss. 29-30.

¹⁷⁵ Mehmet Sadi Bilgiç, "PKK, KCK'nın Stratejisi, Taktikleri ve Taktik Düzeyde Etnik Terörle Mücadele", **Bilge Strateji Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 10, 2014, s. 87.

¹⁷⁶ Önder, s. 38.

Türk solu ve sömürücü Kürt ağa sınırı olarak tanımıştır.” Bu bağlamda PKK’nın ilk terör eylemleri, kendi terimleriyle ifade ettikleri, “işbirlikçi feodal komprador ağalara” yönelik olmuştur. Ayrıca bu süreçte Kürt meselesine demokratik çözümler arayan ve isteklerde bulunan diğer örgüt, parti ve fraksiyona da saldırarak bölgenin en etkili örgütü olmuşlardır. Terör örgütü PKK ilk ses getiren terör eylemlerini, aşiretsel yapıya karşı bölgedeki gençlerin ve halkın desteğini almayı amaçlayarak 1979 yılında gerçekleştirerek dönemin milletvekili Mehmet Celal Bucak’ın evine saldırmıştır. PKK bu saldırının ardından güçlenmiştir.¹⁷⁷

12 Eylül 1980 darbesiyle başlayan sıkıyönetim, darbecilerin yerini sivil yönetime bırakmalarının ardından sonra Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde OHAL rejimine geçilmiştir.¹⁷⁸ Örneğin sıkıyönetim zamanında hiç kimse Kürtçeyi resmi dairelerde konuşamamıştır.¹⁷⁹ Zengin doğal kaynaklarına rağmen bölgeye gerekli önemin verilmemesi, bölgedeki feodal sistemin korunması ve halk çoğunluğunun önemsenmemesi sosyal patlamalara neden olmuştur. 12 Eylül Darbesi’yle bu sosyal baskıların üzerine bir de askeri baskı eklenmesi, Kürt halkının sisteme karşı çıkan güçlere daha fazla sempati duymasına yönelmiştir.¹⁸⁰

1980 askeri darbesiyle beraber birçok grup ve örgüt gibi PKK terör örgütü de kadrolarını yurt dışına çıkartmıştır. Bazı dış güçlerin de desteğiyle bölgedeki stratejik ilişki ve kargaşalardan yararlanarak Lübnan’da ve Suriye’de kamplar kurup, kadrolarını askerî ve siyasî olarak eğitmişlerdir.¹⁸¹

---

¹⁷⁷ Detaylı bilgi için bk. Metin Argunhan, **Hamidiye Alayları ile Koruculuk İlişkisi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009.

¹⁷⁸ N. Ekinci, s. 11.

¹⁷⁹ Akdağ, s. 31.

¹⁸⁰ N. Ekinci, ss. 36-37.

¹⁸¹ 20-25 Ağustos 1982 tarihleri arasında, “Suriye’nin başkenti Şam’da yapılan PKK’nın II. Kongresi’nde”, kurulması planlanan Kürt devletinin silahlı bir mücadeleyle “*inşa edilmesi fikri benimsenerek 1983 yılından itibaren eğitim gören militanların eylem yapmak amacıyla Türkiye’ye gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Alınan bu kararlar sonrası Filistinli teröristlerden gerilla taktikleri alan örgüt militanları öğrendiklerini Türk topraklarında uygulamak üzere eğitilmişler ve ardından üstlenecekleri ilk alan olarak seçilen Botan kırsalını tanımak, yöre halkı içerisinde güvendikleri köylerde dar komiteler kurmak, küçük askeri hedefler seçerek keşifleri yapmak, bölgede yaşayan köylü gençlere propaganda yaparak kendi saflarını genişletmek amacıyla çalışmalarına başlamışlardır. Bir yıl sonra 1983 yılında AGİT (Kod) Mahsum Korkmaz önderliğindeki iki grubu, illegal yollardan Türkiye’ye göndermiş, ancak gruplar bir süre sonra geri dönmek zorunda kalarak tekrar Irak’ın kuzeyine çekilmişlerdir.*” PKK tarafından 1984 tarihinde HRK (Hêzên Rizgariya Kurdistan) ve bundan bir yıl sonra 1985 yılında ERNK (Eniye Rizgariya Gelê Kurdistan) kurulmuştur. Bu iki varlığın kurulmasıyla örgüt yavaş yavaş ordulaşmaya gitmiş ve nitekim 1986 tarihinde ARGK (Artêşa Rizgariya Gelê Kurdistan) kurulduğunu açıklamıştır. 30 Ekim 1986 tarihinde Kürdistan Ulusal Kurtuluş

15 Ağustos 1984 yılındaki Siirt Eruh ve Hakkâri Şemdinli baskınları günümüze kadar süren ve on binlerce insanın ölmesine ve yaralanmasına sebep olan saldırıları başlangıcı olmuştur.¹⁸²

1980 yıllarının ortalarında güvenlik güçlerinin sayısı bölgenin bütününde her köyü denetim altında tutabilmek ve koruyabilmek için yetersizdi. Türk kolluk kuvvetleri, etkin iletişimin eksikliği ve ulaşımındaki sıkıntılar yüzünden bazı uzak köy ve kasabalara yönelik PKK saldırıları ve tacizlerini önlemek adına problemler yaşamıştır.¹⁸³

Bu problemler Türkiye Cumhuriyeti'ni güvenlik tedbirleri için bir takım adımlar atmaya sevk etmiştir. 1980'li yıllarda Güneydoğu Anadolu'da baş gösteren terör faaliyetleri karşısında devlet askeri tedbir olarak koruculuk sistemini yeniden uygulamaya sokmuştur. Geçici Köy Koruculuğu Sistemi 1985 Mart'ında yapılan yasal değişiklikle yeniden yürürlüğe girmiştir. Koruculuk sistemi ile sınırları tam belli olmayan, iç güvenlik alanında yeni bir yetki alanı oluşturulmuştur. Bu şekilde Hükümet, Vali'nin ve İçişleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine istenilen miktarda geçici köy korucusu görevlendirme yetkisine sahip olmuştur. Korucular, İdari yönden muhtara, mesleki yönden Jandarma'ya bağlıdırlar.¹⁸⁴

Gönüllü olarak bu işi yapmak isteyenler de silahlandırılmıştır. Bu gönüllüler para almaksızın maaşsız ve yereldeki mülki amirlerin kararıyla işe alınmışlardır.

Köy koruculuğunun özellikleri şu şekildedir:

- Özel üniformaları bulunmaktadır. Bu üniformalar Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullandığı üniformaların aynısıdır. Yani dışarıdan bakıldığında köy korucuları ile Türk askerlerini ayırt etmek mümkün değildir.
- Türkiye Cumhuriyeti devletinin ordusunda kullanılan silahların yanı sıra AK-47 Kalaşnikof Saldırı Tüfeği ve benzeri silahlar kullanılmaktadırlar.
- Devletten maaş almaktadırlar.
- Ordunun düzenlediği sınır içi ve sınır dışı operasyonlara katılmaktadırlar.

Ordusunun kurulması ile PKK ordulaşmıştır. PKK'nın yoğun ve sistematik bir şekilde koruculara yüklenmesi 1987 yılında başlar. Detaylı bilgi için bk. N. Ekinci, s. 52; Akdağ, s. 38.

¹⁸² Argunhan, s. 53.

¹⁸³ Ümit Özdağ, **Türk Ordusunun PKK Operasyonları**, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2007, s. 58.

¹⁸⁴ http://www.jandarma.gov.tr/asayis/Guv_Korucusu_Sistemi.htm.

- Jandarmayla birlikte yol kontrolü ve arazi arama ve taraması yapmaktadırlar.
- Kendi bölgelerine girişe izin verip vermeme yetkisi kullanmaktadırlar.
- Görevleri sırasında meydana gelen vukuatlar da devlet memurunun savunma yöntemlerini izleyen bir yol ile savunmaktadırlar.
- Direkt olarak tabur komutanlıklarına bağlı olarak görev yapmaktadırlar.¹⁸⁵

Bakanlar Kurulu kararıyla Geçici Köy Koruculuğu Sistemi'nin uygulandığı 22 il; "Diyarbakır, Hakkâri, Şırnak, Tunceli, Batman, Bingöl, Bitlis, Mardin, Muş, Siirt, Van, Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Elâzığ, Gaziantep, Iğdır, Kahraman Maraş, Kars, Kilis, Malatya ve Şanlıurfa'dan" ibarettir 27 Haziran 1985 tarihinde uygulamaya geçilen Geçici Köy Koruculuğu Yasası ile 1990'lu yıllarda köy korucularının sayısı 80 bin kadardır. İçişleri Bakanlığı'nın Haziran 2003 verilerine göre Geçici Köy Korucusu sayısı 58.511'dir. Bu rakam 2016 yılında ise 65.487'dir. Bunların 20.204'ü gönüllü olarak koruculuk yapmaktadır. "Köy korucularının sayıları yıllara göre farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklar dönemin siyasi ve güvenlik politikalarına bağlı paralel bir seyir izlemesiyle alakalıdır."¹⁸⁶

Koruculuk sistemi kurulduğu günden bu yana Doğuda ki Terör örgütleriyle etkin bir mücadelede Türk Silahlı Kuvvetlerine önemli derecede katkılarda bulunmuştur. Korucular PKK ile girilen çatışmalarda 2012 tarihine kadar, 1578 şehit, 1765 yaralı vermiştir.¹⁸⁷

Dönemin İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut 16 Mart 1987 tarihinde Hürriyet gazetesine verdiği bir röportajda Koruculuk Sistemi'nin zorunluluktan ortaya çıktığını belirtmiş ve devamında şöyle demiştir.

*"Eşkıya sınırı geçip dağda ve mağaralarda yerleşiyor ve fırsat buldukça köylere ve pusuya düşürebilirse askerlerimize saldırıda bulunuyor. Ayrıca mukavemet görmediği köylerde güçleniyor, yiyor, içiyor. Zorla da olsa bunu yapıyor. Buna engel olabilmek ve köye gelen eşkıyaya karşı koyabilmek için, koruculuk sistemini getirdik."*¹⁸⁸

¹⁸⁵ N. Ekinci, s. 14.

¹⁸⁶ Dilek Kurban, "Bir Güvenlik Politikası Olarak Koruculuk Sistemi", Ed: Ali Bayramoğlu ve Ahmet İnsel, **Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2009, s. 255; Zahir Kızmaz ve M. Seyman Önder, "Köy Korucularının Kürt Sorunu ve PKK Örgütü Konusundaki Görüşleri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 26, Sayı:1, Elazığ, 2016, s. 246.

¹⁸⁷ Kızmaz ve Paker, s. 247.

¹⁸⁸ Hürriyet Gazetesi, 16 Mart 1987. Detaylı bilgi için bk. Ertan Beşe, "Geçici Köy Koruculuğunun Ortaya Çıkışı, İşlevleri ve Hukuki Temelleri Nelerdir?", **ALMANAK**, TESEV Yayınları, 2005.

Dönemin İçişleri Bakanı'nın sözlerinden anlaşılacağı gibi o dönemde köy korucularına ihtiyacın temelinde PKK'ya stratejik manada hâkimiyet kazanmak ve bölgeden PKK'yı temizlemek yatmaktadır.

Özet olarak söylemek gerekirse; Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin (TSK) bölge arazisini tam olarak tanımaması, gece intikallerini 1990'lı yıllara kadar profesyonel olarak gerçekleştirememesi (o zamana kadar ihtiyaç duyulmadığı için), TSK mensuplarının gerilla tipi saldırılarda bulunan PKK terör örgütüyle mücadelede (90'lı yıllara kadar) teknik ve eğitim kapasitesinin düşük olması sebebiyle terör örgütüne karşı koruculuk sistemi geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra koruculuk sistemi, bölge halkının hem mücadeleye destek vermesi, hem de devletin yanında olduklarını göstermeleri açısından önemi çok büyüktür. Aynı zamanda bölge halkı için yeni bir iş istihdamı oluşturulmuştur.¹⁸⁹

2.2.2. Sistemin Yasal Dayanakları

“Köy koruculuk sistemi ilk olarak 1924 yılında çıkartılan 442 sayılı Köy Kanunu'nun 74. Maddesi ile gündeme gelmiştir.”¹⁹⁰ Bu maddede ile köy koruculuğu, “çapulcular ve eşkıya türemiş ise köy halkını yağmadan korumak için köylünün eli silah tutanlardan” ibaret yerel bir teşkilat olarak tanımlanmıştır. Fakat koruculuk sisteminin kurulduğu günden itibaren 1980lerin ortalarına kadar fiilen uygulanmadığı gözlenmiştir.¹⁹¹

PKK terör örgütünün bölgedeki eylemlerini arttırması ve bazı köylerde katliam girişimleri neticesinde Köy Koruculuğu Sistemi asayiş ve güvenliğin sağlanması adına tekrar gündeme gelmiş ve terörle daha etkin bir mücadele için tekrar formüle edilmiştir.¹⁹² 26 mart 1985 tarihinde ilgili kanun maddesinde yapılan bazı

¹⁸⁹ Kızmaz ve Önder, ss. 247-248.

¹⁹⁰ 1924 Köy Kanunu'nun 8. Bölümü'nde Köy koruculuğu ve göreceği işler ilgili üç madde daha vardır. Bunlar; Madde 68-“Köy sınırı içinde herkesin ırzını canını ve malını kıorumak için köy korucuları bulundurulur.” Madde 69-“Her köyde en aşağı bir korucu bulunur. Nüfusu binden yukarı köylere de her beş yüz kişiye bir korucu daha bulunur.” Madde 70-“Korucular ihtiyar meclisi tarafından tutulur ve köy muhtarının vereceği haber üzerine kaymakamın duyurusuyla işe başlar.” Bk. Argunhan, s. 56.

¹⁹¹ İsmet Akça ve Evren Balta Paker, “Askerler, Köylüler ve Paramiliter Güçler: Türkiye’de Köy Koruculuğu Sistemi”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, 2013, ss. 7-8.

¹⁹² Kızmaz ve Önder, ss. 245-260.

değişikliklerle yeniden etkin bir şekilde yürürlüğe girmiştir.1985 te uygulamaya konulmuştur. İlgili maddede şöyle denilmektedir:

*“Bakanlar Kurulunca tespit edilecek illerde; olağan üstü hal ilanını gerektiren sebeplere ve şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin köyde veya çevrede ortaya çıkması veya ne sebeple olursa olsun köylünün canına ve malına tecavüz hareketlerinin artması hallerinde, Valinin teklifi ve İçişleri Bakanlığının onayı ile yeteri kadar geçici köy korucusu görevlendirilebilir.”*¹⁹³

Ayrıca aynı kanun değişikliğince görev süresince ücret ve iâşeleri İçişleri ile Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından belirlenme ve bu bakanlıkların bütçelerinden ödenme kararı alınmıştır. 2007 yılında yapılan değişiklik ile de Geçici Köy Korucu sayısı 40 bin olarak belirlenmiş ve bu sayının yüzde elliye kadar arttırılma yetkisi Bakanlar Kurulu’na verilmiştir.

“29 Ekim 2016 tarihinde 29872 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan 676 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile adı Güvenlik Korucusu olarak” değiştirilmiş, görev alanlarının köy sınırları olduğu fakat gerekli görüldüğü takdirde vali veya kaymakam onayı ile görev alanlarının genişletilebileceği belirtilmiştir.¹⁹⁴

2.2.3. Köy Koruculuğu İçin Aranılan Şartlar

Köy Korucuları Yönetmeliği’nin Görevlendirme ve İşe Alınma İşlemler isimli İkinci Bölümü’nde yer alan “Madde-5 Köy Korucularında Aranacak Genel ve Özel Şartlar” kısmında koruculuk için aranılan şartlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- 1- *“T.C. Vatandaşı olmak,*
- 2- *Türkçe okuryazar olmak,*
- 3- *Askerliğini yapmış olmak,*
- 4- *22 yaşından küçük,60 yaşından büyük olmamak,*
- 5- *Kamu haklarından mahrum bulunmamak,*
- 6- *Bir suçtan dolayı hüküm giymemiş olmak,*
- 7- *Yıkıcı, bölücü ve irticai faaliyetlere karışmamış olmak,*
- 8- *İyi huylu tanınmış bulunmak ve herkesle kavga çıkarmak, sarhoşluk gibi huysuzluklara sahip olmamak,*

¹⁹³ Köy Kanunu (442 Sayılı Kanun) Madde 74, Ek: 026/3/1985-3175/1 md.; Değişik: 7/2/1990-3612/2 Md.

¹⁹⁴ Detaylı bilgi için bk. www.jandarma.gov.tr/asayis/Guv_Korucusu_Sistemi.htm, Erişim Tarihi: 22.07.2017.

9- Görev yapacağı köyde ikamet ediyor olmak,

10- Görev yapmasına engel olacak vücut veya akıl hastalığı veyahut vücut sakatlığı ile özürlü bulunmadığını sağlık raporu ile belgelemek.”¹⁹⁵

Şartlar yönetmelikle belirlenmiş olsa da bölgede korucu bulmak adına bazı imtiyazlara başvurulmuştur. Köy korucusu olanların çoğunluğu okuryazar olmayan ve daha önce birçok suça karışmış ve devlete karşı gelmiş kişilerden oluşmuştur. Bunun sebebi devletin Hamidiye Alayları örneğinde olduğu gibi suça meyilli ya da kural tanımayan aşiretlerden faydalanma isteğidir.¹⁹⁶

Yönetmelikte yer alan şartlar ve korucuların hali kıyaslandığı zaman kanunun sadece kâğıt üzerinde olduğu görülmektedir. Çoğu kez yönetmeliğe uyulmamıştır. Bunun nedeni ise köy korucularının okuryazar olmama ve daha öncesinde suça karışmaları gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca yüz kızartıcı suç işlemiş olan kimseler de korucu yapılmıştır. Keza yalnızca hüküm giyenler köy koruculuğuna alınmadığından yönetmelikle bunun önü açılmıştır. Kimi zaman ihtiyaçlardan ötürü, hüküm giyenler de acil ihtiyaç sebebiyle korucu yapılmıştır.¹⁹⁷

Aşiretlerin ve aşiret reislerinin geçmişteki suçlarının affedilmesi Hamidiye Alaylarının kuruluş aşamasında da izlenen bir yöntemdi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti aşiretlere yaklaşımda bu konuda II. Abdülhamid’e benzer bir yöntem izlemiştir.

1990’lı yıllara gelindiğinde PKK’nın eylemleri ve PKK’ya katılımlar artarak çatışma sayısında ciddi tırmanış göstermiştir.¹⁹⁸ Bunun karşısında Türk güvenlik güçleri araziye yabancılıklarından ve yeterli istihbarat alamamalarından ötürü ciddi sorunlar yaşamıştır. PKK ise etkinliğini arttırmıştır. Devlet yetkilileri bunun karşısında korucu olan aşiretlere daha geniş imtiyazlar tanıyarak etkinliklerini artırmak suretiyle

¹⁹⁵ Bk. Köy Korucuları Yönetmeliği <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4-576&MevzuatTliski=0&sourceXmlSearch=K%C3%83%C2%B6y%20Korucular%C3%84%C2%B1%20Y%C3%83%C2%B6netmeli%C3%84%C2%9Fi#>, Erişim Tarihi, 16.03.2018.

¹⁹⁶ David McDowall, **Modern Kürt Tarihi**, çev. Neşenur Domaniç, Doruk Yayınları, Ankara, 2004, s. 558.

¹⁹⁷ Tapan, s. 99.

¹⁹⁸ 15 Mayıs 1996 tarihinde PKK’nın VI. Kongresi’nde “militanları intihar eylemlerine teşvik etmek için” Öcalan “Ne kadar eylem, o kadar propaganda, ajitasyon; ne kadar eylem o kadar otorite” açıklamasını yapmıştır. Ayrıca terör örgütü 90’lı yılların başında en yoğun eylemlerini yapmıştır. Bu eylemlerin bir kısmı da; Mit-ajan-ihbarcı gibi çeşitli bahanelerle Kürt halkını hedef almıştır. Ancak PKK terör örgütü her ne kadar Kürt halkının savunucusu olduğunu iddia etmiş olsa da örgütün içindeki bazı gruplar mahalli düzeyde düzenledikleri eylemlerle çok sayıda Kürt vatandaşın ölümüne, sakat kalmasına ve yaralanmasına neden olmuştur. Bu eylemlerin bir kısmı da aşiretler arası kan davalarının intikamını almak ve tarafları anlaşmaya zorlamak amacıyla yapılmıştır. Akdağ, ss. 28, 35.

korucu olmak istemeyen ya da vazgeçen aşiretlerin tekrar silahlanmaları ve korucu görevlerine dönmelerini sağlamaya çalışmıştır.¹⁹⁹

Adayların Seçimi ve İşe Alınması ise 2012 senesinde yapılan değişiklikle Madde 6'da anlatılmıştır. Bu maddede ihtiyar meclisi tarafından isimleri belirtilen korucuların kaymakamlığa bildirildiği, bu bildirmede aday korucuların kimlik ibraz belgeleri, öğrenim durumunu gösteren belge, sağlık raporu ve fotoğraf eklendiği ve kaymakamın konuyu değerlendirip uygun görmesi halinde onayladığı ve işe alınma işleminin tamamlandıktan sonra köy muhtarına bilgi verildiği ve köy korucusu olarak işe alınan kimselere kaymakamlık tarafından düzenlenen bir kimlik cüzdanı verildiği belirtilmektedir. Korucuların işe alınması ile ilgili Madde-7 ise korucuların göreve başlatılmaları hakkında bilgi sunmaktadır. Bu maddeye göre *“işe alınma işlemi tamamlanan köy korucusuna tebliği ardından, ihtiyar meclisi tarafından silah, mühimmat, teçhizat, elbise, araç-gereç ve gerekli diğer eşyalar zimmetle teslim edilerek göreve başlatılırlar.”*²⁰⁰

Yönetmeliğin 6. maddesine bakıldığı zaman köy korucusu olacak kişilerin köyün ihtiyar meclisi belirlediği ve bunların kaymakamlara belirtildiği, kaymakamın yaptığı bildirimlerle gerekli evrakların eklendiği ve kaymakamın uygun görmesi halinde de başvuru sahiplerinin korucu oldukları bilgisi vardır. Aşiretlerin köylerde ve homojen oldukları göz önünde bulundurulduğunda köyde yaşayanların da muhtarın da aşiret mensubu olduğu bilgisiyle beraber köydeki ihtiyar meclisi de yine aynı aşiretten ibarettir. Bu doğrultuda kaymakama gidecek olan listenin aşiret tarafından belirlendiği anlaşılmaktadır.

2.2.4. Köy Korucularının Görevleri

Köy koruculuğuna dair görevler 442 sayılı kanuna dayanılarak İçişleri Bakanlığı tarafından yönetmelikle belirlenmektedir. İlk yönetmeliğin yanı sıra 1 Temmuz 2000 tarihli yeni bir yönetmelikle eğitimlerini tamamlayan köy korucuların görevleri belirlenmiştir. Köy Korucuları Yönetmeliği'nin Köy Korucularının Alanı ve

---

¹⁹⁹ Argunhan, s. 71.

²⁰⁰ Madde-7. Bk. Köy Korucuları Yönetmeliği.

Görevleri isimli Üçüncü Bölümü'nde yer alan "Görev Alanı" başlıklı kısmında köy korucularının görev alanları belirtilmiştir. Buna göre;

- 1- *"Köy halkının canına, ırzına, malına ve tasarruf emniyetine tecavüz edenleri belirlemek, bunları takip etmek, köy muhtarlarına ve en yakın jandarmaya en seri vasıtasıyla bildirmek, kaçmalarını, saklanmalarını önlemek, köy halkının ve köyün zabıta görevlilerinin de yardımıyla yakalamak,*
- 2- *Suç işlenirken veya işledikten sonra, henüz izleri kaybolmadan sanıkları yakalamak,*
- 3- *Adli kolluk işleri ile ilgili olaylardan delillerin kaybolmamasını sağlayacak tedbirleri almak,*
- 4- *Yangın, sel, deprem, toprak kayması, çığ gibi afetlerin bilgi edindiğinde, köy muhtarlarına ve en yakın jandarmaya haber vermek,*
- 5- *Köyde bulunan eski hükümlülerin, sabıkalı ya da şüphelilerin iş ve ilişkilerini araştırmak, asker ya da yoklama kaçaklarını takip etmek, bunlar hakkında elde ettiği bilgileri muhtara veya jandarmaya bildirmek,*
- 6- *Bağ, bahçe ve yolları, içme suyu tesisleri ile trafo ve köy orta malları, su kuyuları, su setleri ve kanallarına ve benzeri köy tesislerine yönelik her türlü tecavüzleri önleyecek tedbirleri almak ve bu gibi tesislerin korunmasında genel ve özel kolluk kuvvetlerine yardımcı olmak."*²⁰¹

Bunların yanı sıra korucular idari olarak muhtara, mesleki olarak da köyün bağlı olduğu jandarmaya tabilerdir. Yukarıda belirtilen görevleriyle birlikte yöreyi ve araziye iyi tanıdıkları için güvenlik güçleri ile PKK'ya karşı operasyonlarda köy korucuları ön saflarda bulunmaktadırlar. Araziyi iyi bilmelerinden dolayı köy korucuları PKK'ya karşı yürütülen operasyonlarda büyük katkılar sunmuşlardır. Yönetmeliğe göre korucuların esas görevleri aslında PKK'lı teröristlerin köylerine girişlerini engellemek, lojistik desteğini engellemek gibi olsa da gerçekte askeri birliklerle operasyonlarda yer almak gibi çeşitli görevler olarak PKK'ya karşı her türlü alınabilecek tedbir ve operasyonlara da katılmışlardır.

Ayrıca Özdemir, bölgeyi bilmenin avantajlarını kullanan korucuların PKK'dan ayrılmak isteyenleri Irak'ın kuzeyine kadar giderek teslim alıp getirdiği ifade etmiştir.

²⁰¹<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4576&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=K%C3%83%C2%B6y%20Korucular%C3%84%C2%B1%20Y%C3%83%C2%B6netmeli%C3%84%C2%9Fi>. Erişim Tarihi: 16.03.2018.

Korucuların ve ailelerin PKK'nın kırsalda etki alanını genişletmesini ve hâkimiyet kurmasını engellediği söyleyen Özdemir, Koruculuk Sistemi'nin amacının PKK'nın bölgedeki etkisini kırmak olduğunu aktarmış v bölgede korucu köylerinin olmaması durumunda PKK'nın hâkimiyet kurmasında kolaylık görüleceği, belki de devletin sadece şehirlere sıkışıp kalacağını aktarmıştır.²⁰²

Koruculuk Sistemi efektif bir şekilde işlemektedir. Bunun en bariz kanıtı teröristlerin yorumudur. Terörist başı Öcalan'ın yakalanmadan önce teröristlere verdiği talimatlarda korucularla ilgili sözleri aşağıdaki halde olmuştur:

“Bir avuç çeteyi (korucuyu) sindiremediniz, başıma bela ettiniz. Bugün korucuların yüzünden birçok alana giremiyoruz. Korucuların yüzünden yıllardır Şemdinli'nin etrafında dönüp dolanıyoruz. Hâlbuki Şemdinli gibi bir yer mücadelemiz için en hayati temel bir üs alanı idi.”²⁰³

Yönetmelik'te yer alan Madde-8 gereğince “*köy korucularının görev alanı, görevli oldukları köyün sınırları içinde kalan alandır. Lakin görevler alanları gerektiğinde mülki amir tarafından korucuların görevli oldukları köy sınırları dışında da*” genişletilebilmektedir.²⁰⁴

Bunlara ek olarak Korucuların yetkileri Köy Kanunu'nun 73. Maddesi gereğince “*Korucular silahlıdırlar. Kendilerine karşı gelenler jandarmaya karşı gelmiş gibi ceza görürler*” denilerek garanti altına alınmış ve yetki sınırları şekillendirilmiştir.”²⁰⁵

Köy korucularının aldıkları eğitimler ise; göreve başlamadan önce veya görev esnasında ihtiyaç durumlarında, belirtilen jandarma birliklerinin emrinde eğitime tabii tutulurlar.²⁰⁶

Korucuların bazıları da gönüllü köy korucusu olarak adlandırılmıştır. Söz konusu gönüllü kimseler Köy Kanunu'nun 74. Maddesine göre alınır. Madde aşağıdaki gibidir:

“*Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi, mahsul zamanlarında çapulcular ve eşkıya türemiş ise yağmadan köy halkını korumak için köylünün eli silah tutanlardan lüzumu kadarını gönüllü*

²⁰² Özdemir, ss. 105-106.

²⁰³ Ahmet Cem Ersever, **Üçgendeki Tezgâh**, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2009, s. 82.

²⁰⁴ Madde-8. Bk. Köy Korucuları Yönetmeliği.

²⁰⁵ Köy Kanunu, Madde-73. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>, Erişim Tarihi: 18.03.2018.

²⁰⁶ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4576&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=K%C3%83%C2%B6y%20Korucular%C3%84%C2%B1%20Y%C3%83%C2%B6netmeli%C3%84%C2%9Fi>. Erişim Tarihi: 16.03.2018.

korucu ayırarak bunların isimlerini bir kâğıda yazıp kaymakama götürür. Kaymakamın müsaadesi olursa, bu gönüllü korucular asıl korucularla beraber yağmacılara ve eşkıyaya karşı köy ve köylüyü korurlar."²⁰⁷

1980'li yıllarda etkisiz kalan köy koruculuğunun yeniden uygulanmaya başlanması, PKK'ya karşı güçlü tepkilerin doğmasına neden olmuştur. Zira bu, halkın Ankara'ya destek vermeye hazır oluşunun bir işaretidir.²⁰⁸

2.3. KORUCU OLMA NEDENLERİ

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bireylerin veya aşiretlerin koruculuğu kabul etmelerine neden olan sebepler çok farklıdır. Birçok bölgelerde ki aşiretler geçim sıkıntısı, yoksulluk gibi sebeplerden dolayı maaşlı bir iş sahibi olma ümidiyle koruculuk sistemine dâhil olmuştur. Kimi aşiretler ortak karar alarak koruculuk sistemine girmişlerdir. PKK'ya geçmişten gelen bir düşmanlık, kan davası gibi devam eden davalar neticesinde aşiretler koruculuk sistemine dahil olmuştur. Kimi aşiretler PKK'nın tecavüzlerine ve yaptırımlarına karşı gelmek için kendi güvenliklerini devlet desteğiyle sağlamak adına koruculuk sistemine dahil olmuşlardır. Korucu olan aşiretler devletçi tutumlarını göstererek diğer aşiretlere karşı üstünlük sağlamışlardır. PKK terör örgütünün bölgedeki aşiret mensuplarını infaz girişimleri, koruculuk sistemine katılımı hızlandırmıştır.²⁰⁹

Bu benimseme nedenleri Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki aşiretlerin Hamidiye Alaylarına dâhil olma istekleriyle paralellik taşımaktadırlar.

Güneydoğu Anadolu'da yer alan bir köyde koruculuk sistemine bölge halkının dâhil olmasının sebepleri özetle şu şekilde belirtilmiştir:

1. Ekonomik gerçekler²¹⁰,

²⁰⁷ Köy Kanunu, Madde-74. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>, Erişim Tarihi: 18.03.2018.

²⁰⁸ Özdağ, s. 59.

²⁰⁹ Akça ve Parker, s. 22.

²¹⁰ Bölgede 123 binlere kadar yükselen köy korucusu sayısı atılmalar neticesinde 80 bin civarına inmiştir. Korucuların 23 bin civarındaki bölümünün gönüllü olduğu gerçeğinden hareket edilecek olursa; geriye kalan 48 bin civarındaki koruculara devlet tarafından ücret ödendiği gerçeği ile karşı karşıya kalınmaktadır. Buna karşın Nihat Ekinci geçici köy koruculuğunun ekonomik verimlilik açısından veya işsizliği önleme bazında bölgeye herhangi bir yarar sağlamadığını, tam aksine koruculuk sisteminin ekonomik verimlilik ve üretim oranını düşürdüğünü, köy korucularının çatışmalarda yer alarak yaptıkları harcamaların ise işin külfeti olduğunu, 2006 yılı verilerine göre korucuların devlete

2. Politik tercihler,
3. Savunmasızlık hissi,
4. Güvenlik güçlerinin baskısı,
5. Aşiretlerin güçlü bir statü elde etme isteği,
6. Korucuların imtiyazları,
7. Bunlara ek olarak; bölge halkının canına, malına, namusuna ve arazisine kast etmiş bir terör örgütüne karşı birleşmek ve devlet desteğini alarak ayrıcalık sahibi olmak, devletin kendisine sahip çıktığını bilmek ve bir ordunun parçası olduğunu hissetmek aşiretler için gurur verici olduğu gibi güven verici de olmuştur. Bölge halkının genel olarak Şafii Mezhebine mensup dindar bir halk olması, dinsiz ve inançsız bir terör örgütüne karşı birleşmesi, devletin himayesine girmeleri kaçınılmaz olmuştur. PKK'nın köylerde yapmış olduğu katliamlar, gasplar, tecavüzler kendi halkım dediği Kürt köylerinde bu tür icraatları köy korucularının sayılarını arttırmıştır; çünkü terör örgütünün yaptığı katliamların ağırlığı Kürt halkın yaşadığı köylerdir. Yapılan tecavüzler ve gasplar halkın tepkisini çekmiş ve aynı zamanda kan davalarına yer açmıştır.²¹¹ PKK'nın dinsiz bir örgüt olmasının yanı sıra İslam diniyle alay etmesi, vaatlerindeki gerçekçiliği yansıtmamıştır. Zira dinsiz bir terör örgütü dindar bir halk üzerinde sempati kuramaz. Belki geçici bir korku sağlayabilir. Nitekim devlet bu koruculuk sistemi sayesinde PKK'nın sempatisini ve korkusunu bertaraf etmiştir.

Koruculuk sistemi, ilk başlarda korucuların kendi köy ve çevresinin emniyetini sağlaması hususunda sorumluluk alanları belirtilmiş, bununla alakalı bölgeler tayin edilmişti. Başlarda görev alanları sınırlandırılmışken zamanla çevredeki askeri operasyonlara dâhil edilmek suretiyle görev alanları genişletilmiştir.²¹²

Tapan, koruculuğa en çok ilgi duyanların kan davası olanlar, arananlar ve devletin desteğini almak isteyen ağalar ve aşiret liderleri olduğunu aktarmaktadır. Zira

---

yıllık maliyetinin 227 milyon YTL olduğunu ve bu sistemin sadece bölgenin değil aynı zamanda Türkiye'nin ekonomisine de bir kambur oluşturduğunu iddia etmektedir. Bk. N. Ekinci, ss. 34.

²¹¹ PKK, köylere yönelmelerinin nedenlerini şöyle sıralar: devletin askeri ve siyasi odaklarını tasfiye etmek, köyde devrimci otoriteyi tesis etmek, köyden terörist çıkarmak, köyü Türk askerine karşı savunmak. Bk. N. Ekinci, s. 54.

²¹² Detaylı bilgi için bk. Nur Tüysüz, **Yerel Güvenlik ve Etnik Kimlik: Güneydoğu Anadolu'da Bir Köy Üzerinden Koruculuk Sistemi**, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2011. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

bu şekilde, aranıyorsa hakkındaki aranma kaldırılmakta, kan davalıysa davalı olduğu aşiretlere karşı devletin gücünü arkasına alacak ve diğer aşiretlere karşı üstünlük sağlayacaktır. Zaten köy korucularının silah kullanma şartlarında da belirtildiği üzere gerekli koşullar oluşturulduğunda korucular silah kullanma hakkına ve bundan dolayı yargılanmama haklarına sahiptirler. Köy Kanunu'nun 77. Maddesinin 1. Fıkrasında belirtildiği üzere “vazifesini yaparken kendisine saldıran ve hayatını tehlikeye koyan kimselere karşı hayatını korumak için mecburi olursa silah kullanır.” Koruculuğu kabul eden aşiret devlet yanlısı, etmeyen aşiret devlet karşıtı yani PKK yanlısı olarak algılanmıştır.²¹³

Ali Rıza Özdemir'in “PKK ve Korucular” isimli eseri yukarıdaki açıklamaları destekler niteliktedir. Çalışmasında korucular ile mülakat yapan Özdemir, koruculara “Neden korucu oldunuz?” şeklinde bir soru yöneltmiştir. Korucuların vermiş oldukları cevaplar arasında “örgüt baskısı” cevabı açık arayla baskın çıkmıştır. Özdemir'in korucular ile yapmış olduğu mülakatta korucuların cevapları aşağıdaki şekilde olmuştur:

*“PKK ilk gün geldi, su istedi. Verdik. İkinci gün geldi, ekmek istedi. Onu da verdik. Üçüncü gün geldiğinde oğlumu istedi. İşte onu vermedim. O gün örgütle açık şekilde karşı karşıya geldim. Ailemi ve köyümü korumak için korucu oldum.”*²¹⁴

“Benim evime ilk başlarda örgüt üyeleri gelirdi, ikramlarda bulunurdum. Ancak daha sonra karıma kötü gözle bakmaya başladılar. Ben de örgütle bağımlı koparıp korucu olmaya karar verdim. Bu olay köyde duyulunca köydekiler de korucu oldular.”

Yapılan mülakatta korucunun vermiş olduğu cevaptan da anlaşılmaktadır ki PKK terör örgütü çeşitli köylere gelip zorla erzak ve örgüt üyesi toplamaya çalışmaktadır. Ayrıca teröristler köylülerin namusuna da kast etmişlerdir. Korucular öncelikle köylerini, ailelerini ve namuslarını korumak için ellerine silah almışlardır. Dağ başlarında yaşayan ve güvenlik şartlarının sağlanmasının mümkün olmadığı köylerde korucular, köylerin PKK tarafından lojistik destek merkezi yapılmasını engellemektedirler. Ailelerini, çocuklarını, namuslarını ve mallarını teröre karşı koruyan korucular, nefsi müdafaa yapmaktadırlar. Hatırlanacağı üzere PKK'lı teröristler tarafından bebek, çocuk ve kadınlar da dâhil olmak üzere binlerce sivil vatandaş katledilmiş, binlerce köy yakılmış, kadınlara tecavüz edilmiştir.²¹⁵

²¹³ Tapan, s. 99.

²¹⁴ Ali Rıza Özdemir, **PKK ve Korucular**, Altınpost Yayıncılık, Balıkesir, 2012, s. 26.

²¹⁵ Özdemir, ss. 102-103.

Mehmet Seyman Önder ise “Devlet ve PKK İkileminde Korucular” isimli kitabında korucularla yaptığı görüşmelerde “Koruculuğu neden seçtiniz?” şeklinde soru sormuştur. Önder’e verilen cevaplarda %33,9 oranıyla “devlet baskısı” baskın gelmiştir. İkinci cevap %33,5 ile “ekonomik nedenler” olurken, “PKK baskısı” %24,9 ile üçüncü sırayı almıştır.²¹⁶

2.3.1. Korucu Olmalarında Aşiret Yapısı

Devlet yetkilileri bölgede PKK’nın etkisini kırmak ve bölge halkının PKK tarafından kullanılmasını ve tehdit edilmesini engellenmek için bir güvenlik birimi oluşturmak amacıyla araziye bilen ve aşiret bağlarıyla birliktelik sağlayan bölge halkından yararlanma yoluna gitmiştir. Devletin aşiretlere yönelmesi ve aşiretlerin de olumlu yanıt vermesinin en önemli sebebi, PKK’nın aşiret sistemine karşı olması ve aşiret yapılarını doğuda yok etme çabasına girmesidir. Bilindiği gibi PKK’nın temelinde Marksist bir ideoloji yer almaktadır. Marksist yaklaşımlarda aşiretler, feodal sistemin bir unsuru olarak kabul görmektedir. Marksizm, aşiret reisleri ve ağaları, üretim araçlarını ellerinde tutmakta, köylüleri ve emekçileri sömürmekte olarak görmektedir. Bu sebepten PKK’lılar sadece güvenlik güçlerine değil, aşiretlere de saldırılarda bulunmuşlardır. Aslında PKK terör örgütünün halkın ezilmesine karşı direniş gösteriyormuş gibi davranmalarına karşın, Kürt halkına yaptıkları katliamlar ideolojilerinin hilafına hareket ettiklerinin ispatıdır. Mayıs 1979’da Şanlıurfa ilinin Hilvan ilçesinde Süleyman Ağa aşiretine, Temmuz 1979’da yine aynı şehrin Siverek ilçesinde Bucak aşiretine saldırılar gerçekleştirmiştir. 1979 ve 1980’lerde Batman ilindeki Raman aşiretine, 1985 yılında ise Tatar aşiretine saldırılarda bulunmuşlardır.²¹⁷ Saldırıya uğrayan aşiretler PKK’nın karşısında devlet tarafında yer almışlardır. Aşiretlerin devlet tarafında yer almasının tek sebebi de bu değildir.

---

²¹⁶ Araştırmacı aynı eserde koruculuk yapanların %54,3’ünün halihazırda koruculuğu sürdürmelerinin nedeninin ekonomik gerekçeler olduğunu belirtmiş ve yukarıda yer alan istatistiksel sayılarda ekonomik nedenlerden dolayı koruculuğu kabul edenlerin oranla iki tablo arasındaki farkın %20,8 olduğuna işaret etmiştir. Önder bu farkın koruculuğu kabul etmelerine neden olan “PKK baskısı”, “devlet baskısı” ve diğer aşiretlerle yaşadıkları sorunlar gibi çeşitli etmenlerin zamanla kalktığını gösteren bir unsur olduğunu belirtir. Mehmet Seyman Önder, **Devlet ve PKK İkileminde Korucular**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 80-99.

²¹⁷ Mehmet Ali Birand, **APO ve PKK**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993, s. 93.

Devletin koruculara destek olacakları güvencesini vermesi, PKK'ya karşı korucuların devlet tarafında yer almasını sağlamıştır. Bu sağlama, aşiretlerin devletin yanında olma fikrini geliştirmiştir.²¹⁸ Kendisi de korucu olan Bedran Akdağ aşiretlerin korucu olma isteklerini üç temel sebebe bağlamıştır: Kan davalı aşiretlerin varlığı, ağalığını yitirmiş ağalık sistemi ve feodal toprak ağaları.²¹⁹

Koruculuğun hayata geçirilmesi ve PKK terörüne karşı yerel milis güçlerden faydalanılması düşüncesinin kabul görüp yasallaşmasının ardından kimlere nasıl ve neye göre sorusu oluşmuştur. Devletin aşiretlere yaklaşırken önemseydiği kriter, aşiretlerin; nüfuslarını, yerleşim alanlarını ve devlete olan bağlılıklarını göz önünde bulundurmak suretiyle olmuştur.

İlk korucular 1985 Mayıs'ında Hakkâri'nin Beytüşşebap ilçesindeki Jirki aşiretinin silah almayı kabul etmeleriyle göreve başlamışlardır. Aşiret mensupları devlete bağlı kalacaklarına "dair Kur'an-ı Kerim'e el basıp yemin" etmişlerdir. Bu gelişmelerden sonra Hakkâri'nin önemli aşiretlerinden olan Memxuran ve Goyan aşiretleri de silah alanlar kervanına katılmışlardır. Benzer çalışmalar OHAL bölgesinin en ücra köşelerine kadar sürdürülmüştür. Sağlanan ve sunulan değişik imtiyazlarla insanların korucu sistemine dahil edilme süresi 1988-1989 tarihlerine kadar sürdürülmüştür.²²⁰

Daha önceden de belirtildiği üzere koruculuk çalışmalarında Hamidiye Alaylarının kuruluşunda uygulanan kurallar ve süreç aynı halde tekerrür etmiştir: Koruculuğu kabul ettirmek için suçların affı, Kuran'a el bastırmak ve devletin üst makamlarında itibar görmek ve hediyeler sunmak bu benzerlikler arasındadır. Aşiretlere koruculuk teklifleri götürülürken hem aşiret raporlarında belirtilen sicilleri hem de yerel koşullar ve çelişkiler dikkate alınarak seçilmişlerdi. PKK'ya karşı verecekleri mücadele sayesinde devletle barışacaklar ve yeniden rüştlarini ispatlayıp, iktisadi ve siyasi alanda itibar sahibi olacaklardı. Yani merkezi otorite Hamidiye Alaylarında olduğu gibi otoritesini tesis etmek için yine aşiretleri yörede güç haline getirmiştir.

Kundakçı'ya göre devlet ile terör örgütü PKK arasında kalan aşiretler devletin kararlılığını ve gücünü gördükten sonra, devletin yanında yer almışlardır. Kundakçı,

²¹⁸ Hasan Kundakçı, *Güneydoğu'da Unutulmayanlar*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, s. 68-69.

²¹⁹ Akdağ, ss. 48-52.

²²⁰ Aydar, s. 179; N. Ekinci, s. 21.

devletin yanında yer alıp koruculuğu kabul eden aşiretlerin devlet tarafından korunduğunu ve bazı imtiyazlara sahip olduklarını söylemektedir.²²¹ Bölgedeki büyük aşiretlerin PKK'ya karşı birleşmeleri ve PKK'ya karşı silahlanıp savaş açmaya hazırlanmaları ve böylelikle terörü bölgeden uzaklaştırabilir fikrinin hâsıl olmasıyla oluşan dayanışma aslında aşiretleri devletin kendi himayesine alması ve onları istihdam etmelerinden başka bir şey değildir. Üst düzey kamu görevlilerinden olan Kundakçının bu ifadeleri, devlet-aşiret politikalarının anlaşılması açısından önemli ipuçları vermektedir.

Kürt aşiretleri, kendi içlerine kapanık sosyo-politik topluluklardır. Bu topluluğun en önemli amacı, kendi yaşamsal çıkarlarını dış saldırılara ve tehditlere karşı korumaktır. Aşiretlerde akrabalık duygusunu kan bağından daha güçlü bir unsur olarak kendisini gösterdiği²²² dikkate alındığında korucuların ifadeleri anlam kazanmaktadır.

Aşiretlerin ayakta kalabilmeleri sürekliliklerinin devam edebilmesi için üyelerinin birbirleriyle iyi geçinmeleri gerekmektedir. Çatışmalar bu bağı etkiler ve zayıflatır. Aşiret üyelerinin birlikte hareket etmeleri ise bu bağı güçlendirmiştir. Korucu olma nedeni olarak, aşiret üyesi olmaları ve kararların ortak alınıp uygulanması noktasında birlikte hareket etmeleri olmuştur. Korucular genelde aşiret olarak birbirlerine bağlı olduklarını, eğer bir karar alınacaksa birlikte meşveret ettiklerini ve karara bağlı olarak hareket ettiklerini, bu şekilde aşiretlerinin ve kendi varlıklarının korunmasını ve hayatta kalabilmelerini sağladıklarını belirtmişlerdir.

Tek başına korucu olmak ile aşirete bağlı olarak koruculuğa girmek elbette çok farklıdır. Arkalarında aşiret gücü olan korucular daha ziyade kendilerini güvende hissetmişlerdir. Zaten aşiret köyleri ya koruculuğu kabul etmiştir ya da etmemiştir. Bu olay ya devletin yanında olduklarını aşiret olarak kabul ettiklerini ya da reddettiklerini işaret etmektedir. Münferit olarak kabul eden ya da reddeden aşiretle hareket etmeyen nadiren olmuştur. Yani Doğu'nun temelini oluşturan aşiretler, aynı zamanda PKK için büyük bir sorun demektir.

Bazı korucuların, aşiret kararı gereği korucu olmalarının nedenlerinden bir diğer nedeni husumetli oldukları aşiretlere karşı devlet imtiyazıyla kendilerini daha

---

²²¹ Kundakçı, s. 157.

²²² Abdulla, s.77.

güçlü hissetmek ve kendi güvenliklerini sağlamaktır. Bir aşiret üyesinin herhangi bir dış saldırıya maruz kalması durumunda, aşiret üyeleri intikam almakla yükümlüdür. Aksi halde, akrabasının intikamını almayan aşiret üyesi, hem kendi aşireti içerisinde, hem de halk nezdinde itibarsızlaşmaktadır.²²³

Köyleri yağmalanan veya saldırıya uğrayan aşiretler de birlik olup PKK belasına karşı koruculuğu seçmişlerdir. Devletin de kendi yanlarında olduğunu bilmek onlara güç vermiştir. Bu şekilde korucu olanlar zamanla aralarında husumet çıkan korucu olmayan aşiretlere karşı üstünlük sağlamış, bu da netice olarak diğer aşiretlerinde koruculuğu seçmelerine sebep olmuştur.

Aşiret ile koruculuk sistemi arasında bir ilişkinin dört ana ekseninde gerçekleştiği anlaşılmaktadır:

1. Husumetli oldukları diğer aşiretlere karşı durabilmek için güç birliği oluşturma: Rakip veya düşman olan aşiretlerden güçlü olanlar, diğer aşiretlerin otlak ve meralarına, su kaynaklarına el koyabilmekte hatta bazen hayvanlarını gasp etme veya kızlarını kaçırma gibi eylemlerde bulunabilmektedir. Bu aşiretlerden birinin herhangi bir nedenle koruculuğu kabul etmesi durumu, bu aşirete hem gelişkin otomatik tüfeklere sahip olması, hem de diğer aşiretlere karşı devletin yetkisini arkasına almış olması imkânını tanımaktadır. Bu nedenle, rakip aşiretler de aynı yöntemle başvurarak korucu olma yoluna gidebilmektedir.
2. PKK saldırılarına karşı devletin gücünü ve desteğini arkasına alma: Bazı aşiretler PKK saldırılarına maruz kalmışlardır. Bu saldırılara karşı aşiretler devletin gücünü ve desteğini arkalarında hissetmek istemiş ve bu nedenle korucu olmuşlardır. Koruculuğu kabul ederek hem devletten silah almış hem de devletin güvenlik birimlerini arkalarına almışlardır.
3. Devlet bürokrasisinden faydalanabilme: Kent merkezlerine uzak bölgelerde ikamet eden aşiretler, köylüler, kamu hizmetlerinden faydalanma konusunda önemli güçlükler yaşamaktadır. Elektrik, yol, su gibi alt yapı hizmetlerinden, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerden yeterince faydalanamamakta, bazı bürokrasiyi yeterince bilmediklerinden diğer kamu hizmetlerinden çoğu zaman faydalanamamaktadırlar. Karakolların kurulduğu korucu köylerine yol ve elektrik gibi alt yapı hizmetleri ulaştırılmış, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği genel

---

²²³ Gökalp, s. 46.

Sekreterliğinin 07.10.1993 tarih ve ÖZL. BR 25-93/1580 sayılı yazıyla valiliklere gönderdiği emirle de korucuların bürokratik işlemlerin hızlandırılması sağlanmıştır.²²⁴

4. Siyasi getirim sağlama: Bazı aşiretler, siyasi yapılanmalar ile doğrudan ilişki içinde olmuşlardır. Siyasi partiler açısından aşiretler, yönlendirilebilir olan kitlesel oy olarak değerlendirilmişlerdir. Bu nedenler aşiretlerin ileri gelenleri siyasi partiler tarafından milletvekilliklerine veya belediye başkanlıklarına aday gösterilebilmiştir. Karşılıklı çıkar ilişkisi içerisinde siyasi partiler kitlesel oy almış, aşiretler ise milletvekillikleri ve belediye başkanlıkları olarak siyasi getirim sağlamışlardır.²²⁵

Aşiretlerin kuruluş aşamasında gözetilen bir diğer husus ise etnik ve mezhepsel çelişkiler olmuştur. Örneğin Erzincan, Sivas ve Tunceli gibi yerlerde yaşayan Alevi aşiretlerin karşısında Sünni aşiretler korucu olmuşlardır. Kars'ta ve Iğdır'da ise Azeriler, Bingöl ve Diyarbakır şehirlerinde ise Zazalar silahlandırılmışlardır. Ayrıca Van bölgesinde dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından Erciş'e yerleştirilen Afganlardan ve Kırgızlardan da korucu olarak fayda sağlanmıştır. 180 Afgan vatandaşı silahlandırılarak korucu yapılmış ve atlı korucu birliği oluşturulmuştur.²²⁶

Bölgede PKK terör örgütüne karşı mücadelede tamamı olmamakla birlikte, birçok aşiretten köy korucusu bulunmaktadır. Bu aşiretlerden ve ailelerden bir kısmı şöyledir: Batman: Raman, Habizbiniler, Bingöl: Zıkti, Tavus, Sivan, Solhan, Gilbe, Diyarbakır: Azizogulları, Hakkâri: Pinyanişi, Herki, Ertuşiler, Jırkiler, Mamhuran, Goyan, Gıravı, Beyzadeler, Zeydanlar, Dostkiler, Mardin: Almazlar, Kahramanlar, Şükran, Neceran, Amerekani, Beycirmanlar, Alikan, Muş: Bildiriler, Brukanlar, Badikan, Hıyan, Sason, Siirt: Beycirmanlar, Alikan, Şanlıurfa: Bucaklar, İzollar, Karakeçililer, Badıllılar, Şırnak: Gevdanlılar, Tayanlar, Kejan, İsperti, Zevkan, Batuyan, Tatarlar, Beycirmanlar, Kiçan, Mala Bayre, Van: Müküslüler, Şerefhanlar, Alanlar, Gevdanlılar, Piranlar, Şidanlar, Takori, Mukuri, Ezdinan, Gırayanlar, Şidan, Brukanlar, Ertuşiler, Boti, haviştan, Özbekler, Milan, Şemsikanlı. Bu liste, koruculuk yapan aşiretlerin tamamını kapsayan bir liste değildir, ancak önemli bir kısmı listeye dâhil edilmiştir. Diğer taraftan bu aşiretlerden Şidan aşireti gibi birkaç tanesi bir süre

²²⁴ Nihat Ekinci, **Pimi Çekilmiş Bomba**, Do Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 53-54.

²²⁵ N. Ekinci, s. 30.

²²⁶ Tapan, s. 119.

koruculuk yapmış, fakat daha sonra silah bırakmıştır. Büyük bir kısmı ise halen koruculuk yapmaya devam etmektedir. Bu aşiretlerin tamamının korucu olduğu anlaşılmamalıdır. Koruculuğu kabul etmeyen bazı kabileleri de bulunmaktadır. Ayrıca bölgede herhangi bir aşirete mensup olmayan ve sadece millî bilinç ile görev alan çok sayıda korucu da bulunmaktadır.²²⁷ Önder'in yaptığı araştırmada korucuların %66,1 koruculuğu bireysel olarak seçerken, %33,9'u aşiret karar alarak korucu olmuşlardır. Araştırma bulgularına göre şimdiki korucuların 1/3'ü aşiret kararı alarak korucu olmuşlardır.²²⁸

Kısacası söylemek gerekirse, 1997'lerde beş farklı korucu grubu oluşmuştur:

1. Teröre karşı devletin silahlı kuvvetleriyle ortak hareket etmek isteyenler; çoğunlukla terör mağduru aşiret mensupları,
2. Ekonomik sebeplerle korucu olanlar,
3. Korucu olarak imtiyaz sahibi olmak ve diğer aşiretlere karşı üstünlük sağlamak isteyenler,
4. Zorunluluk hissedenler,
5. Devletin lojistik manada destek almasında sakınca görmediği kişilerden oluşan korucu grup.²²⁹

2.4. KORUCULAR VE KÜRT SORUNU

PKK'nın tekrar silahlı eylemlere başladığı 2005 yılında Türkiye'nin Kürt politikası değişmiş, güvenlik politikaları tamamen bir kenara itilmese de sorunun temel odağı olmaktan çıkartılmıştır. Güvenlik politikalarına paralel olarak Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) yaptığı "Kürt Açılımı"²³⁰ ile insan hakları ve kültürel haklar konusunda çalışmalar yürütülmüştür. 2005 yılından sonra Kürt meselesi

---

²²⁷ Özdemir, ss. 36-37.

²²⁸ Önder, s. 92.

²²⁹ Akdağ, ss. 61-62.

²³⁰ Demokratik Açılım olarak da bilinen bu süreç zarfında devletin resmi yayın organı TRT'nin radyosunda 2004 yılında ilk kez Kürtçe yayın yapılmış, 2009 yılında tam zamanlı Kürtçe yayın yapan TRT-6 hizmete girmiştir. 2009 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi'nde Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı kurulmuştur. Fakat devletin bu adımına karşı terör örgütü Diyarbakır-Sur, Şırnak-Cizre ve Mardin-Nusaybin gibi çeşitli bölgelerde 2015 Haziran Türkiye genel seçimleri ardından PKK mensupları sık sık yol kesip araç yakmış, şantiyeler basmış ve sokaklarda bomba-mayın tuzaklı hendekler kazmıştır. Yaşanan bir takım gelişmeler sonucunda Türk devleti silahlı kuvvetlerine emir vererek 24-25 Temmuz 2015 tarihinde "Hendek Operasyonları"nı başlatmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin çözüm sürecinde atmış olduğu adımlar ne yazık ki terör örgütünün bitmek bilmeyen eylemleri sebebiyle sonuçsuz kalmıştır.

açısından yaşanan politik değişim, kamuoyundan farklı tepkiler almıştır. Bazıları bu durumu büyük bir gelişme olarak görmüş, bazıları herhangi bir değişimin olmadığını ifade etmiş ya da başlangıç olarak olumlu olduğunu ama daha büyük adımlar atılması gerektiğini savunmuştur. Kürt meselesi açısından yaşanan değişimlere yönelik, hem devletin güvenlik birimi, hem de birer Kürt olarak köy korucularının değerlendirmeleri önemlidir. Çünkü korucuların değerlendirmelerinde de bir bölünmüşlük mevzu bahistir. Çoğunluğu gelişmelerin olumlu olduğunu belirtirken bir kısmı ise herhangi bir değişim olmadığı görüşünü savunmuştur.²³¹

Sınırlı sayıda korucu ise geçmişe nazaran gelişmelerin olumsuz yönde izlediğini düşünmektedir. Bu koruculara göre Koruculuk Sistemi'nin oluşturulduğu 1985 yılı ile günümüz arasında Kürt meselesi açısından herhangi bir gelişme yaşanmamıştır: 1980'lerde Kürt sorunu ülkenin gündemini işgal eden önemli bir sorun niteliğinde olmuştur. Fakat günümüzde Kürt sorunu önemini yitirmiştir. Siyasetin gündeminden düşmüştür. Korucular bu durumu daha çok güvenlik boyutuyla değerlendirmişlerdir. Çatışmaların sıklaştığı, bu çatışmalarda ölenlerin sayısının arttığına dikkat çeken korucular, hükümet tarafından atılan adımların çözüme yönelik olmadığını söylemişlerdir. Zira çatışmaların sonlanmasına ve ölümlerin önüne geçilmesine yönelik çözümlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak olumsuz yönde gelişim seyrettiğini ifade eden korucuların nasıl bir çözüm getirileceğine dair bir görüşleri de yoktur. Bunlardan bazıları tarafından Kürt meselesinin varlığı kabul edilmemekte, olaya terör sorunu olarak bakılmaktadır. Bazı korucular, sorunun çözülememesinden kaynaklı olarak örgütün her geçen gün daha fazla taraftar topladığını, bunun önüne geçilebilmesi için devletin Kürtlere bazı haklar tanıması gerektiğine değinmişlerdir.²³²

Kürt meselesinin mevcudiyetini kabul edenlerin sayısı yüksek olsa da böyle bir sorunun olmadığını dile getirenlerin sayısı azımsanmayacak ölçüdedir. Bazı korucular Kürt sorununun çok eskilere dayandığını iddia etmişlerdir. Bir kısım korucular sorunu kabul etmekle birlikte Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetinin sorunları çözme adına önemli adımlar attığını vurgulamıştır.²³³

---

²³¹ Önder, ss. 120-121.

²³² Önder, ss. 123-124.

²³³ Kızmaz ve Önder, s. 250.

Korucular Kürtlerden oluşmaktadır. Fakat PKK terör örgütü teşkilat ve bireyleri pek çok ülke vatandaşlarından müteşekkildir. Terör örgütü üyeleri Kürtlerden oluşmamaktadır ve ne Kürtlüğü ne de Kürt meselesini temsil edebilirler. Bu konudaki muhatap alınması gereken kişiler teröristler değildir. Koruculuk Sistemi'nin oluşturulması ve ihtiyacı, PKK terör örgütü ile oluşmuş gerçeği bir yana konulursa, Kürt meselesinde çözüm odağı koruculuk yapan ve terörden etkilenen Kürt vatandaşları bağlamında olmalıdır. Kürtlerden oluşan korucular da bu terör karşısında savunma mekanizması olan Koruculuk Sistemi'nin daimi olmasını istemektedirler. Fakat bazı korucular Koruculuk Sistemi'nin sonlanması arzulamaktadırlar. Lakin PKK terörü sonlanmadan ve bu terör örgütü tamamen fes edilmeden Koruculuk Sistemi'nin kaldırılması yanlış, mümkün değildir. Korucuların bu husustaki farkındalıkları oldukça fazladır.

Çünkü eğer koruculuk kaldırılacak olursa; korucu aileler ve aşiretler açık hedef haline gelecek, PKK'ya karşı savunmasız kalacak ve ölüme terk edileceklerdir. Güvenlik zaafının oluşmasından ötürü bir kısım insan PKK'ya itaate zorlanacak, itaati reddedenler saldırılar karşısında kendi başlarına silahlanacaktır. Bundan dolayı kontrol altında tutulan güç kontrolsüz hale gelerek örgüt yanlısı aşiretler ile bir başına bırakılan eski korucu aşiretler çatışacaklardır. Bu bölgede daha ciddi boyutta güvenlik zafiyetlerinin ve çatışma ortamının mevcudiyeti anlamını taşıyacaktır. Diğer yandan ise bu sistemden vazgeçilmesi PKK'nın gücünü arttırmasına sebebiyet verecektir. Zaten sistem terör örgütünün gücünün kırılması adına gün yüzüne çıkartılmıştır.

2.4.1. Korucuların Kürt Sorununa Yaklaşımı

Kürt meselesine korucuların yaklaşımına dair Zahir Kızmaz ve M. Seyman Önder tarafından kaleme alınan “Köy Korucularının Kürt Sorunu ve PKK Örgütü Konusundaki Görüşleri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma” isimli araştırma bizlere önemli bilgiler sunmaktadır.

Korucular, böyle bir soruyla yüzleştiklerinde hem konuyla birebir muhatap olan, hem devlet tarafında olan, hem de bu sorunu değerlendirecek olan kişilerdir. Bir kısım korucular Kürt sorunu için bazı sebepleri göstererek var demişler, bir kısmı

fikirlerini beyan etmekte kararsız kalmışlar, bir kısmı da böyle bir sorunun olmadığı konusunda fikirlerini beyan etmişlerdir.

Kürt sorununu kabul eden korucuların araştırmacılara verdikleri cevaplardan birkaçı şu şekildedir:

“Evet, elbette bir Kürt sorunu var. Kürtler bazı haklardan yoksun bırakıldılar ve bu durum Cumhuriyet’ten beri devam ediyor. Kürtlerin hakları konusunda bazı iyi gelişmeler yapıldı. Eğer bu iyi gelişmeler devam ederse ve bölgenin ekonomik gelişimi için bir seferberlik bağlatılırsa bu sorun çözülür sanıyorum. Hükümetin bu konuda birtakım çabaları var ve bunlar olumlu şeyler, ama yetersiz. Hükümetin biraz daha kararlı olması gerekmektedir.”²³⁴

Yukarıdaki alıntıda Kürt sorunu olduğu hatta cumhuriyetin kuruluşundan bu yana devam ettiği ve bu sorunların hükümet tarafından ele alınıp olumlu gelişmeler eşliğinde çözüme kavuşturulmaya çalışıldığı ama yetersiz kalındığını, ayrıca ekonomik olarak ta bu coğrafyanın desteklenmesi gerekliliğini de savunmuşlardır.

Mülakat yapılan bir diğer korucu ise Kürt meselesinin varlığı ile ilgili sorulan soruya aşağıdaki gibi cevap vermiştir.

“Evet, bana göre Kürt sorunu vardır. Ancak bu sorun, örgütle, silahla çözülebilecek bir sorun değildir. Bu işe siyasetler ve aydınlar ancak bir çözüm bulabilir. Hükümeti bu konuda destekliyorum. Bu yönde önemli çabaları söz konusudur. Ancak onların önüne geçen ve çözüme engel olmak isteyen bazı çevreler var. Bunlar, rantları ve çıkarları için çaba gösteriyorlar.”²³⁵

Bu alıntıda, bir Kürt sorunundan bahsedilmekle birlikte, sorunun terör örgütüyle, silahlı çatışmalarla çözüm bulamayacağı, özellikle siyasal ve demokratik yollarla çözülebileceği hususunu deklare etmiştir.

Hiç şüphe yok ki Kürtleri ilgilendiren sorun açıkça ifade edilememiştir. Kimse kendi babasının malını ele geçirmek için dağa çıkmaz, dağa çıkana da yardım etmez. Madem Devlet babadır, ortada bir sorun varsa konuşarak halledilebilir. Zaman gösterdi ki PKK’nın bu sorunu çözer gibi yapması bazı safdil Kürtleri kandırmıştır. Âmâ hata yaptıklarını maalesef acı kayıplarla anlamışlardır.

Üçüncü görüşmeci ise mevcut soruya “Elbette bir Kürt sorunu vardır. Dilimiz ve kültürümüz yasaklanmış. Dilimiz kaybolmaya yüz tutmuş, çocuklarımız ne Kürtçeyi nede Türkçeyi tam konuşabiliyor. Diğer ülkelerdeki Kürtlerde hesap edilerek bu soruna çözüm aranmalıdır. Sadece Türkiye’deki Kürtler açısından bakılmamalıdır. Hükümet Kürt meselesini, temel sorunlarına değil de daha hafif sorunlarına yönelik

---

²³⁴ Kızmaz ve Önder, s. 250.

²³⁵ Kızmaz ve Önder, s. 251.

*tavizler vererek sakinleştirme yoluna gidiyor. Âmâ bu durum ileride daha büyük sorunlara neden olacaktır” şeklinde yaklaşmıştır.*²³⁶

Aslında bu açıklamalar korucuların değil de sanki PKK’nın ağzıyla dile getirilmiştir. Şu an beş yaşındaki bir Kürt çocuğu ile 75 yaşındaki bir Kürt anlaşabiliyorsa dil konusunda bir sorun olduğu söylenmemelidir. Kürtçenin rahat konuşulamaması, yasak edildiğinin iddia edilmesi bazı korucular tarafından dile getirilmiştir. Lakin bunu söyleyen korucu için “Acaba köyünde Türkçe mi konuşuyor?” sorusu akıllara gelmektedir.

Genelde Kürtçenin yasaklanması konusunda yoğunlaşan Kürt sorunu aslında Cumhuriyet döneminden beri süregelen ikinci sınıf vatandaş muamelesi görme yönünde de PKK’nın üzerinde yoğunlaştığı bir propaganda aracı ve sloganı olmuştur. Örgütün, Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin 2012 yılında ortaya koyduğu çözüm sürecindeki performansını da uyutma politikası olarak değerlendirmesi olmuştur.

Son yıllarda bu tür sorunlara silahla değil siyasal manada çözümlerle yol bulunacağı kanaatleri hâkimdir. Kürt sorunu denince, genelde anadilde eğitim ve federal bir yönetim akla gelmektedir. Korucuların, bu iki içerikle alakalı görüşleri farklılık göstermektedir. Çoğunluğu anadilde eğitime federal yönetimden daha olumlu yaklaşım göstermiştir. Diğer bir ifade ile federal yönetim talebi anadilde eğitim talebine nispeten daha az arzulanmaktadır. Konuyla ilgili taleplerin bazıları aşağıdaki gibidir:

*“Benim çocuklarımın ve bundan sonra gelecek nesillerin dillerini bilme, öğrenme ve öğretme hakları vardır. Bu hem dinî hem insanî, hem de İslami yönden meşrudur. Özerklikten istenen, federatif bir yönetim ise buna gerek olmayabilir. Âmâ her şeyin merkezden kontrol edilmesine de gerek yoktur. Bazı konularda merkezi yönetim yönetimin kararını beklemek gereksizdir.”*²³⁷

Bu alıntıda Kürtçe talebi, federal bir yapıya göre daha çok arzulanmaktadır. Burada düşünülen ve arzu edilen federal model, daha çok yerel yönetimlerin yetkilerinin güçlendirilmesidir.²³⁸

Aslında anadil talebiyle özerklik arasındaki bağlantı, PKK’nın zorlamasıyla halk tarafından istenen bir olgu gibi yansıtılmaktadır. Yani özerklik talebini ekser korucularda talep edilmiyormuş gibi görünse de anadildeki yaşanan problem (ki

---

²³⁶ Kızmaz ve Önder, s. 251.

²³⁷ Kızmaz ve Önder, s. 251.

²³⁸ Kızmaz ve Önder, s. 252.

bölgelerinde herkes rahatça kendi dilini konuşabilmekte) özerklikle bağdaştırılmaktadır.

2.4.2. Kürt Sorununun Varlığını Reddeden Korucular

Kürt meselesi olarak bilinen sorunun tamamen dış mihraklardan kaynaklandığını ifade eden birçok korucu, müzakereler neticesinde dağdan inmelerin artacağını savunmuşlardır. Daha önceden de bahsedildiği gibi Kürt sorunu olarak nitelendirilen sorun daha çok dil ve özerklik konularında hassasiyet arz etmiştir. Böyle bir sorunun olmadığı yönünde tavırlarını koyan Kürtlerin genelinin Tatar aşiretine mensup oldukları görülmektedir.

XIV. görüşmeci bu konu ile ilgili şöyle demektedir:

“Kürt sorunu diye bir sorun yoktur. Köyümüzde etnik çeşitliliğe rağmen herkes dilini kullanabiliyor. Kürtçenin kullanılmasına engel şey nedir yani. Ayrıca anadilde eğitim diye tutturmuşlar. Benim dilimde eğitim verilse de ben, çocuğumun eğitim dili Türkçe olan bir okula gönderirim. Çünkü öyle bir eğitim olmazsa iyi bir eğitim olamaz ve eğitimi ilerletme imkânı da bulamaz. Demokratik özerklik komsunda haksızlar. Eğer öyle bir yapı oluşturulursa ülke bölünebilir. Hem bu yapı içerisinde kim kendini ifade edemiyor ki? Herkes ifade edebiliyor. O zaman buna ne gerek var.”²³⁹

Anlaşılabacağı üzere konuşmacı Tatar kökenli olup Kürt sorununun olmadığını söylemekte ve anadilde eğitim ile özerklik taleplerini de reddetmektedir.

Kürt sorununu tamamen yok sayan yaklaşımlar var. Bu grupta yer alan korucular, kendi dillerini rahatça kullanabildiklerini, etnik temelde bir kimlikle sorun yaşamadıklarını ileri sürmüşlerdir. PKK’nın 30 seneden fazla yapmış olduğu eylemlerin haklı bir gerekçesi olmadığı yönünde açıklama yapmışlardır. Sorun aslında PKK üzerinden dış ülkelerin Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirme çerçevesinde geliştiğini bildirmişlerdir. PKK’nın aslında kendisinin bir sorun olduğunu dile getirmişlerdir. Onlar için PKK, Türkiye’yi bölmek ve İsrail ve Ermenistan gibi ülkelerin emellerine ulaşmak için kullanılan bir araçtır. Aynı zamanda Kürt sorununu ekonomik olarak değerlendirmişlerdir. Yani PKK bu konuyla hiçte alakalı değildir. Bölgenin ekonomik olarak geri kaldığı yönünde hemfikir olmuşlardır. Bölgede istihdam artırılması gerektiğini savunmuşlar. Bunun için devletin daha fazla bu topraklarda yatırım yapması gerektiği ve ekonomik olarak daha

---

²³⁹ Kızmaz ve Önder, s. 253.

fazla hizmet etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Böylelikle sorunun en aza indirileceği konusunda hemfikir olmuşlardır.

Yani bu korucu grubu Kürt sorununu reddetmiştir. PKK'nın başlı başına bir sorun olduğunu ifade etmişlerdir. PKK'nın Kürt ve sorunlarıyla alakalı olmadığını savunmuşlardır. Varsa bir sorun devletin çözmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Nitekim bölgeye ekonomik destek adımlarının atılması icabında yatırımların ve iş istihdamını arttırılmasını istemişlerdir. Özerklik konusuna tamamen bölücülük ve ayrıştırma olduğunu savunmuşlar, böyle bir şeyin dış kuvvetler tarafından PKK'yı kullanarak emellerine ulaşmayı hedeflediklerini belirtmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde anadilde eğitim ve demokratik özerklik taleplerinin devletin birlik ve beraberliğine zarar vereceği kaygısına sahip oldukları görülmektedir. Korucuların ülke savunmasında paramiliter bir kuvvet olduklarını düşünmeleri özerkliği tanımadıkları ve istemedikleri yolunda tavırlarını netleştirmiştir. Eğer özerklik gerçekleşirse kendilerinin PKK tarafından cezalandırılacağı gerçeği devlet tarafında hareket etmelerini ve bulunmaları gerektiğini ve bu ordunun bir parçası oldukları fikirlerini arttırmıştır.²⁴⁰ PKK ve korucular arasındaki uzun zamandan beri oluşan çatışmalar ve PKK'nın gerçekleştirdiği infazlar korucular arasında da ciddi bir endişe meydana getirmiştir.

Kürt sorununun varlığını reddeden korucuların arasında üç farklı yaklaşım söz konusudur. Birincisi, bu sorunu tamamen reddeden, bu yüzden de herhangi bir sorun olmadığı için herhangi bir çözüme ihtiyaç duymadığını söyleyenlerdir. Bu fikirde olanlar sorunsuzca dillerini kullanabildiklerini, teröristlerin ülkeyi bölmek için dış kuvvetler tarafından kullanıldıklarını savunmuştur. İkinci yaklaşımı telaffuz eden korucular ise bunun tamamen dış güçlerin Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirmek için oynadıkları bir oyunun sonucu olduğunu söylemişlerdir. Üçüncüsü ise ekonomik bir sorun. İstihdam ve yatırımın alakalı.

Sonuç olarak; Kürt sorunundan ziyade, dış ülkelerin emellerini gerçekleştirmek için PKK'yı maşa olarak kullandığı, PKK'nın başlıca bir sorun olduğu, Anadilde eğitimin gerçekte rağbet görmediği, Kürtlerin çocuklarını Türkçe öğretmeye daha fazla rağbet gösterdiği, özerklik fikrinin ise PKK ile bir hesaplaşma neticesinde yalnız kalabilecekleri endişesinden ötürü benimsenmediği, bölgesel

---

²⁴⁰ Kızmaz ve Önder, s. 254.

yatırımlara teşvikin arttırılarak iş istihdamlarının oluşturulması ve arttırılmasının Kürt sorununu çözebileceği, doğuda herkesin kendi dilini kullanmada özgür olduğu, Kürt sorunun aslında PKK tarafından Kürtlere yönelik şiddet içeren bir çatışmadan ibaret olduğu ve kendilerinin devletin bir parçası olduklarını zikretmişlerdir.

2.5. KORUCULUK SİSTEMİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI

Geçici Köy Koruculuğu, Cumhuriyet yönetiminin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde merkezileşme mücadelesinin askeri boyutudur. Önder, PKK'yı daha önceki Kürt isyanlarından farklı olarak aşiret tipi mücadeleden ziyade gerilla tipi mücadele yapan bir örgütsel yapı olarak tanımlamış ve aşiretlere karşı nizami askeri mücadelenin başarılı olabildiğini ancak bu gerilla tipi mücadeleye karşı yeni bir askeri mücadele yöntemlerinin geliştirildiğini ve Geçici Köy Koruculuğun da bunun bir parçası olduğunu açıklamıştır.²⁴¹

Yasal dayanaklarının lafzından da görüldüğü gibi Geçici Köy Koruculuğu bir iç güvenlik teşkilatıdır. Bu kuvvetler “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da” eylemlerini yürüten PKK’ya karşı mücadele için kurulmuştur. Güvenlik kuvvetlerinin fizikî olarak bulunamadığı yerlerde, bölge halkının emniyetini sağlamak maksadıyla oluşturulmuş paramiliter bir sistemdir.²⁴²

1985 yılı itibariyle Köy Kanunu’nda yapılan değişiklikle Geçici Köy Koruculuğunun oluşturulmasına İçişleri Bakanlığı dâhil edilmiştir. Bu olay II. Abdülhamid devrinde olduğu gibi olayın stratejik seviyede ele alınması, merkezileşme sorunun XX. yüzyılın son çeyreğinde de halen mevcudiyetini koruduğunu işaret etmektedir.

Geleneksel devletin hâkimiyet için kullandığı temel araç güvenlik güçleri olmuştur. Belirli bir alana askeri olarak hâkim olmak isteyen kuvvetlerin coğrafyaya hâkim olan yerel unsurları kullandıkları tarihte sıklıkla görülmüştür. Bu kurum da bu çerçevede başvurulmuş bir askeri çözüm olarak düşünülmüştür.²⁴³

---

²⁴¹ Önder, s. 62.

²⁴² Veysel Erat, “Kamu Görevlisi Kavramı Açısından Geçici Köy Korucuları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, Yıl:2013, ss. 176-178.

²⁴³ Önder, s. 48.

Devletin PKK terör örgütüne karşı Koruculuğu kullanmasının çeşitli sebepleri vardır. Parker ve Akça bunu üç temel faktör olarak ele almıştır. Öncelikle; Hükümetin PKK'nın ilk silahlı eylemlere başladığında örgütü bir avuç eşkıya ve çapulcu sürüsü olarak medyaya duyurması ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) bu örgütle mücadelede karşılaştığı teknik ve donanımsal sorunlardır (90'lı yıllara kadar). Gerçi zamanın hükümeti bu tür eylemleri bir avuç eşkıya olarak tanımlasa da bu bir soğuk savaş stratejisi olarak karşı tarafı zayıf göstermek manasına da gelebilir. Çünkü PKK'nın ilk eylemlerinin başladığı tarihlerin akabinde, TSK kobra helikopterlerini envanterine alarak terörün ciddiyeti karşısında tedbirini aldığını göstermiştir. Zaten alınan kobralar TSK'nın bu terör örgütünün gerilla tarzı taktiklerine karşı koymada zorluk yaşadığının bir göstergesidir. Çünkü Türk Silahlı Kuvvetleri'nin envanterindeki silahlar, personeline verilen eğitimler tamamen düzenli ordular ve birliklere karşı mücadele için tasarlanmıştı. Yeni bir strateji geliştirilmesi ve bu farklı örgüte karşı farklı bir mücadele biçimi gerektiriyordu. İkincisi, TSK mensuplarının, bölge arazisi hakkında yeterli tecrübe ve bilgiye sahip olmamaları neticesinde terörle yapacağı mücadelede yetersiz kalabilecek olmaları ve bunu araziye iyi tanıyan bölge halkıyla fikir alışverişi yaparak ve silahlı mücadele de destekle sağlayabileceklerini düşünmeleri fikridir. Üçüncü neden ise, devlet açısından bu sistemin bölgedeki aşiretlerin devlete bağlılığını kontrol edebilme ve terörle mücadelede koruculuk sistemiyle köy halkının lojistik ve askeri desteğini alarak teröre müdahale etme isteğidir.²⁴⁴

Daha genel bir başlıkla Köy Koruculuğu Sistemi'nin geliştirilmesinin en önemli sebepleri arasında; ordunun bölgeye yabancı olması, gece intikallerindeki eksiklikler, yeteri kadar hızlı manevra kabiliyeti olmaması, ordunun ihtiyaç duyduğu tecrübelerden yoksun olması, araziye tanımamaktan gelen sorunlar, bölge halkının terörle mücadelede aktif ve belirgin yer almasının sağlanması²⁴⁵ ve yeni bir iş sahasının oluşması²⁴⁶ gibi hususları saymak mümkündür.

Koruculuk görevini yerine getirirken gazi ve şehit olan veyahut emekliliğe ayrılanlar için bölgede çalışmalar dâhilinde birlik beraberliklerin ve haklarını

---

²⁴⁴ Akça ve Parker, ss.11-12.

²⁴⁵ Barkey ve Fuller, s. 214.

²⁴⁶ Nur Tüysüz, "Geçici Köy Koruculuğu Sisteminin toplumda Oluşturduğu Dönüşüm ve Korucu Olmanın Kişisel Gerekçelendirilmeleri", **Toplum ve Kuram Dergisi**, Sayı: 9, Bahar 2014, s. 188.

savunmak adına dernekler kurulmuştur. Korucular, bugün Doğu ve Güneydoğu illerimizde korucu dernekleri ile şehit aileleri dernekleri gibi değişik isimler altında örgütlenmişlerdir. Korucular tarafından kurulan ve idare edilen derneklerin toplam sayısı ise 70 kadardır.²⁴⁷

---

²⁴⁷ Özdemir, ss. 37-38.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KORUCULAR VE PKK-KORUCULAR VE DEVLET

3.1. KORUCULAR VE PKK

3.1.1. Kürt Sorununda PKK'nın Yeri

Koruculuk sistemi PKK sorunun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kürt meselesi PKK'nın eylemlerinin ve propagandalarının ardından daha fazla gün yüzüne çıkmış ve tartışılmaya başlanmıştır. Hatalı olarak bazı çevreler PKK ve Kürt sorununu eşdeğerde tutmuştur. Oysaki Kürt meselesi ve PKK terörü ayrı kefedede tutulmalıdır. Her Kürtün PKK'lı olmadığı gibi, her PKK'lı da Kürt kökenli değildir.²⁴⁸ Doğu Anadolu halkının eğitim seviyesindeki düşüklük PKK'nın halk üzerindeki propagandasını kolaylaştırmış, PKK'yı pek çok Kürt için sorunlarının çözümü olan bir örgüt şeklinde algılanmasını kolaylaştırmıştır.

PKK'nın yapmış olduğu propagandalarda etkili olmasının yanı sıra Kürt sorununun PKK ile özdeşleştirilmesinde devlet politikasındaki bir takım yanlışlıklar ve kişilerin yanlış uygulamaları da PKK'nın faydasına olmuştur. PKK'nın etkin olduğu bölgelerde çatışmalara giren güvenlik güçleri bölge halkına şüpheli yaklaşmış ve bu; PKK'nın halk üzerindeki propagandasının etkisini ve etkinliğini arttırmıştır. Hatta bazı köylere PKK yandaşı olarak bakılmış, bu yanlış bakış açısı ve yargı sebebiyle bölgedeki halk güvenlik güçlerine karşı yabancılaşmıştır. Bazı güvenlik güçlerinin bu yanlış tutumu, PKK'ya sempatisi artarak örgüte katılmak üzere dağa çıkan gençlerin sayısında artış sağlamıştır.

Kürt sorununda PKK'nın bu sorunun çözüm ortağı gibi lanse edilmesinde medyanın büyük etkisi azımsanmamalıdır. Ayrıca karşı propagandayla yani medyada Kürtlerin etnik kökenlerinden ötürü ayrıştırılıp aşağılanması, ötekileştirilmesi elbette Kürtleri PKK'nın kucağına itmiştir. Yakalandıktan sonra itirafçı olan bazı teröristler

---

²⁴⁸ PKK terör örgütünün uluslararası kurum, kuruluş, şahıs ve devletler tarafından desteklendiği bilinen bir gerçektir. Güvenlik güçleri tarafından yapılan operasyonlarda pek çok yabancı uyruklu terörist ölü veya diri şekilde ele geçirilmiştir. Daha detaylı bilgi için bk. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/elvanalkaya/yabanci-uyruklu-pkklilar-2034617>

dağa çıkma sebebi olarak, batı şehirlerinde kendilerini yaftaladıklarını, dalga geçilip aşağılandıklarını, ötekileştirilip toplum dışına atılıp kendilerinin toplum içerisinde bir birey olarak göremediklerinden dolayı dağa çıkıp örgüte katıldıklarını söylemişlerdir.

Körfez Savaşı'ndan sonra Kuzey Irak'ta doğan boşluk PKK tarafından doldurulmak istenmiştir. Çeşitli kamplarla örgüt üyelerine paramiliter özellikler kazandırılmaya çalışılmıştır. Devletin güvenlik güçleri gece intikallerini 1990'lı yıllara kadar profesyonel olarak gerçekleştirememesi (o zamana kadar ihtiyaç duyulmadığı için), teröristlere devletin güvenlik güçlerine karşı araziye tanıma ve gece yürüyüşü ayrıcalıkları gibi konularda üstünlük sağlamışlardır. Özellikle kış dönemlerinde Kuzey Irak'ta kurulan kamplarda PKK'lı teröristlere askeri eğitimin yanı sıra siyasal eğitim de verilmiştir. Hava koşullarının iyileştiği bahar mevsiminde ve sonraki dönemlerde Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenlik güçlerine karşı mücadeleye hazırlanıp aynı zamanda bölgedeki Kürt halkının gençlerini dağa çıkarabilmek için siyasal propaganda yapmayı da öğrenmişlerdir. Zira gerek gençlerin beyinlerini Türk devletine karşı kirletip örgüte adam bulmak, gerekse bölge halkının sempatisini kazanmak için siyasal propaganda önemli idi. Halk desteği olmazsa hem maddi hem de manevi destek olmayacağının bilincindeydiler. Bu, düşmanın bir iken iki olacağı manasını taşımaktadır. Bu sebeple kış dönemlerinde Kuzey Irak'taki kampları oldukça önem taşımıştır. Bütün bunlara paralel olarak gerekli yiyecek teminatını onlara bölge halkı sağlamıştır.

Bütün bu gelişmelerin ardından Türk Silahlı Kuvvetleri Türkiye'nin doğusundaki birliklerini "özel kuvvetler" adı altında yetiştirmeye başlamıştır. Çünkü PKK'nın Irak kampları sayesinde düşman gerilla usulü savaşı, paramiliter bir örgüt halini almıştır. TSK'nın kış dönemlerindeki hedefi; PKK'nın etkisini azaltmaya yönelik tedbirler alarak PKK üzerindeki baskısını sağlamak ve PKK'nın toparlanıp eğitim yapmalarına olanak vermemek olmuştur.

PKK, Kuzey Irak'ta kurduğu kamplarda yeni örgüt üyelerini yetiştirmek için eğitim vermiştir. Gerilla usulü çatışmayı öğrenen veyahut bilen diğer örgüt mensupları Türk topraklarında, Doğu Anadolu'nun dağlarında saklanabildikleri uygun mağaralarda kışı geçirmişlerdir. Türk askeri birimleri bu mağaralara kışlık erzaklarını temin etmeye çalışan PKK elemanlarına karşı tedbir almaya çalışmıştır. Bu sebeple

bölgedeki köylerin giriş-çıkışların kontrolünü sağlayabilecekleri gibi, kullanabilecekleri erzak trafiğini de kontrol etmeye çalışmıştır

O dönemde Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri PKK'nın bölge halkının desteğini ciddi anlamda elde etmesini engellemek için halk desteğini kesmek adına birtakım ekonomik ve sosyal programlar açıklamış olsalar da bu programların çoğu istenilen düzeyde yürürlüğe sokulamamıştır. Ekonomik ve sosyal programların yetersiz kalacağını tahmin eden yetkililer bu yüzden PKK'nın halk desteğini kesmek adına askeri yöntemler geliştirmişlerdir. Geliştirilen yöntemlerden en etkili Köy Koruculuğu Sistemi olmuştur. PKK, koruculuğa daha başından beri karşı çıkmış ve korucuları ortadan kaldırılması gereken ilk hedef olarak görmüştür. Korucusu olan köyler ve korucuların aileleri PKK'nın ilk sıradaki hedefi haline gelmiş ve PKK korucuların silahlarını bırakmaları yönünde yoğun bir mücadele yürütmüştür. Devlet yetkililerin ısrarı ve politikaları silah bırakan korucuların sayılarının düşük kalmasına neden olmuştur.²⁴⁹

Ancak bazı dönemlerde devlet yetkililerin yanlış tutumları PKK'ya katılımı arttırmış, halkın devlete olan güvenini sarsmıştır. Bazı yetkililerin ellerindeki gücü illegal şeklinde kullanmaları PKK'nın elini güçlendirmiştir. Mesela; Kahraman Bilgiç isminde bir itirafçı, askeri bir birlikte yemek yerken bir binbaşının kendisine bir teklifte bulunduğunu ve tecrübeli ve güvenilir addettiği bazı kişilerden bir grup oluşturmak istediğini ve kendisinin de bu grubun içerisinde yer almasını istediğini belirtmiştir. Örgütün siyasi kanadı olan Kürdistan Ulusal Cephesi'ne (ERNK)²⁵⁰ ait bazı mühürleri ele geçirdiklerini ve birkaç tane de makbuz hazırlayacaklarını ifade eden binbaşının *“Örgüt gibi bir iki ayda bir sürü para toplarız. Örgüt nasıl olsa topluyor. Biz niye toplamayalım ki, örgüt o paraları yiyeceğine biz yeriz. Daha sonrada para aldığımız evleri tespit edersiniz, biz de gider ev sahiplerini toplarız. Örgütçü olanları da bu şekilde anlarız.”* dediğini ifade etmiştir ²⁵¹. Yukarıdaki açıklama ne yazık ki bazı Türk yetkililerin yetkilerini kötüye kullandıklarını ve kendi çıkarları doğrultusunda PKK ile mücadelede kimi zaman doğru hareket edilmediğinin

²⁴⁹ Binghamton University, Kenya: İstikrarlı bir demokrasi ya da çöküş. <http://www2.Binghamton.edu/fbc/archive/225-tr.htm> (Erişim Tarihi: 04.10.2017)

²⁵⁰ Eniya Rizgarîya Netewa Kurdistan.

²⁵¹ Nevzat Çiçek, **Gerçek Cellat Kim Tetiği Çeken Mi, Çektiren Mi? Abdülkadir Aygan Anlatıyor**, Neden Kitap Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 101-102.

en basit ama bariz örneklerindendir. Fakat bu gibi hatalar ne hükümete ne de ülkenin silahlı kuvvetlerine şumullendirilemez.

3.1.1.1. Korucuların PKK Terör Örgütünü Değerlendirmesi

Köyleri PKK tarafından basılan, aileleri infaz edilen ve Türk askeriyle birlikte silahlanıp PKK'ya karşı mücadeleye giren korucuların PKK'ya sempatik bakmaları zaten beklenmemelidir. Bu sebeple PKK terör örgütü, köy korucularını örgüte karşı işbirlikçi ve hain, paramiliter bir engel olarak görmektedir.

“PKK size neyi ifade ediyor?” gibi bir soru yöneltildiği zaman, korucuların çoğunluğu PKK'nın dış güçlerin kullandığı bir terör örgütü olduğunu söylemiştir. Örneğin Kızmaz ve Önder'in korucularla yapmış oldukları sözlü mülakatta üçüncü görüşmeci bu soruya şöyle bir cevap vermiştir.

*“PKK, vahşet yapan, babamın ve birçok masumun katili bir örgüttür. Bunlar dış güçlerin piyonudur. Ortadoğu'nun düşmanı olan batılı güçlerin oyunlarına gelmişlerdir. Din düşmanlığı yapıyorlar.”*²⁵²

Bir kısım korucu araştırmacıların sorusuna PKK'nın Kürt halkı için mücadele eden silahlı örgüt olduğu cevabında bulunmuştur.²⁵³ Bazı korucular ise mevcut soru karşısında sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Korucuların bir kısmı kan ve gözyaşı sembolü olan bu örgütün kendi devletini kurmak isteyen bir terör örgütü olduğunu bildirmiştir. Araştırmadaki dördüncü görüşmeci ile yapılan mülakatta geçen cevap yukarıda bahsedilen düşünceleri teyit eder şekilde aşağıdaki gibidir:

*PKK denince “benim aklıma gelen tek şey kan ve gözyaşı. Bazı dış güçlerin etkisi altında olduğu için böyle birtakım işlere girişmişler. Ancak örgüt üyelerinin önemli bir bölümü, bu durumun farkında değil. Kürt halkının hakları için savaştıklarını sanıyorlar.”*²⁵⁴

Kimi korucular PKK terör örgütünü Kürt halkı için mücadele eden bir örgüt şeklinde yorumlamış olsa da korucuların çoğunluğu bu örgütü devleti yıkmaya çalışan kan ve gözyaşıyla beslenen, Kürt hakkı diye ortaya çıkıp dış mihrakların maşası

²⁵² Kızmaz ve Önder, s. 256.

²⁵³ Köy korucularının aile ve yakınları içerisinde PKK'ya katılmış, destek veren veya Kürt partileri ve Sivil Toplum Kuruluşları içerisinde faaliyet gösteren bireylerin varlığı da azımsanmayacak oranda olmalıdır. Bu katılımlar ve iştirakler, PKK'ya bakışın olumlu yönde değişmesine etkili olmuştur.

²⁵⁴ Kızmaz ve Önder, s. 256.

halinde kullanılan kanlı olaylara bulaşmış, dinî hiçbir değeri olmayan bir terörist grup olarak değerlendirmiş ve kabul etmiştir.

Kızmaz ve Önder'in aktardığı bilgiler oldukça önemlidir. Teröristler hakkında korucuların fikirlerini sunan bu çalışmada mülakat yaptıkları korucuların PKK terör örgütü ile ilgili düşüncüleri aşağıda yer almıştır. Dokuzuncu, on beşinci ve birinci görüşmecilerin beyanları şu şekildedir:

PKK denince “ülkenin bütünlüğüne kast eden, halkın arasına fitne sokan kimseler, uyuşturucu kaçakçılığı, mayın ve ölüm geliyor benim aklıma. Cahilliklerinden dolayı dağa çıkıyorlar. Başkalarının maşası oldular.”²⁵⁵

“Kürtlerin haklarını savunmak için savaştıkları propagandasını yapan bir örgüt. Kürtlerin haklarını savunmak ve bu hakları elde etmek istedikleri propagandasını yapıyorlar ama gerçek amaçları bu mu, yoksa bazılarının söylediği gibi dış güçlerin maşası mı? Bilemiyorum.”²⁵⁶

“Doğu ve Güneydoğunun düşmanı olduğu aklıma geliyor. Kendileri için hedefledikleri bir amaçları, hele de Kürtlükle hiç alakaları yoktur. Ayrıca, kimin için çalıştıkları da belli değil.”²⁵⁷

Anlaşıldığı üzere dış kuvvetlerin maşası olarak PKK'yı tanımlayan korucular, PKK'nın dış ülkelerin istek ve amaçları doğrultusunda hareket ederek, Kürt halkının hakları için mücadele etmedikleri kanısına varmışlardır. PKK'nın Kürt halkının sorunları için mücadele ettiği propagandasını yaptığı ancak gerçekte durumun öyle olmadığı, halkı kandırarak üyelerinin sayısını arttırmak ve halktan destek almak istediklerini düşünmektedirler. PKK'nın Doğu Anadolu'da eylem yaptığı bölgelerin tamamı Kürt halkının yaşadığı yerlerdir. Bu da Kürt hakları için mücadele verdiğini iddia eden, Kürtlerin ezilip ayrıştırıldığını savunarak propaganda yapıp dağlara örgüt elemanı toplayan kanlı terör örgütünün samimiyetini ve gerçekçiliğini ortadan kaldırmaktadır. “Madem kendi halkının haklarını arayan bir örgüt neden kendi halkına zulmetsin?” sorusu her korucunun kafasını kurcalamıştır. Ayrıca bu terör örgütü komünizmi savunan sosyalist bir yapıya sahip ve dini değerleri olmayan ateist bir oluşumdur.

“PKK sizin için neyi ifade ediyor?” sorusuna korucuların vermiş olduğu cevaplarda bazılarının sessiz kalmaları gözlerden kaçmamıştır. Kendilerinin deşifre olmak istemeyişi gibi korucuların kendilerince tatminkâr sebepleri ihtimaldir. Anketörlerin güvensiz olabilme durumları mümkündür. Neticede korucuların büyük

²⁵⁵ Kızmaz ve Önder, s. 256.

²⁵⁶ Kızmaz ve Önder, s. 256.

²⁵⁷ Kızmaz ve Önder, s. 256..

çoğunluğu ne PKK ne de devlet tarafından karşıt olarak deşifre olmak istememektedirler. Ayrıca çalışmada koruculara PKK ile mücadelede devletin yanında olma konusundaki fikirlerini öğrenmek adına “PKK ile mücadeleyi doğru buluyor musunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir.²⁵⁸ Verilen cevaplara bakıldığında genel itibariyle mücadelenin doğru ve etkin bir şekilde yapıldığı üzerinde hemfikir oldukları görülmektedir. PKK ile mücadeleyi doğru bulmayan kesim ise, kendileri tarafından değil de askeri ve polisi olan devletin asıl güvenlik güçleri tarafından yapılması gerektiğini savunmuşlardır. Bazı örgüte karşı silahlı mücadeleye girme konusunda menfi fikir beyan edenler, genelde PKK’ya karşı durmanın zor olduğu, hayatlarının büyük riske girdiği ve PKK tarafından açık hedef altına alındıklarını beyan etmişlerdir. 14. ve 17. görüşmecilerin sözleri PKK tarafından hedef alındıklarının kanıtı olmuştur.

*“Kimse canından ve malından olmak istemez, âmâ biz çocuklarımızın ve köyümüzün güvenliğini sağlamak için canımızı ve malımızı ortaya koymuşuz. Bize ve köyümüze zarar verebilirler.”*²⁵⁹

*“PKK ile mücadele etmek herhangi bir can güvenliği olmadan yaşamaya alışmaktır... PKK ile mücadele etmek demek operasyonlardan evine sağ dönme garantisinin olmaması demektir.”*²⁶⁰

Yukarıda korucuların sözlerine bakılınca, can güvenliklerinden endişe ettikleri ve örgüt tarafından öldürülebilecekleri kaygısı taşıdıkları anlaşılmaktadır. Bazı korucular, örgütle mücadelede devletin bile zorlandığını, onlarla başa çıkılmaz ise kendilerinin direk hedef olacakları ve kendilerinin başarılı olamayacakları konusunda tedirgin oldukları görülmektedir. Hiç kuşkusuz örgüt elemanları tarafından saldırıya uğrayıp can ve mal kaybı yaşayan bazı korucuların da PKK ile mücadele etme konusunda isteklerinin fazla olduklarına şahit olunmuştur. PKK terör örgütünü dış mihrakların maşası olarak görenler PKK ile daha iştahlı ve cesaretli mücadele ettikleri, kendi haklarını savunan bir örgüt olarak düşünenler ise daha mesafeli oldukları görülmüştür.

PKK’nın Kürt hakları için mücadele ettiği fikrini savunan korucu grubu, örgüte lojistik açısından destek olmuştur. Bu husus PKK’nın kendilerince haklı olduğu anlamına gelmektedir. Ve maalesef korucular arasında PKK’ya destek manasında bir grup teşkil etmektedir.

---

²⁵⁸ Kızmaz ve Önder, s. 249.

²⁵⁹ Kızmaz ve Önder, s. 256.

²⁶⁰ Kızmaz ve Önder, s. 257.

“İçişleri bakanlığı verileri bu istatistiği doğrulamaktadır. İçişleri bakanlığının verilerine göre 1985-2003 yılları arasında suç işledikleri gerekçesiyle haklarında işlem yapılan 4804 korucudan, 2376’sı çeşitli adli suçlardan, 2375’i ise PKK’ya yardım ve yataklık suçlarından işlem yapılmamıştır.”²⁶¹ Ceza alıp haklarında işlem yapılan korucuların çoğunluğu terör örgütü PKK’ya yardım ve yataklıktan olmuştur.

Araştırmacıların yapmış oldukları çalışmalar kapsamında, koruculara “Bazı korucuların PKK’ya yardım ve yataklık etmelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Koruculardan mülakat yapılanların arasında bulunan beşinci görüşme bu konuyu şöyle cevaplamıştır:

“Yardım ve yataklık edenlerin büyük çoğunluğu bunu mecbur oldukları için yapmaktadır. Çünkü kendilerini her zaman örgüte karşı koruyamazlar. Bu nedenle PKK ya yardım ediyorlar. Bazı korucular ile örgüt arasında akrabalık bağları yardım ve yataklığın başka nedenidir. Çünkü birçok köyde akrabalarından biri baskılarla korucu olmak zorunda kalırken, bir diğer akraba da örgüte katılmıştır.”²⁶²

Korucular bu soru karşısında devletin her zaman kendilerini koruyamadıklarını savunmuşlardır. Zorla korucu olanların bazıları örgüte katılmış gibi örgüt taraftarı söylemleri bilinmektedir. Hâlbuki Türk Silahlı Kuvvetleri’nin piyade ve jandarma birlikleri her köyde karakol kurduğu gibi kritik dağ ve tepelerde de operasyon birliklerini üs bölgelerinde konuşlandırmıştır.

Eski tarihlerde bu sistem çok yaygın olmasa da örgüt faaliyetlerinde bu kadar yoğun olmamıştır. Yani korucular kendi güvenliklerini her gece köyün belli noktalarında nöbet tutarak sağladıkları gibi, devletin silahlı kuvvetleri de aldıkları istihbarat doğrultusunda yaptıkları operasyonlarla köy mntıklarının güvenli hale getirmişlerdir. Elbette ki %100 güvenlik sağlanamamaktadır. Neticede karşımızda eli silahlı bir terör örgütü vardır.

Koruculuk sisteminin en önemli faydası şüphesiz bölgede yaşanan sorunun Kürt sorunu değil, bir terör sorunu olduğunu ortaya koymasıdır.²⁶³ Mülakat yapılan koruculardan bazıları, korucuların arasında terör örgütüne yardım ve yataklık yapan, sempati duyan, devletin dokunamadığı yerlerde örgütle istekli bir şekilde temaslarda bulunan ve zorla korucu oldukları belirtilen korucu topluluğu olduğunu da dile

---

²⁶¹ Akça ve Parker, ss. 25-26.

²⁶² Kızmaz ve Önder, s. 257.

²⁶³ Özdemir, s. 101.

getirmiştir. Mülakatta bu husus ile ilgili korucuların bazı açıklamalara aşağıda yer verilmektedir.

“Asker ve polis gibi güvenlik güçlerinin hemen ulaşmasında sıkıntı olan yerlerde, korucular, örgütün tehditlerine boyun eğmek zorunda kalıyor. Ancak, bunların içinde, bazı gönüllü olarak yardım edenler ve örgütle aynı amacı güden korucular da var.”

“PKK’ya yardım ve yataklık yapanlar, zorla korucu olmuş kişilerdir. Zaten bu insanların fikri budur. Fikri bu olanlara zorla koruculuk yaptırırsanız sonucu da bu olur.”

“Devlet, ne kadar PKK sempati duyan varsa hepsi korucu yaptı. Örneğin 1990’lı yıllarda korucu olanlar, istemeden, devletin zoruyla korucu oldu.”

“Bazı korucular baskı gördüler, zorla korucu yapıldılar. Ayrıca bu korucular dışlandılar. Dışlandıkça da PKK’ya yanaşılar.”²⁶⁴

Yukardaki soruların cevapları göz önüne alınırsa korucuların PKK terör örgütüne yardım etmelerinin sebepleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Terör korkusu ve endişesi: Korucuların, PKK terör örgütü üyeleri tarafından gerek yolculuk esnasında gerekse görev alanlarında saldırıya maruz kalma ve çatışmalarda ölüm risklerinin her zaman bulunması. Örneğin iki köy arasında akraba ziyareti veya ticaret maksadıyla ziyaret ve ticaret gezileri birçok kişinin bu şekilde hayatlarını kaybetmiş olmasından dolayı sıkıntılı, riskli ve endişeli bir hal almıştır. Bu sebeplerden ötürü, saldırıya maruz kalma, öldürülme korkusu ve şüphesi yaşayan korucular PKK terör örgütünün birçok taleplerini yerine getirme doğrultusunda boyun eğmiş ve isteklerini yerine getirmeye çalışmışlardır.
2. Bölgede tespit edilen Kürt milliyetçiliğindeki artış ve PKK örgütüne giderek artan maddi ve manevi toplumsal destek: 1980-1990 yılları arasında PKK terör örgütüne verilen maddi ve manevi destek bugüne kıyasla daha azdır. Ancak kurulduğu yıllarda ciddi bir halk desteği bulamayan örgüt zamanla halk desteğini arttırmış olduğu da bir gerçektir. PKK’nın korucular üzerinde milliyetçilik fikrini kullanarak destek bulmaları tespit edilmiştir. Bölgesel halkın Kürt olması ve örgütün Kürt milliyetçiliğini savunduğunu lanse edip propagandalarını arttırması korucuları da etkilemiştir. Bölgesel protestolar, açılan Kürt televizyon kanalları ile medyalarının desteği, propagandaları, STK’ların etkisini arttırmaları, dış ülkelerde oluşturulan lobi faaliyetleri bölge

---

²⁶⁴ Kızmaz ve Önder, s. 258.

halkının örgüte desteklerini arttırmıştır. Dolayısıyla bütün bu faktörler korucuların örgüte karşı bakış açılarını da etkilemiştir.

3. Korucu olmadan önceki dönemlerde Kürt sorununa duyarlılık ve örgüte karşı sempati duyma: Bu gruptaki korucuların bir kısmı korucu olmadan önceki fikirlerinde bir değişiklik sergilememiştir. Özellikle korucu olmaya zorlananlar örgüte sempatiyelerinin daha da fazlaştığını söylemiştir. Bazıları daha sonra örgüte iltihak etmişlerdir.
4. Koruculuğu meslek olarak görüp bir gelir kapısı olarak değerlendirme: Bu kategoridekiler, devletten maaş almak için korucu olmuş, PKK'nın saldırılarından korunmak içinde örgütün siyasal aktörleriyle işbirliği içerisine girebilmiş ve örgütü desteklemişlerdir.

Sonuç olarak Koruculuk Sistemi'nin PKK ile mücadelede destek olma maksadıyla geliştirilmiş olması ve korucular ile PKK'nın arasında süregelen çatışmaların yıllara yayılması, her ikisi arasında düşmanlık oluşturmuş hatta kan davası haline gelmiştir. Korucuların gerek güvenlik güçleriyle beraber müşterek yaptıkları operasyonlara iştiraki, gerek örgüt ile aralarında yaşadıkları çatışmalar, gerekse PKK'nın korucular aleyhinde yaptıkları propaganda ve tehditler, onları aşağılamaları ve kimliksiz haline getirme isteği, koruculara karşı kullandıkları itham edici ve tahrik edici tavır ve propagandalar neticesinde, korucuların PKK ve Kürt sorunu konusunda fikirleri devlet ile aynı fikre benzer görüşte olmalarına sebep olmuştur.

İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun 27 Eylül 2005 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili Türkan Miçoğulları'nın yazılı soru önergesine verdiği cevapta ve yaptığı açıklamada belirttiği üzere 57 bin 757 köy korucusunun 4972'si suç işlemiş ve 853'ü tutuklanmıştır. Yani her 15 korucudan biri suç işlemiştir. İşlenen suçların yarısına yakını PKK'ya yardım ve yataklık olmuştur.²⁶⁵

Yapılan çalışmalarda, PKK ve Kürt sorunu hakkında korucuların aynı fikirde olmadıkları saptanmıştır. Korucuların bazıları bir Kürt sorunu realitesini kabul ederken, kimileri de bunun bir PKK sorunu olduğu ve Kürt sorununun var olmadığını söylemişlerdir. Kürt sorununun varlığını kabul eden korucuların çoğu, anadilde eğitimin gerekliliğini savunmuşlar, Kürt sorunun temelini anadilde eğitim hakkından

---

²⁶⁵ Agrunhan, s. 128.

kaynaklandığı görüşünü öne sürmüşlerdir. Bu sorununda PKK tarafından eylemlerle, kanlı saldırılarla, çatışmalarla çözülemeyeceğidir.

Kürt sorunun çoğunluğu anadilde eğitim ve özerklik talebi hususunda yoğunlaşmıştır. Bir kısım korucu anadilde eğitimi savunurken, özerklik konusunda aynı görüşte olmamıştır. Aslında özerklik hususunu dile getiren ve savunan korucu sayısı oldukça azdır. Anadilde eğitim talebinin özerklik isteğinden daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Demokratik özerklik modelinin tam olarak bilinmemesi, özerklikten sonra devletten ayrılıp PKK ile yüzleşme endişesi, bölünme endişesi, PKK'nın özerklikten sonra hâlihazırdaki gibi adaletsiz ve baskıcı kanlı yönetim sergileme yönündeki endişeler, korucuların özerklik sistemine karşı mesafeli duruş sergilemelerinde veya karşı görüş sunmalarında etkin olmuştur.

Korucuların büyük çoğunluğu Kürt sorununu reddetmişlerdir. Hatta Kürt sorunun aslında PKK'dan kaynaklandığını savunmuşlardır. Kürt sorununu reddeden korucular, Türkiye'de hangi bölgede, hangi şehirde olursa olsun Kürtçeyi rahatça kullanabildiklerini, büyüğünden küçüğüne her Kürtün serbestçe konuşabildiğini, etnik kimlikten kaynaklanan haklarında kısıtlama olmadan özgürce kullandıklarını ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre otuz seneyi aşkın eylemlerine kanlı bir şekilde devam eden örgütün haklı bir dayanağı bir gerekçesi yoktur. Onlara göre örgüte katılmak için dağa çıkanlar kandırılmış gençlerden ibaretti. Kimi korucular bunun aslında PKK sorunu olduğu, Kürt sorunu olmadığı, PKK'nın da Ermenistan, İsrail vb. gibi Türkiye karşıtı ülkelerin emellerine ulaşabilmek için maşa olarak kullanıldığını kabul etmektedirler.²⁶⁶ Yani PKK, Kürtlerin sorununu halletmek için hak arayan bir örgüt değil, bilakis Türkiye'yi bölmek için çaba harcayan ülkelere hizmet eden, Kürtlerin düşmanı ve eli kanlı bir örgüttür. Bazı koruculara göre ise terör sorununun temelinde, bölgenin ekonomik açıdan batıya göre kalkınamamış olması unsurunun tetikleyici olmasıdır. Hatta bu sebeple, ekonomik zorluklardan dolayı, yatırımın yeterli yapılamaması PKK'ya fırsat vermiş ve terör örgütünün propagandasını çoğaltmıştır.

---

²⁶⁶ Koruculuk sistemin stratejik bakımdan faydalarından bir tanesi Güneydoğu Anadolu'da yaşanan sorunun "Kürt sorunu" değil, temelde dış kaynaklı etnik ırkçılık/bölücük sorunu olduğunu ortaya koymasıdır. Bu sistemin bir diğer yararı ise bölgedeki yurttaşlar ve devlet arasında hedef ortaklığı oluşturmaktır. "PKK'nın halk üzerinde oluşturmak istediği psikolojik üstünlük girişimi, Koruculuk Sistemi sayesinde ağır darbeler almıştır ve almaktadır. Çünkü bölgede köy korucusu olan her kişi ve aşiret, PKK'ya meydan okumayı temsil etmektedir." Daha detaylı bilgi için bk. Özdemir, ss. 109-111. Ayrıca bk. Veli Fatih Güven, "Terörle Mücadelede Koruculuk Sisteminin Yeri ve İhtiyaç Durumu", **Stratejik Analiz**, Eylül, 2004.

Koruculuk sisteminin kurulduğu tarihten bu zamana korucuların terör örgütüne bakış açıları zaman içerisinde değişime uğramıştır. Sınır bölgelerindeki korucuların çoğu PKK örgütü elemanları ile irtibatlarının olması, örgüt yandaşlarının ve milislerinin yoğun saldırılarına maruz kalmaları, ithamlarda bulunmaları, toplum içinde küçük düşürülmeleri ve hedef olarak görülmelerinden dolayı PKK'ya daha fazla kinlenmişlerdir. PKK ile irtibata geçen korucular örgütün asıl maksadını, kanlı eylemlerini ve gerçek yüzlerini daha kolay görmüşlerdir. Ayrıca PKK terör örgütüyle irtibata geçen korucular kendilerince can güvenliklerini garantiye aldıklarını sanmışlardır. Hâlbuki iki taraflı oynayan kişiler korucular tarafından tespit edilir edilmez cezalandırılmışlardır. Örgüte destek verenlerin bir kısmı kendilerinin ve ailelerinin can güvenliğini garantiye alma endişesinden, bir kısmı PKK'nın Kürtleri temsil ettiği fikrinin hâkim olmasından, bir kısmı örgütün propagandalarından etkilenmesinden, bir kısmı Kürt milliyetçiliğinin PKK ve yandaş medya ve STK'ları tarafından yapılıp dış ülkelerdeki lobilerce desteklenmesinden, bir kısmının anadilde eğitimi PKK tarafından kabul ettirilebileceği fikrinin hâkim olmasından, bir kısmı özerklik hayalinin propagandasından, bir kısmı ise devlet aleyhinde yapılan kötü propagandaların tesirinde kalmasından ötürü sayıları çoğunluk bulmasa da belli bir kitle oluşturmuştur.

Korucuların PKK terörü ve Kürt meselesi hakkındaki görüşleri farklılık göstermiştir. Bu da koruculuğu kabul etme nedenleriyle olan ilişkisinden kaynaklanmıştır. Bu çerçevede, gönüllü veya zoraki korucu olma pozisyonları, PKK ve Kürt sorunu hakkındaki yaklaşımlarda farklılaşmaya neden olmuş olabilir.

Korucuların görev yaptıkları bölgenin coğrafi konumu, can kaybı yaşıyıp yaşamadıkları, örgütün doğrudan tehdidiyle karşı karşıya kalma durumları ve endişesi, sempatizanların ve bölgedeki milislerinin miktarı, korucu olmadan önce PKK'yı nasıl değerlendirdikleri, devletin neresinde oldukları hususundaki görüşleri, özerklik talepleri olgusundaki hissiyatları PKK terör örgütüne karşı fikir ve görüşleri belirginleştirmiştir.

Türk Devleti'nin bu konulara vereceği dikkat ve ihtimam sayesinde kanlı terör örgütü PKK'nın propagandalarının önüne geçebilecek, devletlerinin onları sahipsiz bırakmadığı izlenimini verilerek Kürt halkının tam desteğini almaya çalışacak, PKK endişesini kırarak, dağlara katılımın sayısını sıfıra indirgeyebilecek, özerklik

kurgusunun tam bir bölünme ve PKK için kanlı girişimlere devam olduğunu anlatabilecek, anadilde eğitim Türkçe olarak devam etmesinin daha faydalı olacağı, Kürtçenin yaygın bir dil olmadığı vurgusuyla bu isteğin en aza indirgenmesini sağlayabilecektir. Bölge halkı genellikle akrabalık ilişkileri yüksek, törelere bağlı, devletin bir unsuru olmaya çalışan, eğitim seviyesi yüksek olmayan, kandırılmaya müsait gençlerin hâkim olduğu, ekseriyetle Şafii mezhebine mensup, ekonomik durumu çok da iyi olmayan bir istatistiğe sahiptir. Bölge halkının sorunlarıyla ilgilenen devletimiz PKK sorunuyla bu şekilde baş etmelidir. Zaten örgütün kayıpları ve bölge halkının daha da bilinçlendirilip örgüte maddi ve manevi desteğinin kaldırılması bunun göstergesidir.

PKK terör örgütü ve korucular üzerine en doğru ve en güzel yorumlardan birisini Siirt Şehit ve Gazi Aileleri Dayanışma ve Yardımlaşma Dernekleri Federasyonu Başkanı Kenan Şehitoğlu yapmıştır. Şehitoğlu etnik-ırkçıları kastederek “Kürt biziz, siz değilsiniz!” dedikten sonra sözlerini şöyle sürdürmüştür:

“PKK terör örgütü, Kürt adı altında bu bölgede dış güçlerin maşalığını, piyonluğunu yapmaktadır. Çoğu okuryazar olmayan, cahil, işsiz-güçsüzdür. Ergenlik çağına yeni giren kız ve erkek çocuklarımızı, vaatlerle, dolarlarla, 3-5 kuruşla kandırarak ya da ailesini tehdit ederek dağa çıkardılar.

Bizler Kürtüz. Ben yedi ecdadımı biliyorum. Şimdi babasını bilmeyen, sapını soyunu bilmeyen, Kürt olup olmadığı hiç belli olmayan, geliyor beni tehdit ediyor. ‘Niye Kürt olmuyorsun’ diyor. Sanki biz Kürt değiliz de, babasını bilmeyen, insanlıktan nasibini almayan, din düşmanı, ırz düşmanı beni Kürt yapmaya kalkıyor.

Bizler, PKK terör örgütünün gerçek adresini biliyoruz. Bunlar ASALA’nın devamıdır, Kürtçe bilen Ermenilerdir. Kürtleri kullanarak Ermenistan’ı kurmak istiyorlar.”²⁶⁷

Şehitoğlu’nun sözleri çarpıcı olmakla birlikte oldukça doğrudur. Terör örgütü PKK bölgede kendisini örgütüne katılmayanlardan daha Kürt sayarak baskı uygulamaktadır. Öte yandan İmralı’da cezasını çeken terörist elebaşı Öcalan’ın annesinin Ermeni olduğu ve Türkiye Cumhuriyeti’nin pek çok Türk diplomatın katilleri olan ASALA terör örgütünün kökünü kazımasının hemen sonra PKK sorunun ülkenin başına bela edilmesi tesadüf sonucu değildir. Bu iki örgütün organik bağı birçok çevre tarafından kabul edilip bilinmektedir.

---

²⁶⁷ Özdemir, ss. 79-80.

3.1.2. PKK Açısından Koruculuk

PKK ile etkin bir şekilde mücadele kapsamında devlet koruculuk sistemini 1984 yılından itibaren geliştirmiştir. Artık korucular PKK tarafından ilk saldırılacak kitle haline gelmiştir. Bunun için örgüt sık sık korucu köylerine kanlı saldırılarda bulunmuş, infazlar yapmış, teslim olanlara karşıda af ilan edilmiştir. Zira PKK'nın sorunu sadece içeri girmekle çözülememiştir. İçerde istihbarat toplama ve lojistik gibi ihtiyaçları da korucuların etkin olduğu bir ortamda imkansız hale gelmiş ve araziye hâkim olan korucuların PKK'nın hareket alanını da önemli ölçüde daraltmıştır.²⁶⁸

1985 yılında Türkiye, Suriye sınırına telden bir çit inşa etmiştir. Sarp kayalıklı dağlar Irak sınırına çit inşa etmeyi imkânsız kılmıştır. Bu nedenle köy korucuları PKK'nın ülkeye giriş ve tedarik yollarını tutma konusunda oldukça önem arz etmiştir.²⁶⁹

PKK terör örgütünün gerçekleştirdiği III. Kongre 25-30 Ekim 1986 tarihinde *“Lübnan'da bulunan Helwe kampında yapılmıştır.”*²⁷⁰ Bu kongrede korucu ve işbirlikçilerinin cezalandırılacağı hususunda kararlar alınmıştır. PKK terör örgütü, Koruculuk Sistemi oluşturulduktan sonra, devlet ile mücadele sürelerinde kendileri için önemli bir engel olarak gördükleri koruculuğu kabul edenleri hedeflerine koymuştur.²⁷¹

PKK tarafından koruculara ilk büyük eylem 17 Ocak 1987 tarihinde gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Hakkâri Ortabağ köyünde sekiz korucunun katledilmesinden 24 saat geçmeden Mardin'in ilçesi olan Gercüş'te ilk defa sivil insanlar vurulmuştur. Bu olaydan sonra Hakkâri-Uludere'de ve Mardin-Midyat'ta, 34 gün içinde düzenlenen beş ayrı saldırıda 35 kişi öldürülmüş, 29 kişi yaralanmıştır.²⁷² Aynı yılın Haziran ayında Mardin'in Ömerli ilçesinde 16'sı çocuk toplam 30 kişiyi, Ağustos ayında Siirt'in Erüh ilçesinin Milan mezrasında 19'u çocuk 25 kişiyi, 1988 yılı Mayıs'ında Mardin'in Nusaybin ilçesinde köy meydanında 11 kişiyi, Hakkâri İkiyaka köyünde 1989 Kasım ayında 13'si çocuk 6'sı kadın toplam 21 kişiyi,

---

²⁶⁸ Argunhan, s. 76.

²⁶⁹ Mcdowall, s. 561.

²⁷⁰ Törel, s.100

²⁷¹ Kızmaz ve Önder, s. 246.

²⁷² İsmet G. İmset, **PKK Ayrılıkçı Şiddetin 20 yılı (1973-1992)**, Turkish Daily News Yayınları, Ankara, 1993, s. 130.

Diyarbakır ilinin Kulp ilçesine bağlı Yazlıca köyünde bir korucuyu ve ailesini öldürüp yakmayla terör faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. 1990 yılının Haziran ayında Şırnak'ın Çevrimli köyünde 27 kişiyi katleden PKK'nın oluşturduğu sivillere karşı terör faaliyetleri korucu aşiretlerinde ciddi sarsıntı yapsa da bu katliamların PKK terör örgütüne de zararı olmuştur.²⁷³

PKK, 1984 Ağustos'undan Haziran 1990 tarihine kadar süregelen 6 yıllık süreçte 1992 yılına kadar yaptığı baskınlarla, 78 köy korucusu, 640 köy korucusu yakını, 330 güvenlik görevlisi, 17 öğretmen, 14 aşiret reisinin ölümüne sebebiyet vermiştir.²⁷⁴

Köy korucularının yaşadıkları köylerin uzaklığı ve dağınıklığı, ayrıca haberleşme araçlarından yoksun olmaları onların PKK'ya kolay hedef olmalarına neden olmuştur. PKK'nın saldırılarının yoğunlaşmasının karşısında kolluk kuvvetleri korucuları korumak zorunda kaldılar ve 1987 sonlarında korucu sayısı 20 binden 6 bine düşünce PKK'nın sistemi yok edebileceği düşünülmüştür.²⁷⁵ Lakin devlet güçleri yeni aşiretleri korucu olmaya ikna ederek çözüm bulmuştur. PKK yeni aşiretlere karşı boş durmayarak 1989 yılının Eylül ayında 13 aşirete saldırı tehdidinde bulunmuştur.²⁷⁶

PKK'nın 18 Mayıs 1990 tarihinde gerçekleştirilen II. Ulusal Konferansı'nda bir dizi kararlar alınmıştır. Bunlar içerisinde, koruculuğu ve koruculukla bağlantılı olarak aşiretsel, siyasi ve ekonomik yapılanmaları doğrudan ya da dolaylı olarak hedef alan kararlar bulunmaktadır. Bu kararlar şunlardır:

1. *“Koruculuk sistemini bir yönüyle tasfiye ederken, bir yönüyle de etkisiz kılacak taktikler geliştirmek, teslim almak, etkisiz kılmak, etkisizleştirmek, durumlarında ısrarlı olanları tasfiye etmek,*
2. *İşbirlikçi-ajan, feodal komprador vb. düşman kişilere aman vermemek, bunları tasfiye etmek,*
3. *Özel savaşa hizmet eden tüm kurum ve kuruluşlara yönelmek, işlev dışı bırakmak, saldırıyı süreklileştirmek,*
4. *Devletle bağlantısı tespit edilen sahte reformist çevreleri dağıtma hakkı hayat tanımamak,*

---

²⁷³ Mcdowall, s. 561. PKK saldırıları kronolojisi için bk. <https://www.haberler.com/katliam-sahnesine-8-yasindaki-cocukla-ciktilar-3068361-haberi/>

²⁷⁴ N. Ekinci, s. 53.

²⁷⁵ Mcdowall, s. 561.

²⁷⁶ İmset, s. 123.

5. *Düşmanla veya çeşitli emperyalist güçlerle, Kürt programı doğrultusunda birleşen, onların politikalarını maskeli bir tarzda ulusal kurtuluş savaşı karşısına çıkaran tüm oluşumları ortaya çıkarmak, etkisiz kılmak ve tasfiye etmek.*"²⁷⁷

Terör örgütü yukarıda bahsi geçen kararları alarak bazı korucuların kendilerine karşı çıkmalarını engellemeyi düşünmüşlerdir. Hatta bu kararlar sayesinde bazı korucuların kendi saflarında yer almalarını sağlayacaklarını düşünmüşlerdir.

Köy koruculuğu sisteminin tasfiyesi amacıyla, 31 Aralık 1991 tarihine kadar koruculara silah bırakma çağrısında bulunan PKK örgütü, bu açıklamada tavır değiştirenlerin cezalandırılmayacağını belirtmiştir.²⁷⁸ Bu politika değişikliğiyle birtakım kazanımlar sağlanmıştır. Bu çabanın sonucu olarak, birçok korucu köyü, PKK'nın baskısına maruz kalmamak için silah bırakmıştır. Kırsal yerleşim bölgesinde ikamet eden bireylerin desteğini kazanmak, PKK için her zaman büyük önem arz etmiştir. PKK'nın önemli ölçüde halk desteğini kazanması, kitlelerin daha kolay mobilize olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle PKK, koruculuk sistemine ve bu sistemin gelişmesine, örgütün kırsal alandan amaçladığı kitlesel desteğin elde edilmesini güçleştireceği veya engelleyeceği gerekçesiyle karşı olmuştur.²⁷⁹

Bunların yanı sıra PKK, 1991 Mart'ında Şırnak ili Beytüşşebap ilçesinde koruculuk yapan Hasan Acar'ı Cizre'de elektrik direğine asarak katletmiştir. 1991 yılının yazında ise Batman'ın Sasun ilçesine bağlı Tekevler köyüne baskın yaparak iki amcası geçici köy korucusu, dedesi Hamidiye Alaylarında kolağası ve üç kuzeni PKK'lı bir kişi öldürülmüştür. Aynı yıllarda PKK yol keserek korucu yakını oldukları için iki kardeşi kurşuna dizerek öldürmüştür. Yine bu dönemde Van ilinde Alan aşiret lideri Sadun Seylan'ın oğlu ve iki kuzeni PKK'lılarca öldürülmüştür. Bu saldırılar karşısında kimi korucular korksa da silahlarını teslim etmek yerine tüm köyü silahlandırarak güçlenmiş ve PKK'ya karşı bölgelerini korumayı seçmişlerdir.²⁸⁰

PKK, uyguladığı bu şiddetin örgütünü her tarafta yalnızlaştırdığını görünce bebek katili Öcalan, 1991 yılında V. Kongresinde sunduğu politik raporda silahlarını bırakmaya ve PKK ile işbirliği yapmaya hazır olan tüm köy korucularına yönelik genel bir af önermiştir. Ancak her zaman olduğu gibi PKK yine söyleminin ardında

²⁷⁷ İmset, ss. 278-279;

²⁷⁸ İmset, s. 282.

²⁷⁹ Daha fazla bilgi için bk. Mehmet Seyman Önder, **Devlet ve PKK İkileminde Korucular**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

²⁸⁰ Arhungan, s. 78.

durmamış 1992 yılında Bitlis'in Cevizdalı köyünde 30 kişiyi katledip 20 kişiyi yaralamış ve 15 korucuyu kaçırmıştır. 1995 yılında Diyarbakır'ın Kulp içesi Hamzalı köyünde 6'sı çocuk 9'u kadın 19 kişiyi kurşuna dizmiştir. PKK'nın köy korucularına yönelik saldırılarında 2008 yılına kadar 1337 köy korucusu katledilmiş ve il bazında 256 kişi ile Şırnak bu kayıpların verildiği en fazla görüldüğü yer olmuştur.²⁸¹

Bir yandan devlet, koruculuk sistemini uygularken öte yandan terör örgütü bu sisteme karşı mücadeleye girişmiştir. Neticede bölge halkı PKK ile mücadelede devletin saflarında yer almak ve köylerini boşaltma tercihleri arasında kalmışlardır. Her iki durumda bölge halkının aleyhine bir durum teşkil etmiştir.²⁸²

50., 51. ve 52. Dönem İçişleri Bakanlığı görevlerini yerine getiren Nahit Menteşe 1994 yılı için PKK'nın 10 bin militanının yanı sıra "50 bin kişilik milis gücüne ve 315 bin sempatzana sahip olduğunu" söylemiştir.²⁸³

1994 senesinden itibaren PKK'nın koruculuk sistemine bakışı değişmiştir. Koruculuk Sistemi, "Kürdün kürde kırdırılması" olarak algılanmaya başlanmıştır. Aslında güvenlik güçlerinin korucuları ve ailelerini dolayısıyla köylerini daha güvende olmalarını sağlamış olması, irtibatlarının yükselmesi PKK'nın bölge halkından istedikleri maddi manevi desteği alamaması PKK tarafından böyle bir algı oluşturulmasını mecbur kılmıştır. Hatta korucuların öldürülmesi korucuların intikam hissini ziyadeleştirdiği için PKK örgüt elemanları korucularla çatışmaya girmemeye çalışmışlardır.

Mayıs 2012'ye kadar PKK saldırıları sonucu hayatını kaybeden korucu sayısı ise 1578 olduğu belirtilmiştir. 2016 yılına kadar PKK terörü nedeniyle 7918 güvenlik görevlisi polis, asker ve güvenlik korucu şehit olmuş ve 5557 sivil vatandaş yaşamını yitirmiştir.²⁸⁴

---

²⁸¹ Argunhan, ss. 78-79.

²⁸² N. Ekinci, s. 53-54.

²⁸³ N. Ekinci, s. 56.

²⁸⁴ <https://140journos.com/sayilarla-1984ten-bu-yana-pkk-ile-catismalardaki-olumler-5ce123d214be>

3.2. KORUCULAR VE DEVLET

3.2.1. Korucuların Devlete Bakışı ve Yaklaşımı

Korucuların bir kısmı koruculuk görevini devlet baskısıyla bu işi seçtiklerini söylemiştir. Kendilerine güvenlik ve ekonomik açıdan destek verileceklerini, ancak bu desteğin tam manasıyla gerçekleştirilmediği fikrine sahip oldukları görülmüştür. Sayıları toplam korucuların üçte birine tekabül eden bu korucular aldıkları maaşların asgari ücrete endekslendiğini ve güvenlik açısından sadece kendi köylerini koruyacakları söylenmesine rağmen askerlerle birlikte operasyonlara katıldıklarını beyan edip devletin kendilerini kullandıklarından bahsetmişlerdir. Bu şekilde fikir paylaşımlardan bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

“İkinci görüşmeci: Evet, bu fikirde olanlara katılıyorum. Devlet gerçekten de bizi kullanıyor. Bizleri örgüte karşı yem olarak kullanıyor. Tek dertleri kendi güvenlikleri

On üçüncü görüşmeci: Evet kullanılıyor. Biz operasyonlarda ön saflara sürülüyoruz. Bir temas olursa (PKK ile) ilk biz öldürülüyoruz. Bir mayın olursa da ilk biz basarız

On dördüncü görüşmeci: Kesinlikle devletin bizi kullandığını düşünüyorum. Hem de oltanın ucuna takılan yem gibi kullanıyor. Operasyonlarda, nöbetlerde bizleri en kötü en tehlikeli bölgelerde tutarken, kendileri ağır silahlarla daha güvenli bölgelerde kalıyorlar

On altıncı görüşmeci: Devlet bizi kesinlikle kullanıyor. Kendi görevini yapmıyor, bize yaptırıyor. Müdür varken odacı neden müdürün işini yapsın. Biz profesyonel değiliz. Profesyoneller bu işi yapmalı.”²⁸⁵

Yukarıdaki ifadelerine yer verilen korucular, devlet yetkililerinin kendilerini askeri açıdan kullandığını ifade etmektedirler. Devletten kast ise askeri yetkililerdir. Askeri yetkililerin korucuların canlarına önem vermediği ya da askeri personele daha fazla önem verdiğini savunmaktadırlar. Özellikle de korucu 13’ün operasyonlar sırasında PKK ile temasın gerçekleşmesi halinde ön saflara kendilerinin sürüldüğünü ve mayınlı arazilerde yine kendilerinin önden gönderildiğini ileri sürmesi oldukça çarpıcıdır. Bir diğer çarpıcı husus ise korucu 14’ün “oltanın ucuna takılan yem gibi” kullanıldıklarını belirtmesidir. Bu durum korucular ile bazı güvenlik birimleri arasında ciddi bir güven sorunu olduğunu göstermektedir. Örgütsel ve yönetsel araçların başarılı olabilmesi için, öncelikli adil bir yönetim yaklaşımının bulunması ve çalışan ile yönetim arasında bir güven ilişkisinin oluşturulması gerekmektedir. Çalışanların iş süreçlerinde haksızlığa uğradıkları algısının herhangi bir aşamada ortaya çıkması,

---

²⁸⁵ Önder, s. 143.

daha baştan yönetsel motivasyon araçlarının başarısını olumsuz etkileyecektir.²⁸⁶ Herhangi bir mesleki örgütü, işler halde olması ve misyonunu yürütebilmesi açısından üyelerinin sadakatine ve bağlılığına ihtiyaç duymaktadır. “Örgütsel bağlılık, genel olarak bir çalışanın örgütüyle bütünleşmeyi ifade etmektedir.”²⁸⁷ “Sadakat ise genel anlamıyla, samimi ve sağlam dostluk, içten bağlılık, his ve duygularda sağlamlık, ihanet etmeme, hakikate uyguluk anlamlarına gelmektedir.”²⁸⁸ Korucular güvenlik unsurunu oluşturan bir bütünün parçasıdır. Devlet bizi kullanıyor demelerindeki kasıt, güvenlik güçlerinden farklı tutulup bazı haklardan mahrum bırakıldıklarını düşünmeleridir.

Aslında 1997-1999 senelerinde bölük komutanı olarak görev yaptığım Şırnak Çakır Söğüt Komando Tugayı’nda korucularla birlikte müşterek yapılan operasyonlarda korucuların PKK terör örgütüne karşı kullanılan oldukça faydalı ve etkili bir silahlı unsur olduğu tarafımdan teyit edilmiştir. Korucular yapılan tüm operasyonlarda en önde yerlerini almışlardır. Gerçi bu durum sadece askerimizin güvenliği için değil, aynı zamanda araziyi çok iyi tanıyan hatta çocukluğunda saklambaç oynadıkları, hangi ağaçta arı kovarı olduğunu dahi bilecek kadar araziye hâkim olan, operasyon birliklerinin kuracakları üs bölgelerine yolu en emin ve kısa yoldan rahatça ulaştırabilecek olan korucular olduğu için tercih edilmişlerdir. Ancak ne yazık ki bu durum bazı rütbeliler tarafından suiistimal edilmiş olabilir kanısındayım. Bu düşünce korucular tarafından da bu şekilde algılanmaktadır. Neticede bazı korucuların devletin kendilerini kullandığı, hatta yem olarak gördüklerini söylemeleri kaçınılmaz olmuştur. Her operasyonda intikal esnasında en ileride yürümeleri PKK tarafından hedef olma ihtimali yüksek gibi görünse de kendi halkından saydıkları bu korucuları hedefte ikinci sırada görmelerinden kaynaklandığı şeklinde de yorumlanabilir.

---

²⁸⁶ Mehmet Zencirkıran, **Örgüt Sosyolojisi İçinde**, Dora Yayıncılık, Bursa, 2012, s.57-97. Ayrıca bk. Aşkın Keser, **Çalışma Yaşamında Motivasyon**, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul, 2016.

²⁸⁷ İsmail Hakkı Biçer ve Mehmet Erçek ve Fatma Küskü ve Ahmet F. Çakmak, “Örgütsel Bağlılığın Duygusal Bileşenleri: Türk Kamu Kuruluşunda Kapsamlı Bir Yapısal Denklem Modeli”, **İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 4, İstanbul, Ağustos, 2009, ss.187-198.

²⁸⁸ Akyay Uygur ve Hakan Koç, “Örgütsel Sadakat Ve Örgütsel Bağlılık:Siyasi Partiler Açısından Bir Analiz”, **İşletme Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2010, ss. 79-94.

3.2.2. Koruculuk Sisteminin Getirdiği Sorunlar

3.2.2.1. Sistemin Aşiretler Arasında Ayrışmaya Neden Olması

Köy koruculuğu, icra edildiği yerlerde aşiretleri iktisadi ve siyasi olarak etkilemiş, bunlardan bazılarının güçlenmelerine ve etkinlik kazanmalarına yardımcı olmuştur. Hatta birçok aşiret güçlerini arttırarak siyasi sahnede yer almıştır. Koruculuk Sistemi'nin koruculuğu kabul eden aşiretler kadar kabul etmeyen aşiretlere de etkisi olmuştur. Koruculuğu kabul etmeyen aşiretler ya zayıflatılmış ya da göç ettirilerek dağıtılmaya çalışılmıştır. Örneğin iktisadi olarak bölgede uygulanan tarımsal kotalar ve mera yasaklarından ötürü hayvancılık yapma koşulları zorlaştığından sistemi kabul etmeyen korucular ekonomik olarak zayıflamalarına neden olmuştur. Korucu olan aşiretler, devletten aldıkları korucu maaşlarının yanında devletin desteğini de alarak yöredeki kamu ihalelerinde, tarım ve hayvancılıkta etkinlik sağlayarak ekonomik olarak büyük birikimler sağlamışlardır.²⁸⁹

10 Ocak 1997 tarihinde dönemin Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'ın hazırlamış olduğu “*Susurluk Raporu*”nda korucuların çıkar amaçlı suç örgütlerinin içinde yer almaları aşiret yapılarıyla ilişkilendirilmiştir. Aynı raporda “suça yatkın kamu görevlilerinin devreye girmesiyle ve kişisel çıkarların, merkezi tercihlerle bağdaşmasıyla ilgili bugün ‘çete’ olarak vasıflandırılmış, yozlaşmış ilişkiler ortaya çıktı” değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme göstermektedir ki korucu aşiret mensupları ve kamu görevlilerinin oluşturdukları çetelerle uyuşturucu ve silah kaçakçılığında zenginlik elde etmişlerdir.²⁹⁰

TBMM bünyesinde oluşturulan Faili Meçhul Siyasal Cinayetleri Araştırma Komisyonu'nun 12 Ekim 1995 yılında hazırladığı raporda Doğu'daki ve Güneydoğu'daki uyuşturucu ticaretinin bazı korucuların kontrolünde olduğu belirtilmektedir. Raporun korucuların uyuşturucu ve silah ticaretindeki rollerinin anlatıldığı bölüm şöyledir:

²⁸⁹ Daha fazla bilgi için bk. Cahit Bağcı, “Terörle Mücadelede Halk Desteği ve Kurumsal Bir Mekanizma Olarak Koruculuk Sistemi Dünü ve Geleceği Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 1, Cilt: 17 2002.

²⁹⁰ Argunhan, s. 81.

“Korucu olan bazı şahıslar yasadışı örgütlerden her ay maaş almışlardır. Bunlardan bazıları da koruculuk kimliğini kullanarak rahatça aranmadan silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yapmışlardır. Bölgede halen silah ve uyuşturucu kaçakçılığının büyük bir kısmının denetimi korucuların elinde bulunmaktadır. Yörede etkili kişiler, koruculuğu hâkimiyetlerine dayanak olarak kullanmış, korucu başı olan aşiret ağaları eskisinden daha beter kural tanımaz ve acımasız bir şekilde bölgede kendi yandaşları olmayanlara baskı kurmuş, bunları PKK mensubu diye güvenlik güçlerine bildirmişlerdir. Bir kısım korucular kan davalı oldukları köylülere PKK örgütüne mensup oldukları iddiasıyla öldürmüş, baskı yapıp köylerini terke zorlamıştır.”²⁹¹

Koruculuk Sistemi ile silahlı giren aşiretler, bu sisteme dâhil olmayanlarla karşı karşıya gelerek sorunların başlamasına sebep olmuşlardır. Yani bir nevi devlet taraftarı ve olmayan gibi bir ayrım ortaya çıkmıştır. Meclis Araştırma Komisyonu’nun konu üzerine 1995 yılındaki raporu, silahlı sivil grupların inisiyatiflerini güvenlikle alakalı olmayacak şekilde kullanmasına ilişkin örnekleri içermiştir. Ayrıca korucuların asayiş bizzat bozma eğilimine girdikleri görülmektedir. Yasadışı örgütlere katılım, silah kaçakçılığı ve uyuşturucu ticareti bunlara örneklerdir. Aşiret reisinin koruculuğu kabul etmesi tüm aşiretin korucu olması demektir. Koruculuğa giren aşiretlerin “devletin dostu”, dâhil olmayanların “devletin düşmanı” biçiminde algılanması bölgedeki aşiretler arasında ayrışma ve düşmanlığa neden olduğu iddia edilmektedir.²⁹²

2009 yılında 44 kişinin öldürüldüğü Mardin’deki Bilge Köyü Katliamı, korucular arasında yaşanan çatışmalar, bazı partililere yapılan saldırılar, Van Başkale’de düğüne yapılan baskın, yanlışlıkla yapılan ateş açmalar sonucunda asker ve sivillerin öldürülmesi ya da yaralanması gibi hadiseler Koruculuk Sistemi’nin getirdiği sorunlar olarak kayıtlara geçmiştir.

3.2.2.2. Korucuların Suça Karışmaları

“Eğitim ve geliştirmede temel amaç, çalışanların davranışlarında bir değişiklik geliştirmek suretiyle bireylerin yeteneklerini şimdiki ve gelecekteki görevlere ilişkin istenilen düzeye yükseltmektir.”²⁹³

---

²⁹¹ Tapan, s. 151.

²⁹² Hüseyin Yayman, “Terörle Mücadelede Kanayan Yara: Koruculuk Sistemi 2”, <https://www.haksozhaber.net/terorle-mucadelede-kanayan-yara-koruculuk-sistemi-2-10228yy.htm> Erişim Tarihi 16.09.2018.

²⁹³ Metin Atak ve İlhan Atik, “Örgütlerde Sürekli Eğitimin Önemi ve Öğrenen Örgüt Oluşturma Sürecine Etkisi”, **Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi**, Sayı: 3, Cilt: 1, 2007, s 66.

Türkiye’de 1985 yılında kurulan Koruculuk Sistemi’ne, ilk kurulduğu günden bugüne toplam 129 bin 273 adet korucu dâhil olmuştur. Bu rakamlar Türkiye gibi yüksek nüfusa sahip olup zorunlu askerliğin olduğu bir ülkenin ordusunun yanında oldukça düşük kalabilmektedir. Ancak, dünyadaki ülkelerin yarısından fazlasının ordusu, sayı olarak 129 bin rakamını altında kalmaktadır. Böyle bir güç aşiretlerin ellerindeyken kontrolsüz kalması ileride sorun teşkil edebilmektedir. Kontrolsüz bir gücün beraberinde sorunlar getireceği gerçeği göz ardı edilmemelidir.²⁹⁴

Korucuların askeri açıdan pratik veya teorik eğitim almaları gerekmiştir. Lakin kurulduğu dönemlerde bu pratiğe ve eğitime pek fazla rastlanılamamıştır. Hatta “Silahlar zaten bizimdi. Sonra da kaydımızı yaptırıp korucu olduk ve akabinde de bir eğitime tabi tutulmadık” şeklinde ifadeleri olan birçok korucuya rastlamak mümkündür. Zamanla koruculara jandarma tarafından üç-dört ayda bir verilen eğitimlerle hem askeri hem de insani yönden gelişim sağlanmasına çalışılmıştır.

Bu insanî ve askerî eğitimlerin yetersizliği neticesinde ellerinde silah olan ve aşirete bağlı olan korucular koruculuk yetkilerini suiistimal etmiş ve bir takım suçlara karışmışlardır.

OHAL valilerinden Necati Bilican valilik döneminde yaptığı açıklamada; köy korucusu olan 77 bin kişiden 23 bin kişinin görevlerini kötüye kullandıkları için silahlarının ellerinden alındığını ifade etmiştir. 1996 yılının sonlarına gelindiğinde koruculara ilişkin OHAL Valiliği’nin açıklamalarında yer verdiği suç işleyen korucuların sayısı dikkat çekicidir. “OHAL Valiliği kayıtlarına dayanılarak 1994-1996 yıllarını kapsayan üç yıllık dönemde 3687 korucunun işine son verilmiştir.”²⁹⁵

Dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan ise korucuların sebep olduğu bir “uyuşturucu kaçakçılığı yapan ağ” Doğu Anadolu’da kurulduğunu belirtmiştir.²⁹⁶

55. ve 57. dönemlerde Devlet Bakanlığı görevini yerine getiren Salih Yıldırım, 1998 yılındaki Koruculuk Sistemi’nin durumu üzerine şu açıklamayı yapmıştır:

*“Bugün 62 bini kadrolu, 33 bini kadrosuz 95 bin korucu var. Aileleri ve aşiretleriyle birlikte çok geniş bir camia bu... Geçmişte 18 ile 65 yaş arasında bu işe uygun olan, olmayan herkes silahlıta alındı. Ve bugün koruculukta, uyuşturucudan silah kaçakçılığına, PKK ile müştereklikten lojistik desteğe kadar uzanan %12'lere varan bir suç oranı var.”*²⁹⁷

---

²⁹⁴ Önder, s. 108.

²⁹⁵ N. Ekinci, ss. 9, 40.

²⁹⁶ Akdağ, s. 62.

²⁹⁷ N. Ekinci, s. 56.

Korucuların işledikleri suçlar konusunda özellikle de PKK'ya yardım ve yataklık suçları hakkında resmi kaynaklardan veri elde edilememiştir. Önder, çalışmasında “İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre, bazı korucular PKK'ya yardım ediyor, siz bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?” şeklinde bir soru sorduğunda güvenlik kaygısı yaşayan köylerde ve diğer korucu köylerindeki yaptığı görüşmeler ve gözlemlere dayanarak korucuların PKK'ya yardım ve yataklık etmelerinin üç temel nedeni olduğunu söylemektedir. Bunların birincisi, bazı korucuların PKK'nın propagandalarından etkilenip Kürt milliyetçiliği ideolojisini benimsemesidir. Bu korucular köylerini terk etmek zorunda bırakılmalarından sonra korucu olmaya karar vermişlerdir. Ancak, korucu olarak güvenlik birimlerinde yer almaları, onların PKK'ya olan sempatilerden ödün verdimemiştir. Aksine, korucu olmaya zorlanmaları PKK'ya daha fazla sempati sağlamıştır. İkincisi ise PKK'ya karşı duydukları korkudur. Genellikle güvenlik birimlerinin olduğu bölgelere uzak olan köylerdeki korucular, ağır bir PKK saldırısına direnebilecek güçte değildirler. Bölgenin dağlık ve son derece güç coğrafi koşulları sebebiyle, herhangi bir saldırıda en yakın birliğin bu köylere ulaşması uzun zaman alır. Bu bağlamda güçlü bir PKK saldırı ile köydeki tüm korucuların etkisiz hale getirilmesi söz konusudur. Uzak köylerde yaşayan korucular öldürülme endişesi ile PKK'nın birtakım isteklerine olumlu yanıt vermek zorunda kalmaktadırlar. Üçüncü neden ise, hem korucu maaşlarını alabilmek hem de kendilerini PKK'nın saldırılarından korumak için çift taraflı tavır sergilemeleridir.²⁹⁸

Genel Kurmay Başkanlığı 2004 tarihli raporunda korucuların karıştığı adli vakalar şu şekilde sıralanmıştır; “*örgüte yardım ve yataklık, gasp, soygun, adam öldürme, yaralama, zabıta kuvvetleri ile müsademe, zabıta kuvvetlerine toplu saldırı, mesken ve araçlara saldırı, adam kaçırma, patlayıcı madde kullanma, kasten ev ve ot yangını, ev işyeri ve oto banka soygunları, hırsızlık, yankesicilik, boru hattına saldırı, zorla çek senet imzalatma, tahsil etme, devlete ait binalarda, araçlarda ve tesislerde yangın çıkarma, ormanlarda yangın çıkarma, zirai mahsul ve otları yakma, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, suç eşyası satmak, saklamak ve satın almak, mala zarar vermek, bilişim suçları, kolluk kuvvetlerine mukavemet, darp ve saldırı, hükümet emirlerine muhalefet, rüşvet, zimmet, irtikâp, ihtilaf, kız-kadın ve erkek kaçırma, çocuk kaçırma, rehin alma, tehdit, aile fertlerine kötü muamele, hakaret ve sövme, müstehcen*

---

²⁹⁸ Önder, ss. 136-139.

hareket, ırza geçme, ırza tasaddi, kızlık bozma, evlenme vaadiyle kızlık bozma, fuhşa teşvik, kadın ticareti, kumar oynamak, oynatmak, mesken masuniyetini ihlal, meskûn mahalde silah atmak, intihar, intihara teşebbüs, uyuşturucu madde kaçakçılığı, silah ve mühimmat kaçakçılığı, gümrük ve tekel kaçakçılığı, canlı hayvan kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve çevre suçları.”²⁹⁹

Mardin’de gerçekleşen katliam sonrasında, 2009 yılında Mazlum-Der tarafından hazırlanan raporunda Koruculuk Sistemi’nin geneline ilişkin şu tespitler yer almıştır:

“Koruculuk sistemi, aynı zamanda bölgenin geçmişinde yer alan ancak günümüz dünyasının her yerinde olduğu gibi bölgeyi de terk etmekte olan feodal zihniyeti yeniden yeşertmiş ve feodal zihniyetin değişime karşı olan direncine ortak olmuştur. Özellikle Korucu başı olarak nitelendirilen kişilerin büyük ölçüde aile reisleri, aşiret liderlerinden seçildiği göz önüne alındığında konunun vahameti açıkça anlaşılabacaktır. Söz konusu bu kişiler, yaşadıkları bölgedeki etkinliklerini ve feodal Saiklerini sürdürmek adına hukuku askıya alarak sulh adı altında vatandaşları öncelikle kendilerine başvurmaya zorlamaktadırlar. Yapılan bu sulh görüşmelerinde Korucu başlarının, otoritelerini güçlendirmekle birlikte başta toprak ve çeşitli mülkiyetler olmak üzere birçok çıkar elde ettikleri bilinen bir gerçektir. Güvenliğin sağlanması adı altında devlet eliyle silahlandırılan bu kişilerin, hukuksuz ve özerk uygulamaları kamu otoritesince de bilinmesine rağmen yıllarca gizlenmiştir. Bunun sebebi ise bu kişilerin aynı zamanda bireylerin oy iradesine de nüfuz etmelerinden kaynaklanmaktadır. Dönemin bütün siyasal iktidarlarının yine dönemin bütün Korucu başları tarafından desteklendiği gerçeği incelenirse gerçekler açıkça ortaya çıkacaktır. Ayrıca Mardin’deki olay, bir menfaat çatışmasının çözümü noktasında hukuku ve diğer yasal otoriteleri hiçe sayan bir güdü ve vahşetle işlendiği gerçeği karşısında, tarihi yanlışlıklardan dönülmesinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur.”³⁰⁰

2009 Haziranında Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu raporunda, koruculuk sisteminin kaldırılmasıyla ilgili bir öneri getirilmemiş, ancak şu görüşlere yer verilmiştir:

“Koruculuk görevini üstlenen kişilerin, bu görevin sağladığı avantajları diğer kişilere karşı bazen etik bazen de yasa dışı bir şekilde kullandıkları dikkate alındığında, korucuların iyi bir eğitimden geçirilerek disiplin altına alınmaları, korundukları izlenimini doğuracak davranışlardan uzak durulması, faaliyet alanlarının hukuki çerçevelerinin çok iyi belirlenerek keyfi uygulamalara sebebiyet verilmemesi gerekmektedir.”³⁰¹

2009 yılı itibarıyla sisteme katılan 123 bin 476 köy korucusunun “38 bin 945’i hakkında adli veya idari işlem yapılarak” görevlerine nihayet verilmiştir.³⁰²

²⁹⁹ <http://www.haberlink.com/haber.php?query=39939>. (Erişim tarihi: 12.05.2017).

³⁰⁰ <https://anadoluhaber.blogspot.com/2009/05/mazlumder-diyarbakrn-mazdag-katliam.html>, Erişim Tarihi: 14.09.2018.

³⁰¹ TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı, Mardin İli Mazıdağı İlçesi Bilge Köyü Raporu https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/bilge_koyu_raporu.pdf. Erişim Tarihi: 14:09.2018.

³⁰² N. Ekinci, s. 127.

3.2.3. Genelkurmay Başkanlığı'nın Koruculuk Sistemine Bakışı

Bilindiği üzere Korucular Türk Silahlı Kuvvetlerinin yanında PKK terör örgütüyle mücadelede vazgeçilemeyecek bir rol oynamaktadırlar. Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ Harp akademilerinde yaptığı bir konuşmada korucuların önemini aşağıdaki cümlelerle vurgulamaktadır;

“Geçici ve Gönüllü Köy Korucuları, PKK ile mücadelede, çok önemli görev ve sorumluluklar üstlenmektedir. Geçici ve Gönüllü Köy Korucuları bugüne kadar bu mücadelede 1335 şehit vermişlerdir. Geçici ve Gönüllü Köy Korucularının devlet yanında bu mücadelede yer alması, sorunun etnik bir çatışma olmadığı ve PKK'nın bölge halkının desteğini sağlayamadığının da çok önemli bir göstergesidir.

Öte yandan Türkiye’de uzun süredir başarıyla uygulanan korucu sisteminin bir benzeri de, 2007 yılından itibaren ABD tarafından Irak’ta (Sons of Iraq) kullanılmaya başlamıştır. Bu sistemin kullanıldığı bölgelerde direniş ve askerî güçlere saldırı büyük ölçüde azalmıştır. ABD, Afganistan’da da Irak’ta uygulanan koruculuk sistemine benzer mahalli güvenlik birimi, ya da milis gücü (Afghan Public Protection Force) kurmak istemiş ve buna ilişkin pilot programa Şubat 2009’da başlamıştır. Bu milis güçleri kendi sorumluluk alanlarında, yollarda güvenliği sağlayacak, hükümet tesislerini ve personeli koruyacak ve saldırıları engelleyecektir.”³⁰³

Köy koruculuğu sisteminin kurulduğu 1985 yılından Mayıs 2012 tarihine dek 129 bin 273 korucu bu sisteme dâhil olmuştur. Bunların 1578’i vazife başında şehit olmuştur. Millî Savunma Bakanlığının verilerine göre, Türk Silahlı Kuvvetlerinin 1984 yılından Ocak 2011’e kadar geçen sürede asker kaybı 6142’dir. 2009 yılı itibari ile “etkisiz hale” getirilen PKK’lı sayısı 40 bindir.³⁰⁴ Bazı akademisyenlerim ifadelerine göre PKK ile mücadelenin Türkiye’ye maliyeti ise, 300 milyar doları geçmiştir.³⁰⁵

2008-2010 yılları arasında Genelkurmay Başkanlığı görevini icra eden İlker Başbuğ, 2010 yılının Mart ayınca yaptığı bir açıklamasında koruculuk sisteminin başarılı olduğunu ifade etmiştir. Orgeneral Başbuğ, sürekli yaptıkları suçlarla gündeme gelen koruculara “3-5 hata yapandan ötürü bütünü suçlamak örgütün amacına hizmetle doğrudan bağlantılıdır” diyerek bu gerçeğin altını çizmiştir.³⁰⁶

³⁰³ Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ’un tam konuşma metni için bk. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/org-basbugun-konusmasinin-tam-metni,tFcIj7N-w0On1jKf-AVMCw>, Erişim Tarihi: 14.09.2018.

³⁰⁴ Yayman, Şark Meselesinden Demokratik Açılıma, s. 21.

³⁰⁵ Serdar Öztürk ve Kamil Çelik, “Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 2009, s. 96; <https://www.cnnturk.com/turkiye/iste-2005-2017-arasinda-sehit-verilenlerin-ve-gazilerin-sayisi>, Erişim Tarihi: 03.01.2018.

³⁰⁶ Özdemir, s. 86.

3.3. HAMİDİYE ALAYLARI VE KORUCULUK

1915 yılında “Mektepli bir kumandan” önderliğindeki Hamidiye Alayları, Maraba’da³⁰⁷ ilerlemiş, Tebriz’i alıncaya kadar Rusları geriye püskürtmeyi başarmıştır. Kazım Karabekir Paşa’nın emirleriyle Hamidiye Alayları, Rus Ordusu’nu Kafkaslara kadar kovalamışlardır. Hamidiye Alaylarının faydaları şunlar olmuştur;

- “Askerlik yapmayan Kürtlerle kolluk kuvveti eksikliği giderildi.
- Rus istilasına karşı caydırıcı oldu.
- Kürtler ve konargöçerlerin dış güçlerce kullanılmasına engel oldu.
- Aşiretlerin yerleşik hayata geçmelerini hızlandırdı.
- Çocuklar İstanbul’daki Aşiret Mektebi’nde eğitilerek Osmanlılık bilinci edindiler.
- Aşiret kavgalarının önüne geçildi.
- Sükûnet sağlanınca Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun imarına çalışıldı.”

II. Abdülhamid’in kurduğu Hamidiye Süvari Alayları, bütün bunların yanı sıra Doğu’da meydana gelen Ermeni isyanlarında da önemli bir rol üstlenmiştir. Böylece Ermeni isyanları bastırılmış ve Ermeni isyancılar denetim altına alınmıştır. II. Abdülhamid, Aşiret Mekteplerinde Kürt çocuklarını okutarak, yöre halkının devlete güvenmelerini sağlamış, bunun sonucunda kendisine Kürt halkı tarafından Kürtlerin babası anlamına gelen “Bavê Kurdan” adı verilmiştir. Bu sebeple de tahttan düşürülmesine en büyük tepki Kürt aşiretlerinden gelmiştir.³⁰⁸

Düzenli bir alay olmayan Hamidiye Alaylarının mensupları; ata binmeyi, silah kullanmayı ve cirit oynamayı çok iyi bilmenin yanı sıra, yeterli eğitimi almamalarına rağmen gerilla usulü savaşmasını çok iyi bilmekteydiler.

Bütün bu özellikleriyle günümüzdeki Koruculuk Sistemi aslında Hamidiye Alaylarının güncellenmiş hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

Korucular ve Hamidiye Alayları Kürt aşiretlerinden meydana gelen birliklerdir. Hamidiye Alayları Rus, Ermeni ve diğer dış güçlere karşı Doğu bölgesinde sınır güvenliğini sağlayan gayri resmi askerlerden meydana gelmiştir. Korucular ise Türk Silahlı Kuvvetleri’ne Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde güvenlik hizmetlerine destek sağlayan, gerilla usulü savaşan, düzenli orduya bağlı silahlı güçlerdir. PKK terör örgütü ile olan mücadelede büyük destek sağlamışlardır. TSK’ya

³⁰⁷ Maraba, günümüzde İran sınırları içerisinde olan bir vilayettir.

³⁰⁸ Bayram Kodaman, Sultan II. Abdülhamid, s. 35.

olan desteklerinin yanı sıra, koruculuk sistemini kabul eden aşiretler devletin hegemonyasını kabul etmiş ve terör yanlısı olmadıklarını açıkça ibraz etmişlerdir. PKK'nın Doğu'daki köyler üzerindeki tesirini ve istihbaratını koruculuk sistemiyle yıkan Türkiye Cumhuriyeti, Hamidiye Alaylarının küçük bir sureti olmaya hak kazanmış görünen korucuları Doğu bölgesinde istihdam etmekte, TSK ile ortak operasyonlara göndermektedir.

Hamidiye Alayları Ermeni terör grupları ve gelebilecek Rus tehdidine karşı hazır bulundurulmuştur. Köy korucuları ise hudut içerisinde PKK ile mücadele görevini yerine getirmektedirler. Ayrıca gerektiğinde bölgeye çok iyi hâkim olmalarından ötürü sınır ötesi operasyonlarda TSK'nın yanında görevlendirilmişlerdir. Hamidiye Alayları, Kürtlerden oluşan ve gayri Kürtlerin sebep olduğu sınır tehditlerine karşı harekete geçen birliklerdir. Köy korucuları ise, yine Kürtlerden oluşan ve PKK terör örgütünün sebep olduğu tehditlere karşı harekete geçmektedir. Ancak temel amaç, devletin karşı karşıya kaldığı tehditlere karşı harekete geçme hususunda birleşmektedir. Köy korucularının amacı 1986 yılında çıkartılan yönetmelikle şöyle belirtilmiştir; *“Stratejik ve taktiksel anlamda PKK'ya karşı bir alan hâkimiyeti kazanmak ve onu bölgede barındırmamaya yani devletin bekasını sağlamak ve bunun için de yerel güçlerden faydalanmak”*.³⁰⁹ Buradan da anlaşılacağı üzere, Köy korucuları, Hamidiye Alayları gibi Rus, Ermeni vb. tehditlere karşı kurulmamıştır. Öncelikli tehdit alanı terör örgütü olan PKK'dır.

Koruculuk Sistemi'nde oluşturulan teşkilatın amacı, düşük yoğunluklu çatışmaya dayalı düzensiz savaş biçimi için kurulmuş iç güvenlik teşkilatıdır. Hamidiye Alayları da yerel ve paramiliter bir güçtür. Gerek tarih sayfalarında önemli yer edinmiş olan Hamidiye Alayları gerekse bugün Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da terörle mücadelede önemli bir yere sahip olan köy korucuları doğrudan merkeze bağlı olarak yaşadıkları bölgeleri koruma adına teşekkül edilmiştir. Askeri ve etnik dinamikleri bir olan bu iki kurum da güvenliği tehdit eden unsurlara karşı mücadele için oluşturulmuşlardır. İki kurum da gerek kuvvetlerin yerleştirilmesi gerekse paramiliterist hareket kapsamında ortak unsurlar taşımaktadır.

İki kurumun da sosyolojik tabanları aşiret yapısına dayalı olduğu gibi aşiret reislerinin ve ağalarının komutası altında alınan kararlar doğrultusunda silahlanmayı

---

³⁰⁹ Argunhan, s. 54.

kabul etmişlerdir. Hamidiye Alayları hatırlanacağı üzere doğrudan karargâha bağlı kalıp merkezi kontrol buradan sağlanmaktadır. Korucular ise dönemin askerî sistemi dâhilinde merkezi birliklerin taktik seviye komutası altında jandarmaya bağlıdırlar. Hamidiye Alayları bağımsız icraat gösterir iken, korucular kendilerinden daha büyük merkezi birliklerle harekâtlara katılım sağlamaktadırlar. İki kuruma da bağlılık ve katılım ritüellik ortaklık gösterse de Hamidiye Alaylarının kendine özgü sembolizmi ve bayrakları vardır. Buna karşın köy korucuları sembolik bir öğeye sahip değillerdir. Hamidiye Alayları ve köy koruculuğu sisteminin ortak noktası, bölgesel ve sınır dışı destekli tehditler neticesinde ihtiyaç dâhilinde oluşturulan kurumlar olmalarıdır.

3.4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE UMUMÎ MÜFETTİŞLİKLER

3.4.1. Umumî Müfettişliklerin Kuruluşu

Umumî Müfettişlikler “bölgede sivil, asker ve yargı üzerinde kesin otoriteye sahip olan bölgesel valiliklerdir”. Direkt olarak “Türkiye Cumhurbaşkanlığı’na bağlı” olmuşlardır ve “1927-1952 yılları arasında” görevler yapmışlardır. TBMM tarafından 1927 tarihinde 1164 sayılı kanun³¹⁰ ile Türkiye Cumhuriyeti’nde varlığı oluşturulan Umumî Müfettişlik kurumuna aslında ilk defa II. Abdülhamid döneminde rastlanmaktadır.³¹¹

Umumî Müfettişlikleri Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılın sonlarında görülmeye başlanmıştır ve Umumî Müfettişlikleri Osmanlı Devleti’nin Cumhuriyet’e bir mirası olarak kabul edilebilir.³¹² Osmanlı Devleti’nde valiler ve mutasarrıflar, müfettişlere karşı sorumlu olmuşlardır. Vilayetlerdeki her gelişmeyi Umumî Müfettişlere bildirmek onların başlıca vazifelerindendir. En düşük seviyedeki bir memurun işe alınması için dahi müfettiş onayı gerekmekte idi. Bölgedeki yabancı yetkililer de her şeyi ayrıntılarıyla Umumî Müfettişlere bildirmekteydiler. Gerekli hallerde müfettişin oluruyla sorunlar yerel yetkililere bildiriliyordu

³¹⁰ Umumî Müfettişlik teşkiline dair kanun için bk. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc005/kanuntbmmc005/kanuntbmmc00501164.pdf

³¹¹ Detaylı bilgi için bk. Cemil Koçak, **Umumi Müfettişlikler 1927-1952**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

³¹² Cem Somel, Üretimde Küreselleşme ve Kalkınma, **Toplum ve Bilim**, Sayı 69, Bahar 1996, ss. 82-107.

1920 yılına gelindiğinde, Damat Ferit Paşa kabinesinde de bir Umumî Müfettişlik bulunmaktaydı.³¹³ Daha sonraları seyyar olarak kurulan askeri birliklerden müteşekkil olan Kuva-yı İnzibatiye birlikleri kurulmuştur. Ancak, Anadolu'da hâkimiyeti tekrar tesis edebilmek için bu birlikler yetersiz kalmıştır. Bu sebeple idarenin tekrar kontrolünü sağlamak için askerî alanın dışında, daha geniş yetkilerle mücehhez bir müesseseye ihtiyaç duyulmuştur. “İşte bu müessese, Ankara'da TBMM'nin açılması ve yönetime el koymasıyla hemen hemen eş zamanlı olarak, 28 Nisan 1920'de kurulan Anadolu Fevkalade Müfettiş-i Umumîliği idi” . Bu müfettişlik, padişah ve saray çevresince Anadolu'da otoriteyi sağlamak ve istenmeyen durumları bir an önce etkisiz hale getirmek için görevlendirilmişti. Damat Ferit Paşa'nın görevinin sona ermesiyle Umumî Müfettişlik de yürürlükten kaldırılmıştır.³¹⁴

“Goloğlu ise bu unsurların yanında asıl belirleyici sebebin ekonomik olduğunu vurgulamaktadır. Cumhurbaşkanı ve Ekonomi Bakanı Celal Bey'in yurt gezilerinin sonunda verildiğini söylediği bu kararın gerekçesini şöyle izah eder: Türkiye'nin her yanında aynı ekonomik koşullarla ilerlenemeyeceğinden memleket ekonomik bölgelere ayrılacak ve idare mekanizması da buna uydurularak her bölgede ayrı örgütler kurulacaktır. Üçer beşer ilden meydana gelecek bölgelerde bu illerin özel bütçelerinin birleşmesi sayesinde ihraç iskelelerinin, yolların ve benzeri şeylerin kolaylıkla gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.”³¹⁵

“Kanuna göre; halkın iskânı hızla sağlanacak ve köylü topraklandırılacak, vilayetlerin imar faaliyetleri bir an önce tamamlanıp ıslah edilmeleri sağlanacak, bölge halkının ekonomik ve sosyal ihtiyaçları derhal çözüme kavuşturulacak, bunların yanında toplumun güvenliği de sağlanacaktır.”³¹⁶

“25 Haziran 1927 tarih ve 1164 numaralı kanunun birinci maddesine³¹⁷ göre Erzurum, Kars, Gümüşhane, Erzincan, Trabzon, Ağrı illerini kapsayan Üçüncü Umumî Müfettişlik kurulmuş ve 23 Ağustos 1935 yılında da Umumî Müfettişliğe yine Bakanlar Kurulu kararıyla daha önce Ardahan, Konya ve Erzurum milletvekili olarak görev yapmış olan Tahsin Uzer atanmıştır.”³¹⁸ Umumî Müfettişi Tahsin Uzer, bölge 15 Eylül 1935 tarihli telgrafında valiliğe hedeflerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Mufettişliğe tayin edildim. Başbakan'ın doğu seyahatlerinde gördüğü eksiklikleri tamamlamak mufettişliğin programını teşkil eder. Atatürk'ün ilk kurtuluş sesini yükselttiği ve iştittirdiği şark memleketlerinde en küçük mesai ve muvaffakiyetimizin devlet hayatıyetindeki çok

³¹³ Tuğba Korhan, “Cumhuriyet Döneminde Umumî Müfettişlikleri İle İlgili Bir Değerlendirme”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 4, Sayı 7, Nisan 2012, s. 135.

³¹⁴ Koçak, ss. 44-53.

³¹⁵ Mahmut Goloğlu, **Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)**, Kalite Matbaası, Ankara, 1974, s. 49-50.

³¹⁶ Düstur, s. 1005.

³¹⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 030.18.01/57.70.15.

³¹⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 030.18.01/57.70.16

canlı ve verimli birer eser olacağını ve işte bu noktada aşk ve iman birliğiyle şarkın kalkınmasına bütün varlığımızı şart etmemiz lazım geleceğini programımızın ilk başlangıcı olarak beyan ederim.”³¹⁹

3.4.2. Umumî Müfettişliklerin Yapısı ve İşlevi

Umumî Müfettişlikleri, devletin birlik ve bekası için asayişin sağlanıp tüm memleketteki halkın, taşrada oturan kesimler dâhil en ufak sorunlarının çözümü için memleketi adeta tarassut altına alan ve bu nizamda raporlar düzenleyerek idareye bildiren görevlerde bulunmuştur. Yani devleti kapasitesini artırma arayışına ve toplumun bütününe nüfuz etme çabasına girişmiştir.³²⁰

Umumî Müfettişlikleri, bölgelerdeki sorunların merkeze uzaklığı sebebiyle bildirilmesindeki aksaklıkların giderilmesi maksadıyla kurulmuştur.³²¹ Hükümetin idare mekanizmasından tam randıman alınabilmesi adına Birinci Umumi Müfettişlik “kanun ile Elazığ, Urfa, Bitlis, Van, Hakkâri, Diyarbakır, Siirt ve Mardin illerini kapsayacak şekilde” kurulmuş ve tüm Anadolu’da faaliyete geçecek şekilde öngörülmüştür.³²²

Cumhuriyet döneminde olağanüstü kurumlar olan Umumî Müfettişliklerin kurulma sebebi merkezileşme ve iç güvenlik sorunları olarak görülmektedir. Aslında bir Osmanlı Kurumu olan Umumî Müfettişliklerin aynı meselelerin çözümü için II. Abdülhamid döneminden beri mevcut oldukları bilinmektedir. Umumî Müfettişliklerin esas görevleri ise Doğu Anadolu’da emniyet ve asayiş sağlamasına nezaret etmektir.³²³ Tanzimat Dönemi’nden beri var olan modernleşme ve merkezileşme dinamikleri Cumhuriyet Dönemi’nde de görülmüş, benzer çözüm yolları uygulanmıştır.³²⁴

1936 yılında yapılan Umumî Müfettişlik toplantısında Kürtler farklı bir etnik unsur olarak aşiret yapısıyla birlikte tanımlanıp bu etnisiteye karşı alınacak tedbirler;

³¹⁹ Erzurum Dergisi, 19 Eylül 1935, s. 1; Varlık Dergisi, 19 Eylül 1935, s. 4.

³²⁰ Ayfer Genç Yılmaz, “Devlet Kapasitesi ve Umumi Müfettişlikler Altyapısal İktidarın Yerelde İnşası”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2012, ss. 51.

³²¹ Abidin Özmen, “Genel Müfettişlikler Hakkında Genel Düşünce”, **İdare Dergisi**, 1947, s. 238.

³²² Yılmaz, ss. 52-53.

³²³ Detaylı bilgi için bk. Koçak.

³²⁴ Önder, s. 27.

zorunlu göç, iskân, paramiliter bir teşkilat olarak jandarmanın kuvvetlendirilmesi gibi çeşitli yönleriyle sıralanmıştır.³²⁵

3.4.3 Umumî Müfettişlikleri Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Tuğba Korhan'ın Umumî Müfettişlikleri üzerine yapmış olduğu çalışma oldukça dikkat çekici ve önemlidir. Çalışmada başbakan İsmet İnönü'nün Dersim bölgesinde bir Umumî Müfettişliği kurulmasını, böylece hem bölgedeki asayişin sağlanmasını, hem de bölgeyi halkının kalkındırmasını amaçladığı fikri paylaşılmaktadır.³²⁶ Aktarılan her sorun için hükümet tarafından çözüme kavuşturulacak adımlar atılmıştır.

3.4.4. Cumhuriyet Döneminde Umumî Müfettişlikleri Hakkında Bir Değerlendirme

Hasan Tahsin Uzer I. Dünya Savaşı sırasında Erzurum Valiliğini yapmıştır. Tahsin Uzer, bürokrasiye takılmamak, sorunların daha hızlı bir şekilde toplanıp Ankara'ya bildirilmesini sağlamak maksadıyla bölgedeki tüm yetkileri kendinde toplamıştır.³²⁷ Ankara'ya hazırladığı raporda yapacağı işlerle alakalı bir kanun ek namesi hazırlamış ve İsmet İnönü'ye sunmuştur. Söz konusu kanun layihasının maddeleri şu şekildedir:

Madde 1: *“Umumî Müfettişler, muntakası dâhilinde hükümetin vekili ve bütün vekillerin mümessilidir. Bu sıfatla başta valiler olmak üzere bütün memurlar kendisine karşı mesul ve gördükleri işlerden, yaptıkları icraattan izahat ve hesap vermeğe mecburdurlar.*

Madde 3: *Umumî Müfettiş, polis ve jandarma kıtaları gibi zabıta ve silahlı kuvvetleri ve muntakası içindeki asker kuvvetlerini icra kuvveti olarak kullanabilir. Doğu illerinde aslında bir güvenlik sorunu olmadığını; fakat Osmanlı aşiret yapısını devam ettirmek isteyen yirmi beş kadar ailenin olduğunu ve bu ailelerden halkın da*

³²⁵ Bülent Varlık, **Umumî Müfettişler Toplantı Tutanakları 1936**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2010, ss. 29-36.

³²⁶ Korhan, s. 138.

³²⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10.68.452.2.

şikâyetçi olduğunu ve bunların Batı'ya nakillerinin gerektiği ve boşalttıkları arazinin de istimlâk edilerek halka dağıtılıp halkın toprağa bu suretle bağlanacağını belirtmiştir."³²⁸

"Hükümet'in başka bir önem verdiği konu ise Umumî Müfettişlerin seçimidir. Üçüncü Umumî Müfettişliğine ise bu bölgeyi tanıyan ve bu alandaki faaliyetlerinden iyi bir idareci olduğuna kanaat getirilen Tahsin Uzer seçilmiştir. Bu müfettişlik bölgesi gibi Birinci Umumî Müfettişi Abidin Özmen de Anadolu'nun doğusunda yıllarını geçirmiş bir insandır, kendisi bölgedeki deneyimlerini şöyle aktarmıştır; 1924 senesinde Şeyh Sait isyanında örfî idare bölgesinde Birecik Kaymakamı idim. Ve 926-927 de Diyarbakır'da örfî idare âmiri olan Üçüncü Ordu Müfettişinin yanında Mülkiye Müfettişi olarak Mülkiye Müşaviri idim. 1928. 29, 30, 31 senelerinde de Bitlis ve Muş Valiliklerinde bulundum. On beş aydan beri de Umumî Müfettişlik ödevini ifaya çalışıyorum. Görülüyor ki, doğu vilâyetlerimizde meydana gelen birçok hadiseleri, yakından seyretmek veya içinde bulunmak suretiyle kendime göre tahlil etmiş bir haldeyim."³²⁹

SONUÇ

Bu çalışmada; Sultan Abdülhamid Han'ın kurduğu Hamidiye Alayları ile günümüzde varlığını koruyan koruculuk sistemi karşılaştırılmıştır. Hamidiye Alayları ile Abdülhamid Han, dağınık ve kural tanımaz Kürt aşiretlerinin taleplerini bertaraf ederek, onları devletin himayesinde kontrolü altında tutmayı amaçlamıştır. Bunlardan başka iki ayrı amaç daha bulunmaktadır: Birincisi; Kürtlerin oluşturduğu bu alaylar sayesinde Rus istilasına karşı güçlü bir paramiliter ordu kurmak, ikincisi ise; Kürtleri İran'a karşı bir askeri tehdit durumuna getirmektir. Kürtlerin aşiret şeklinde yaşayışları ve yaşadıkları bölgenin coğrafi koşulları da dikkate alınarak oluşturulan Hamidiye Alaylarıyla, asayişin bozulmasına sebep olan aşiretlerin kontrol altına alınmasını öncelikli olarak amaçlamıştır. Bunun yanı sıra hem Ermeni hareketlerine karşı direnç noktaları oluşturulmuş, hem de olası bir Rus-Osmanlı savaşında, aşiretler Ruslara karşı tampon bölge oluşturmuştur. Böylelikle, Kürt aşiretlerinin yabancı devletler tarafından kullanılmasının da önüne geçilmeye çalışılmıştır. Sultan Abdülhamid Han, oluşturduğu Hamidiye Alayları ile bu amaçlarına ulaşmıştır. Buradan da anlaşılmaktadır ki, Hamidiye Alaylarının kurulması kararı ile Sultan Abdülhamid Han, hem ferasetli bir hükümdar olduğunu, hem de dâhiyane bir siyasi zekâyâ malik olduğunu tüm dünyaya göstermiştir. Hamidiye Alaylarının kurulma çalışmalarına Müşir Zeki Paşa'nın teşebbüsüyle başlanmıştır. 7 Rebiyülevvel 1308 (20 Ekim 1890) tarihinde Hamidiye Alayları resmen kurulmuştur.

³²⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10/70.468.8.

³²⁹ **Birinci Umum Müfettişlik Bölgesi**, (Haz.) I. Genel Müfettişlik, İstanbul, 1939: 317.

Günümüz Koruculuk Sistemi incelendiğinde, Hamidiye Alaylarının bir uzantısı olduğunu söylemek mümkündür. Koruculuk Sistemi'ne dâhil olan bireyler; araziyi iyi bilen, silah kullanmaya yatkın, aşiret bağıyla birbirlerine sınıksız bağlı, törelere tabii aşiret mensupları olan bölge halkından oluşmaktadır. Koruculuk Sistemi'yle öncelikle Doğu Anadolu'da yaşayan Kürt halkının kendi bölgelerinin emniyeti sağlanması amaçlanmıştır. İkincil amaç ise, devletin terör örgütü PKK ile olan mücadelesinde yerli Kürt halkının desteğini sağlamak olmuştur. Kendine özgü sorunları da beraberinde getiren Koruculuk Sistemi'nin hem bölge halkına yararları, hem de devletin bekasına olan katkısıyla sorunların önüne geçtiğini söylemek mümkündür. Koruculuk Sistemi sayesinde bölgedeki Kürtler hem bu sisteme bağlı kalmışlar; hem de bu sisteme bağlılıklarıyla devletin önemli bir parçası olduklarını hissetmişlerdir. Bağlılık hususiyeti Osmanlı Devleti'nde Hamidiye Alaylarında da görülmektedir. Hamidiye Alaylarında, adı üzerinde alay olarak devletin nizami ordusunda yerini gayri nizami ordu olarak alan Kürt aşiretleri her daim askeri havayı soluyarak ordunun bir parçası olduklarını hissetmişlerdir. Koruculuk Sistemi'nde ise nöbet sistemiyle bölge arazisini koruyan korucular hiçbir zaman orduda kendilerine bir yer bulamamışlardır. Ancak ordunun yapmış olduğu operasyonlarda kendileriyle müşterek hareket edilmeleri devletin, terör örgütü PKK ile mücadelesini güçlendirmiştir. Kurulan sistem, korucuların ihtiyaç hâlinde operasyonlara takviyede bulunması ve bölge güvenliğini alarak kendi köylerini emniyete alma şeklinde görülmektedir. Kanaatimize göre, koruculuk sistemine dâhil olan bireyler hiçbir zaman orduda gerçek yerlerini alamamışlardır. Hamidiye Alayları ile karşılaştırıldığında ise, korucuların Hamidiye Alaylarındaki gibi itibarlarının olmadığını da söylemek gerekmektedir. Operasyonların en önlerinde yer alan korucular, operasyonların başarısında önemli yerleri olmasına rağmen istedikleri saygınlığa ve değere ulaşamadıklarını düşünmüşlerdir. Hamidiye Alaylarındaki askeri eğitime ve nizamla, korucularda pek rastlanamamıştır. Her korucu kendi köy çevresinin emniyetini almak için düzenli olarak nöbet tutmakta, ordunun bölgelerinde yaptığı operasyonlara bizzat katılmaktadırlar. Araziyi çok iyi tanıdıkları için bölgede yapılan operasyonlarda çok faydalı olmuşlardır. Asıl görevleri kendi köylerinin emniyetini sağlamak olan korucular bu surette devletin o bölgedeki istihbaratını ve emniyetini de sağlayarak daha büyük bir görevi üstlenmişlerdir.

Koruculuk Sistemi'ne dâhil olan aşiretler, böylelikle hem devlete bağlı olduklarını kanıtlamışlar, hem de PKK terör örgütünün kendi köylerinden maddi manevi yardım almalarına engel olmuşlardır. Bu şekilde yerel halkın terörle işbirliği yapma ihtimali de ortadan kaldırılmıştır. Bu yüzden maddi manevi yardım göremeyen terör mensupları, çoğu zaman bölge korucularını infaz yoluna gitmişlerdir; ancak bu durumun bölge halkının tepkisini çekmesi ve örgütün siyasi propagandasına ters bir hal alması sebebiyle söz konusu infazlardan daha sonrasında uzak durulmuştur. Devletin koruculardan başlıca beklentisi, kendi bölge emniyetini sağlamaları ve terör örgütü mensuplarına yardımın önüne geçilmesidir. İhtiyaç hâlinde bölgede yapılan operasyonlarda askerî kuvvetlere yardım etmeleri, bunun yanı sıra bölgeyle ilgili istihbarat bilgisinin verilmesi de çok yüksek bir öneme haizdir.

Ezcümle, Hamidiye Alayları ve Koruculuk Sistemi ihtiyaç dâhilinde birbirine benzer şekilde ortaya çıkmış ve görevlerini başarıyla yerine getirmişlerdir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

Abdulla, Nejat, **İmparatorluk Sınır ve Aşiret: Kürdistan ve 1843-1932 Türk-Fars Sınır Çatışması**, çev. Mustafa Aslan, Avesta Yayınları, İstanbul, 2009.

Akça, İsmet ve Evren Balta Pakar, “Askerler, Köylüler ve Paramiliter Güçler: Türkiye’de Köy Koruculuğu Sistemi”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, 2013, ss. 7-35.

Aksun, Ziya Nur, **II. Abdülhamid Han**, Yayına Hazırlayan: Erol Kılınç, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2017.

Alderson, Anthony Dolphin, Osmanlı Hanedanı, çev. Şerafettin Severcan, Kaya Matbaacılık, İstanbul, 1999.

Arap, İbrahim ve Veysel Erat, “Bir Kamu Politikasının Analizi: Türkiye’de Geçici Köy Koruculuğu”, **Mülkiye Dergisi**, Cilt: 39, Sayı: 4, 2015, ss. 73-108.

Arsen, Yarman, **Palu-Harput 1878**, Belge Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Atak, Metin ve İlhan Atik, “Örgütlerde Sürekli Eğitimin Önemi ve Öğrenen Örgüt Oluşturma Sürecine Etkisi”, **Havacılık ve Uzun Teknolojileri Dergisi**, Sayı: 3, Cilt: 1, 2007, ss. 63-70.

Aybars, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri (1920-1927)**, İleri Kitabevi, İzmir, 1995.

Aydoğan, Erdal, **İttihat ve Terakki'nin Doğu Politikası (1908-1918)**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.

Aydoğan, Erdal, “Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin kurulması ve III. Umumi Müfettişi Tahsin Uzer'in Bazı Önemli Faaliyetleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 33-34, 2004, ss. 1-14.

Aytar, Osman, **Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna**, Medya Güneşi Yayınları, İstanbul, 1992.

Ayvarov, **Osmanlı-Rus ve İran Savaşları'nda Kürtler**, çev. Muhammed Varlı, Sipan Yayıncılık, 1995.

Bağcı, Cahit, “Terörle Mücadelede Halk Desteği ve Kurumsal Bir Mekanizma Olarak Koruculuk Sistemi Dünü ve Geleceği Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 17.

Bedran Akdağ, **PKK, Korucular, Jitem, İtirafçılar v Diğerleri**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Beşe, Ertan, “Geçici Köy Koruculuğunun Ortaya Çıkışı, İşlevleri ve Hukuki Temelleri Nedir?”, Ed: Ümit Cizre, **Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2006.

Biçer, Bekir, “Sultan Abdülhamid'in Kürt Politikası”, **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl: 9, Sayı, XXVI, Haziran, 2016, ss. 57-86.

Biçer, İsmail Hakkı ve Mehmet Erçek ve Fatma Küskü ve Ahmet F. Çakmak, “Örgütsel Bağlılığın Duygusal Bileşenleri: Türk Kamu Kuruluşunda Kapsamlı Bir Yapısal Denklem Modeli”, **İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 4, İstanbul, Ağustos, 2009, ss. 79-94.

Bilgiç, Mehmet Sadi, “PKK, KCK’nın Stratejisi, Taktikleri ve Taktik Düzeyde Etnik Terörle Mücadele”, **Bilge Strateji Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 10, 2014, ss. 85-114.

Birand, Mehmet Ali, **APO ve PKK**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993.

Birinci Umum Müfettişlik Bölgesi, (Haz.) I. Genel Müfettişlik, İstanbul, 1939: 317.

Çelik, Halil İbrahim, “II. Abdülhamid Döneminde Yönetimde Değişiklik”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Konya, Sayı:1, Cilt:1, Haziran, 2015, ss. 85-100.

Çiçek, Nevzat, **Gerçek Cellat Kim Tetiği Çeken Mi, Çektiren Mi? Abdülkadir Aygan Anlatıyor**, Neden Kitap Yayınları, İstanbul, 2000.

Dabağyan, Levon Panos, **Türkiye Ermenileri Tarihi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Deringil, Selim , **İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)**, Doğan Kitabevi, İstanbul, 2014.

Dersimi, Mehmet Nuri, **Kürdistan Tarihinde Dersim**, Dilan Yayınları, Diyarbakır,1992.

Duguid, Stephan, “The Politic of Unity: Hamidian Policy in eastern Anatolia”, **Middle Eastern Studies**, IX , May, 1973, ss. 139-155.

Ekinci, Mehmet Rezan ,“1897 Tarihli Hamidiye Hafif Süvari Alayları Taksimatı”, **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Kasım-2017, Cilt: 9, Sayı: 2, 2017, ss. 703-724.

Ekinci, Nihat, **Pimi Çekilmiş Bomba**, Do Yayınları, İstanbul, 2011.

Emecen, Feridun M., “Son Kırım Hânı Şâhin Giray’ın İdâmı Mes’elesi ve Buna Dair Vesikalar”, **Tarih Dergisi**, Sayı 34, 1984, ss. 129-150.

Engin, Vahdettin, **II. Abdülhamid ve Dış Politika**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2017.

Engin, Vahidettin, **Hamidiye Alayları ve Hüseyin Paşa**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2018.

Eraslan, Cezmi, “Hamidiye Alayları”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, , Cilt 15, İstanbul, 1997, ss. 462.464.

Erat, Veysel, “Kamu Görevlisi Kavramı Açısından Geçici Köy Korucuları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, Yıl: 2013, ss. 169-196.

Erickson, Edward J., “Armenian Massacres: New Records Undercut Old Blam, Reexamining History”, **Middle East Quarterly**, Volume: 13, No: 2, 2006, ss. 291-298.

Ersever, Ahmet Cem, **Üçgendeiki Tezgâh**, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2009.

Fırat, Mehmet Şerif, **Doğu İlleri ve Varto Tarihi**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Fuller Graham E. ve Henri J. Barkey, **Türkiye’nin Kürt Meselesi**, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Goloğlu, Mahmut, **Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)**, Kalite Matbaası, Ankara, 1974.

Gökalp, Ziya, **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik İncelemeler**, I. Baskı, Komal Yayınları, 1975.

Göktaş, Hıdır **Kürtler İsyan-Tenkil**, Cilt I, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991.

Gültepe, Nihat, **Hayat Tarih Mecmuası**, Temmuz, 1976.

Güven, Veli Fatih, “Terörle Mücadelede Koruculuk Sisteminin Yeri ve İhtiyaç Durumu”, **Stratejik Analiz**, Sayı: 53, Eylül, 2004.

Halfin, **19.Yüzyılda Kürdistan Üzerinde Mücadele**, Komal Yayınları, Ankara, 2008.

Hocaoğlu, Mehmet, **Arşiv Vesikalarıyla Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler**, And Dağıtım, İstanbul, 1976.

Hülagü, Metin, “Dünden Bugüne Bir İmparatorluk Projesi Olarak Hicaz Demiryolu”, **Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid**, Cilt III, Yeni Zamanlar Dağıtım, İstanbul, 2011, ss. 103-124.

Issı, Murat, “Ömür Boyu Süren Osmanlılık Serüveni Bir Osmanlı Kürd Aydını Malatyalı Bedri”, **Toplumsal Tarih**, No: 212, Ağustos 2011, 2005, ss. 37-45..

İlhan, Mehdi, **Amid (Diyarbakır)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.

İmset, İsmet G., **PKK Ayrılıkçı Şiddetin 20 yılı (1973-1992)**, Turkish Daily News Yayınları, Ankara, 1993.

Jwaideh, Waide, **Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi: Kökenleri ve Gelişimi**, çev. İsmail Çekem ve Alper Duman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Keser, Aşkın, **Çalışma Yaşamında Motivasyon**, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul.

Keser, Veysel, **Kürtler: Yerel İdareleri ve Özerklik (Kürt-Türk İlişkilerinin Tarihsel Kökeni)**, Do Yayınları, İstanbul, 2015.

Kıran, Eyüp, **Kürt Milan Aşiret Konfederasyonu**, Elma Yayınları, İstanbul, 2003.

Kızmaz, Zahir ve M. Seyman Önder, “Köy Korucularının Kürt Sorunu ve PKK Örgütü Konusundaki Görüşleri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 26, Sayı:1, Elazığ, 2016, ss. 245-260.

Kirişçi, Kemal ve Gareth M. Winrow, **Kürt Sorunu Gelişimi ve Kökeni**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010.

Klein, Janet, **Hamidiye Alayları: İmparatorluğun Sınır Boyları ve Kürt Aşiretleri**, çev. Renan Akman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013

Kocabaş, Süleyman, **Osmanlı İsyânlarında Yabancı Parmağı**, İstanbul 1992.

Koçak, Cemil, **Umûmi Müfettişlikler (1927-1952)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Kodaman, Bayram “II. Abdülhamit ve Kürtler-Ermeniler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 21, 2010, ss. 131-138.

Kodaman, Bayram, “Hamidiye Hafif Süvari Alayları (II.Abdülhamid ve Doğu Vilayetleri)”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, 1979, ss. 427-480.

Kodaman, Bayram, **Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası**, TKAE Yayınları, Ankara, 1987.

Kodaman, Bayram, **Şark Meselesi Işığında Sultan II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası**, Orkun Yayınevi, İstanbul, 1983.

Korhan, Tuğba, “Cumhuriyet Döneminde Umum Müfettişlikleri İle İlgili Bir Değerlendirme”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 4, Sayı 7, Nisan 2012, ss. 134-140.

Kundakçı, Hasan, **Güneydoğu'da Unutulmayanlar**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.

Kurat, Akdes Nimet, **Rusya Tarihi Başlangıcından 1917'ye Kadar**, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

Kurban, Dilek, “Bir Güvenlik Politikası Olarak Koruculuk Sistemi”, Ed: Ali Bayramoğlu ve Ahmet İnsel, **Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 253-260.

Kurtaran, Uğur, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 8, 2011, ss. 57-71.

Kutlay, Naci, **İttihat Terakki ve Kürtler**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2015.

Küçük, Cevdet, “II. Abdülhamid”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013, ss. 216-224.

Küçük, Cevdet, “2. Abdülhamid'in Dış Politikası”, **Abdülhamid Dönemi Paneli (ii)**, İstanbul, Kasım 2000.

Küçük, Mustafa, “Şark Meselesi Çerçevesinde ve İkinci Meşrutiyete Kadar Olan Dönemde Osmanlı Devletinin Siyasi Vaziyeti”, Ed: Güler Eren, Osmanlı, Cilt: 2 Siyaset, **Yeni Türkiye Yayınları**, Ankara, 1999, ss. 51-62.

Kürkçüoğlu, Ömer, **Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978.

Lazarev, Mikhail Semenovich, **Emperyalizm ve Kürt Sorunu (1917-1923)**, Öz-Ge Yayınları, İstanbul, 1993.

Mantran, Robert, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**, 8. Baskı, Alkım Yayınları, 2007.

Mayakon, İsmail Müştak, **Yıldız'da Neler Gördüm?**, Haz: Ali Yılmaz, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul, 2010

Mcdowall, David, **Modern Kürt Tarihi**, çev. Neşenur Domaniç, Doruk Yayınları, Ankara, 2004.

Memiş, Erkem, “Ermenilerin Kökeni ve Geçmişten Günümüze Türk-Ermeni İlişkileri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2005, ss. 1-11.

Meydan, Sinan, **Cumhuriyet Tarihi Yalanları**, 2. Kitap, İnkılap Kitabevi, 2011, İstanbul.

Olsen, Robest, **Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Sait İsyanı**, çev. Bülent Peker – Nevzat Kırac, Özge Yayınevi, Ankara, 1993.

Ortaylı, İlber, **Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek I**, 27. Baskı, Timaş Yayınları, 2008.

Öke, Mim Kemal, “Şark Meselesi ve 2. Abdülhamid'in Garp Politikaları (1876-1909)”, **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 3, İstanbul, 1982, ss. 247-276.

Öke, Mim Kemal, **Belgelerle Kürt-İngiliz İlişkilerinde Musul Kürdistan Sorunu 1918-1926**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992.

Önder, Mehmet Seyman, **Devlet ve PKK İkileminde Korucular**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Özbek, Nadir, “Anadolu Islahatı, Ermeni Sorunu ve Vergi Tahsildarlığı: 1895-1903”, **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar**, Sayı: 9, 2009, ss. 59-85.

Özcan, Besim, “1877-1878 Harbi'ne Kadar Osmanlı Rus Münasebetleri”, **Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi**, Sayı: 22, 1995, ss. 111-122.

Özcan, Hekimoğlu Süleyman, **Kürt Tarihi Aşiretler ve İsyanlar**, Akis Kitap Yayınları, 2007.

Özcoşar İbrahim ve Abdüllesam Ertekin, “II. Abdülhamid'in İttihad-ı İslam Siyasetinin Milis Kuvvetleri: Hamidiye Alayları- Afrika Örneği”, **II. Abdülhamid'in Jeostratejisi ve Mirası Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Ankara

Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, 2018, ss. 253-270.

Özdağ, Ümit, **Türk Ordusunun PKK Operasyonları**, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2007.

Özdemir, Ali Rıza, **PKK ve Korucular**, Altınpost Yayıncılık, Balıkesir, 2012.

Özmen, Abidin, “Genel Müfettişlikler Hakkında Genel Düşünce”, **İdare Dergisi**, 1947, ss. 237-249.

Öztürk, Serdar ve Kamil Çelik, “Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 2009, ss. 85-106.

Öztürk, Serdar, “Eşkıyalar, Kabadayılar, Külhanbeyiler ve Silah Toplama”, **Bilgi ve Bellek Dergisi**, Sayı: 5, 2006.

Pehlivanlı, Hamit, **Rus General Mayewski’nin Doğu Anadolu Raporu Van ve Bitlis Eyaletleri Askeri İstatistiki**, çev. Mehmet Sadık, Van Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları, Van, 1997.

Said Halim Paşa, **Buhranlarımız**, 1001 Temel Eser, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1947.

Sasuni, Garo, **Kürt Ulusal Hareketleri ve 15. Yüzyıldan Günümüze Ermeni-Kürt İlişkileri**, Peri Yayınları, İstanbul.

Somel, Cem, “Üretimde Küreselleşme ve Kalkınma”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 69, Bahar 1996

Sultan Abdülhamid, **Siyasi Hatıratım**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1987, ss. 108-127.

Süphandağ, Kemal, **Büyük Osmanlı Entrikası Hamidiye Alayları**, Komay Yayınları, 2006.

Şahin Hatice, “Türkçe’de Ön Ek”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 10, 2006, ss. 65-77.

Tan, Altan, **Kürt Sorunu**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

Tapan, Berivan, **Terörün Bekçileri Hamidiye Alaylarından Günümüze Koruculuk**, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Törel, Türkmen, **İttihat Terakki’nin Gizli Propaganda Faaliyetleri ve Abdülhamit**, Kripto Kitaplar, Ankara, 2012.

Törel, Türkmen, **PKK Terör Örgütü (1978-1998)**, Alim Yayınları, İstanbul, 2015.

Tuncer, Hüner, **19. Yüzyılda Osmanlı Avrupa İlişkileri**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2001

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Cilt III, Genelkurmay Basımevi, 1977.

Tüysüz, Nur, “Geçici Köy Koruculuğu Sisteminin toplumda Oluşturduğu Dönüşüm ve Korucu Olmanın Kişisel Gerekçelendirilmeleri”, **Toplum ve Kuram Dergisi**, Sayı: 9, Bahar, 2014, ss. 177-202.

Ulu, Yavuz Sinan, “İkinci Meşrutiyet Dönemi Türk Basını ve Feyz-i Hürriyet Gazetesi”, **Turkish Studies Dergisi**, Sayı: 9/6, Ankara, Bahar 2014, ss. 1051-1062.

Uygur, Akyay ve Hakan Koç, “Örgütsel Sadakat Ve Örgütsel Bağlılık: Siyasi Partiler Açısından Bir Analiz”, **İşletme Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2010, ss. 79-94.

Van Bruinessen, Martin, **Ağa, Şeyh, Devlet**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Varlık, Bülent, **Umumi Müfettişler Toplantı Tutanakları 1936**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2010.

Yavuz, Nuri, “Şark Meselesi Açısından Ortadoğu Gelişmeleri”, **Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Birinci Ortadoğu Semineri**, Elazığ, 2003, ss. 39-46.

Yayman, Hüseyin, **Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye’nin Kürt Sorunu Hafızası**, SETA Yayınları, Ankara, 2011.

Yeğen, Mesut, **Son Kürt İsyanı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Yılmaz, Ayfer Genç, “Devlet Kapasitesi ve Umumi Müfettişlikler Altyapısal İktidarın Yerelde İnşası”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2012, ss. 51.

Zencirkıran, Mehmet, **Örgüt Sosyolojisi İçinde**, Dora Yayıncılık, Bursa, 2012, ss.57-97.

Tezler

Argunhan, Metin, **Hamidiye Alayları ile Koruculuk İlişkisi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009.

Aybi, Mahmut, **II. Abdülhamid’in Ortadoğu Politikası**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi, 2009.

Tüysüz, Nur, **Yerel Güvenlik ve Etnik Kimlik: Güneydoğu Anadolu’da Bir Köy Üzerinden Koruculuk Sistemi**, Yıldız Teknik Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, 2011.

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Evrakı, Kısım 13, Evrak No: 76/1, Zarf 76, Karton 81, Tarih 14 Nisan 1307.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız evrakı, Kısım 37,Evrak no 47/27,Zarf 47, Karton 113, Der Saadet 1308

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 030.18.01/57.70.15.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 030.18.01/57.70.16

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10.71.468.6.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.18.01.61.1.8

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.18.01.02.61.2.12.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10.71.469.5.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10.71.469. 5-3.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10.68.452.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10/70.468.8.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490 01 648 151 1/10-12

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10/71.467.2.

Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt 8, 1946.

İçişleri Bakanlığı Arşivi, Sicil Dosyası, s. 515-516.

Sürelî Yayınlar

Erzurum Dergisi

Feyz-i Hürriyet.

Hürriyet Gazetesi

Varlık Dergisi

Vicdânî

İnternet Siteleri

Ciwan, Murat Ali, “Hamidiye Alaylarına Farklı Açılardan Bakışlar”,
<http://atarikcelenk.blogcu.com>

Erdem, Süleyman, “Koruculuk Sistemi”, **Sahipkiran Strajetik Araştırmalar Merkezi**, <http://sahipkiran.org/2012/12/19/koy-koruculugu-sistemi/>

<http://www.haberlink.com/haber.php?query=39939>

http://www.jandarma.gov.tr/asayis/Guv_Korucusu_Sistemi.htm

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4576&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=K%C3%83%C2%B6y%20Korucular%C3%84%C2%B1%20Y%C3%83%C2%B6netmeli%C3%84%C2%9Fi#>

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>

<http://www.mfa.gov.tr/pkk.tr.mfa>

[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=A%C5%9E%C4%B0RE
T](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=A%C5%9E%C4%B0RE
T)

<http://www2.Binghamton.edu/fbc/archive/225-tr.htm>

<https://140journos.com/sayilarla-1984ten-bu-yana-pkk-ile-catismalardaki-olumler-5ce123d214be>

[https://anadoluhaber.blogspot.com/2009/05/mazlumder-diyarbakrn-mazdag-
katliam.html](https://anadoluhaber.blogspot.com/2009/05/mazlumder-diyarbakrn-mazdag-
katliam.html)

[https://www.cnnturk.com/turkiye/iste-2005-2017-arasinda-sehit-verilenlerin-ve-
gazilerin-sayisi](https://www.cnnturk.com/turkiye/iste-2005-2017-arasinda-sehit-verilenlerin-ve-
gazilerin-sayisi)

<https://www.haberler.com/katliam-sahnesine-8-yasindaki-cocukla-ciktilar-3068361-haberi/>

<https://www.haksozhaber.net/terorle-mucadelede-kanayan-yara-koruculuk-sistemi-2-10228yy.htm>

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/org-basbugun-konusmasin-tam-metni,tFcIj7N-w0On1jKf-AVMCw>

https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/bilge_koyu_raporu.pdf

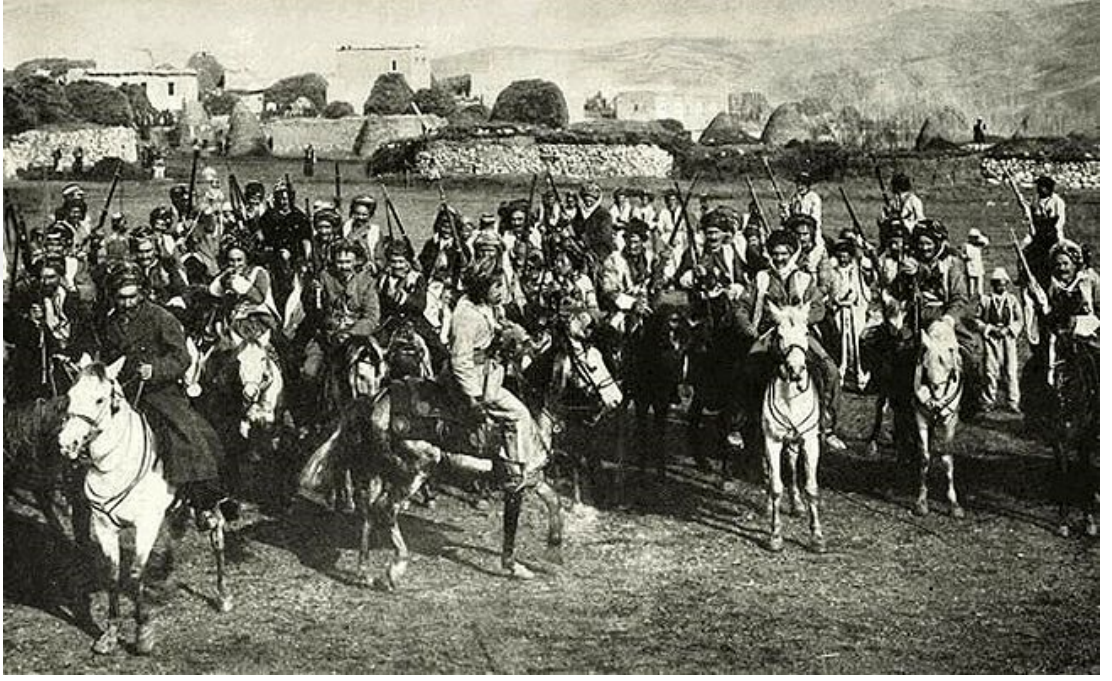
<https://www.yenisafak.com/yazarlar/elvanalkaya/yabanci-uyruklu-pkkllar-2034617>

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc005/kanuntbmmc005/kanuntbmmc00501164.pdf

EK 1: Hamidiye Alayları İle İlgili Görseller

Sultan 2. Abdülhamid'in 1891 yılında fiilen kurmaya başladığı; Türkmenlerden, Kürtlerden ve Yörüklerden teşekkül ettirilen Osmanlı birliklerine Hamidiye Alayları denildi.

Hamidiye Alayı Arap Aşiret Süvari Personeli bir denetleme sırasında. Geleneksel olmayan ağır askeri mızraklarla donatılmışlar.

Hamidiye Süvari Alayları'ndan, Arap Tayy aşireti reisi Abdurrahman Bey'e Diyarbekir'de sancak verilmesi. Sene hicrî 1310 / miladî 1894

Hamidiye Kürt Süvari Alayları Reislerinden Haydaranlı Merhum Kör Hüseyin Paşa ve maiyyeti. Foto: H. F. Lynch, 1897

EK 2: Korucularla İlgili Görseller

Korucular Yemin Ederken...

Kadın korucu diğerkleriyle yemin töreninde yemin ediyor.

Operasyona hazır bir korucu timi...

Kahraman korucular...

Van Erciş ilçesi Ulu Pamir köyündeki geçici köy koruculuğu yapan Kırğızlar, yıllardır hem devletin hem de köylerinin güvenliğini sağlıyorlar.

